

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 30.

Onsdagen den 8 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 30 nästlidna april och den 3 innevarande maj.

§ 2.

I enlighet med kammarens därom den 27 nästlidna april fattade beslut företogs nu val av dels sex revisorer för deltagande i den granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, som skall äga rum under innevarande år, dels ock sex suppleanter för dessa revisorer; och befunnos efter valförrättningens slut följande ledamöter av riksdagens andra kammare hava blivit utsedda till revisorer och suppleanter, nämligen:

herr <i>Danielsson</i>	till revisor med	herr <i>Carlström</i>	som suppleant,
» <i>Hallén</i>	» » » »	<i>Björklund</i>	» »
» <i>Lindmark</i>	» » » »	<i>Persson i</i>	
		<i>Falla</i>	» »
» <i>Lovén</i>	» » » »	<i>Lövgren</i>	» »
» <i>Andersson i Ovanmyra</i>	» » » »	<i>Gardell</i>	» » och
» <i>Andersson i Igelboda</i>	» » » »	<i>Andersson i</i>	
		<i>Prästbol</i>	» »

var och en med 146 röster.

§ 3.

I enlighet med kammarens därom den 27 nästlidna april fattade beslut företogs val av ej mindre tjugofyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor än även sex suppleanter för dessa valmän; och befunnos efter valens slut hava blivit utsedda till

valmän:

herr *Andersson i Falkenberg,*

» *Bergström,*

» *Carlström,*

» *Danielsson,*

» *Eklund,*

» *Ericson i Boxholm,*

» *Fast,*

» *Hagberg i Malmö,*

» *Hansson i Hönö,*

» *Hällgren,*

» *Janson i Frändesta,*

» *Johansson i Björnlunda.*

herr *Liedberg*,
 » *Lindmark*,
 » *Lovén*,
 » *Mattsson*,
 » *Olsson* i Mellerud,
 » *Osberg*,
 » *Paulsen*,
 » *Persson* i Tidaholm,
 » *Skoglund*,
 » *Wallén*,
 » *Werner* i Hultsfred och
 » *Westman*,

var och en med 113 röster; samt

suppleanter:

herr *Isacsson*,
 » *Magnusson* i Tumhult,
 » *Svensson*,
 » *Gustavson* i Västerås,
 » *Kyling* och
 » *Åqvist*,

var och en med 75 röster.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottnings.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 2 och 3 här ovan omförmälda valen.

§ 5.

Herr statsrådet *Eriksson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 238, angående anslag till statlig lagerhållning m. m.; nr 240, angående anslagsmedel till frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1940/41; och nr 242, angående uppskov med amorteringar å lån från fiskerilånefonden. Dessa propositioner bordlades.

§ 6.

Svar på fråga. Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Westman**, som på begäran erhöill ordet, anförde: Herr talman! Herr Magnusson i Tumhult har till mig framställt följande fråga:

Har herr statsrådet uppmärksammat de i Ljungby stad den 1 maj detta år i samband med ett där av statsfientlig sammanslutning anordnat folkmöte inträffade händelserna, och har herr statsrådet för avsikt att i anledning därav vidtaga åtgärder, så att ett upprepande av dylika, allmän ordning störande intermezzon såvitt möjligt förhindras?

Till svar härå ber jag få framhålla, att ärenden rörande ordningens upprätthållande tillhöra socialdepartementet och att frågan alltså synes ha bort riktas till socialministern. Efter samråd med honom anser jag mig kunna uttala, att händelsen i Ljungby icke synes ge anledning till några särskilda åtgärder.

Svar på fråga. (Forts.)

Vidare yttrade:

Herr **Magnusson** i Tumhult: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det svar jag erhållit på min fråga. Jag beklagar emellertid, att svaret icke kunnat bli mera positivt än vad fallet blivit. Det vore ju synnerligen önskvärt, om vårt samhälle kunde erhålla sådant skydd att genom myndigheternas försorg all vid offentliga möten bedriven samhällsfientlig propaganda med åtföljande uppmaningar till sabotage mot den för Sveriges frihet och oberoende proklamerade svenska samlingen kunde förhindras och ett upprepande av sådana händelser som inträffade i Ljungby kunde förebyggas. Det är nämligen högst beklagligt, att allmänheten skall kunna få den känslan, att samhället står maktlöst och att den själv måste ingripa.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag vill bara med anledning av vad som här förekommit meddela, att till det möte, varom frågeställaren talat, polismyndigheten i vederbörlig ordning givit sitt tillstånd, och att det uppträde, varom han talat, var ett uppträde, vilket kort och gott kan karakteriseras som ett ligistuppträde. Frågeställarens kommentar till statsrådets uttalande ger mig anledning spörja, om avsikten med hans fråga varit att göra slut på möjligheterna att hålla lagligen utlysta möten eller att animera sådana ligistuppträden, som inträffade där nere i Ljungby.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 7.

Ordet erhöles på begäran av chefen för försvarsdepartementet, herr stats-*Svar på fråga.* rådet **Sköld**, som yttrade: Herr talman! Till svar å herr Anderssons i Dunker fråga angående inkallelse av jordbruksbefolkningen till militärtjänstgöring vill jag meddela följande:

Efter de inkallelser som skedde i samband med förstärkningen av neutralitetsvakten i mitten av april hava vissa i samband därmed stående nyuppsättningar av smärre landstormsförband av olika slag ägt rum, vilket givetvis medfört, att nya inkallelser efter hand måst ske, dock i relativt ringa omfattning.

Emellertid ha också vissa linjetjänstare tillhörande 1939 års klass, vars första tjänstgöring skulle hava påbörjats den 15 april men då uppsköts till vidare, numera inkallats till utbildning. Detta gäller bl. a. vissa värnpliktskontingenter från fastlandet, som skola undergå utbildning på Gotland.

Att vid inkallelserna göra skillnad på jordbrukare och andra yrkesutövare är i de flesta fall ogörligt, även om i vissa fall försök i den riktningen göras. Däremot är avsikten att i ganska vidsträckt omfattning lämna till krigstjänstgöring inkallade jordbrukare permission eller annan tjänstledighet för jordbruksarbete. På sina håll hava även inkallade värnpliktiga så att säga i tjänsten fått utföra jordbruksarbete. För de sydligaste delarna av landet ha dylika åtgärder redan beslutats och samma system skall tillämpas även för andra delar av landet. Motsvarande åtgärder kunna dock naturligen icke vidtagas med de till första tjänstgöring inryckta värnpliktiga.

Som ett oeftergivligt krav måste emellertid alltid uppsättas, att något som helst eftersättande av landets militära beredskap genom hempermitteringar av ifrågavarande slag icke under nu rådande förhållanden får äga rum.

Svar på fråga. (Forts.)

Härefter anförde:

Herr **Andersson** i Dunker: Herr talman! Jag ber att till en början få tacka herr statsrådet för svaret. Jag har framställt dessa frågor uteslutande därför att jag — och många med mig — känt mig mycket bekymrad över att den i år så utomordentligt viktiga vårsådden måhända icke kan komma att bli utförd vare sig i rätt tid eller på rätt sätt på grund av de mycket stora inkal-
lelser, som ägt rum även bland befolkningen ute på landsbygden.

Man hade väl närmast räknat med att vi i år skulle behöva producera *mer* än tidigare. Hur det, när jordbrukarbefolkningen lider brist på arbetskraft, och denna brist tenderar att ytterligare öka, skall kunna vara möjligt är sannerligen icke lätt att säga. Från kristidsnämndernas och kristidsstyrelsernas sida har man i god tid observerat denna sak och också vidtagit ganska energiska åtgärder för att få den allra nödvändigaste arbetskraften frigjord för arbete vid jordbruket. Jag vet att så varit fallet åtminstone i Södermanlands län, mitt hemlän. Där förberedde man dessa ärenden i verkligt god tid. Man gick sålunda in till vederbörande myndigheter med framställningar om, att ett visst antal för jordbruket alldeles nödvändiga arbetare och arbetsledare skulle bli frikallade. Jag har också gjort mig underrättad om, att de framställningar, som i det avseendet gjorts av kristidsstyrelsen i Södermanlands län, blivit tillstyrkta av myndigheterna. Jag talade med vederbörande i mitten av förra veckan, och då fick jag det beskedet att framställningarna blivit tillstyrkta. Något resultat av aktionen ha vi emellertid ännu icke sett.

Jag skall nu, herr talman, be att få nämna några exempel på vad det är för personer, som vi försökt få hempermitterade för den tid vårsådden varar. Jag har en fullständig förteckning, men jag skall icke trötta med att föredra den i dess helhet. I stor utsträckning rör det sig om personer, som äro ensamma på sina gårdar. På en gård finns det kanske icke någon annan manlig arbetskraft att tillgå än bonden eller småbrukaren själv, som skall sköta alltsammans, men som nu blivit inkallad utan att kunna få någon ersättare. Det är här vidare i stor utsträckning fråga om traktorskötare och dylika. Varje jordbrukare vet väl, hur utomordentligt viktigt det är att man nu på våren, då sådden skall verkställas och man i mycket stor utsträckning övergått till traktordrift, har tillgång till personer, som kunna sköta en traktor. Bland dem för vilka vi från kristidsstyrelsen i Södermanlands län gjort framställning om permission återfinnas sålunda ett hundratal rättare och förmän, cirka 150 traktorskötare och omkring 200, som kunna betecknas som ende man på gården. Antalet inkallade är naturligtvis ofantligt mycket större, men detta är sådana, som efter noggrann undersökning befunnits vara för jordbruksdriften absolut nödvändiga. Något resultat av denna framställning ha vi emellertid som sagt ännu icke sett. Såsom framgår av min fråga, och såsom också framgick av statsrådets svar, pågå tvärtom nya inkallelser vid jordbruket.

Man kan ju här peka på att de arbetsblock, som organiserats inom jordbruket, skulle kunna klara upp denna svårighet. Ja, jag tror, att arbetsblocken kunna bli till ganska stor nytta. Men just vårbruket är ett sådant arbete, till vilket man sannerligen icke kan skicka oerfaren arbetskraft, utan det kräver, att just den som har planlagt arbetet och som är van att organisera det själv finns på platsen och kan dirigera det hela. Om han finns tillstädes, kan den arbetskraft, som arbetsblocken kunna ställa till förfogande, säkert även komma att göra stor nytta.

Herr statsrådet förklarade här, att man icke fick eftersätta den militära beredskapen. Det är jag fullt på det klara med, men jag tror, att man skall kunna bereda permission åt den allra nödvändigaste arbetskraften vid jordbru-

Svar på fråga. (Forts.)

ket utan att eftersätta fordran på militär beredskap. Vi veta nämligen litet var — och jag har gjort undersökningar i saken — att det i städer och samhällen går en ganska stor mängd ledig arbetskraft, som säkerligen skulle kunna fylla en uppgift vid försvarsberedskapen, så att man i stället kunde permittera den för jordbruket behövliga arbetskraften. Herr statsrådet menade, att det var förenat med svårigheter att låta vissa yrkesgrupper få stanna hemma. Men det borde väl ändå icke vara ett olösligt organisatoriskt problem att kalla in sådana, vilka ha arbetsuppgifter, som åtminstone just nu äro mindre betydelsefulla än dem jordbrukarna ha att sköta. Jag nämnde, att det finns ganska mycken ledig arbetskraft. Jag fick just i går besked från en mycket vederhäftig person i Nyköping, som meddelade, att det i den staden fanns omkring 400 man, som voro helt eller delvis arbetslösa. I Eskilstuna fanns det också inom bara tre fackföreningar cirka 400 man, som voro tämligen arbetslösa. Därför menar jag, att det finns folk, som man skulle kunna kalla in såsom ersättare, om man permitterade den för jordbruksdriften nödvändiga arbetskraften. Jag vill rikta herr statsrådets uppmärksamhet på vad som nog måste betraktas som en ganska underlig politik, om man förfar på det sättet, att man först kallar in till militärtjänstgöring bönder, förmän och arbetare vid jordbruket och sedan, för att kunna fylla jordbrukets behov av arbetskraft, till sådant arbete sänder ut i jordbruksarbete ovant och okunnigt folk, industriarbetare och andra, måhända med tjänstpliktslagens tvång över sig. Man får väl lov att säga, att detta kanske kunde ordnas på ett annat sätt.

Jag vill slutligen säga det, att vår försvarskraft och vårt folks möjlighet att bevara sin frihet och självständighet är icke enbart beroende av vårt militära försvar utan i det långa loppet kanske i lika hög grad av den omständigheten, att vi kunna producera livsmedel, så att det räcker till för att täcka hela vårt folks behov.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Efter detta långa anförande från herr Anderssons i Dunker sida, ett anförande som ju mera uppbars av antaganden än inblick i det verkliga läget, måste jag taga till orda för att ge en viss förklaring.

Det existerar en populär föreställning, som naturligtvis menige man kan gå omkring och tissla och tassla om, men som jag knappast tror går an att upprätthålla i ansvariga instanser, nämligen att det inom vissa områden av arbetslivet finns folk, som gå arbetslösa och som det egentligen borde vara en enkel sak att kalla in till försvarsväsendet för att där göra beredskapstjänst i stället för vissa andra för andra uppgifter lämpliga personer. Här måste en sak göras klar och det är, att försvarsväsendet måste ha en viss effektivitet; de personer som skola sättas in på olika poster måste ha en viss särskild utbildning. Jag kan icke ersätta vem som helst med vem som helst, och jag kan försäkra denna kammare, att det icke går några människor uti städer och samhällen oinkallade, som lämpligen skulle kunna ersätta dem som äro inkallade. Envar bör förstå, att de inkallas efter jämlika grunder. De senast utbildade stå först i linjen, och de specialutbildade finnas på sina platser. De kunna icke ersättas med andra, så att en lika god styrka uppstår. Det måste man alltid ha klart för sig, och man får icke sprida den uppfattningen, att här gå Nilsson, Pettersson och Andersson lediga, som lika väl skulle kunnat vara inkallade för försvar av landet som andra, som nu äro inkallade. De, som äro inkallade, äro i allmänhet bättre utbildade och lämpligare för försvarsuppgiften än de, som icke äro inkallade. Detta har jag velat understryka.

Svar på fråga. (Forts.)

Vidare får man ändå ha klart för sig, huru det i verkligheten ter sig. Det är riktigt, att man suttit i kristidsnämnderna och hushållningssällskapen samt arbetat för att få en förteckning på folk, som vid militär inkallelse bort få uppskov på grund av sina nyckelställningar i jordbruket. Avsikten har varit, att dessa förteckningar skulle inkomma till rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, för att uppskov där skulle kunna beviljas. Märk nu väl emellertid, att rikskommissionen endast kan bevilja uppskov för personer, som icke äro inkallade till militärtjänst, och detta helt naturligt, därför att sedan den värnpliktige är inkallad bildar han tillsammans med de andra inkallade ett förband! Var detta förband finns, och vilka personer som tillhöra de olika förbanden, vet icke kommissionen för ekonomisk försvarsberedskap. Då måste den militära befälhavaren i stället inträda. Alltså de uppskov, som man icke hunnit bevilja före inkallelsen, kunna därefter icke beviljas i den för fredstid tänkta ordningen, utan då måste det gå till på annat sätt.

Dessa förteckningar hade endast kommit in i jämförelsevis ringa utsträckning. Det var icke många län, som kommit in med dessa förteckningar, när inkallelserna skedde, och följaktligen hade heller icke uppskov beviljats, ty om uppskov hade beviljats hade personerna i fråga icke blivit inkallade. Nu stå vi i en annan situation. Nu äro de inkallade, och vi måste ha tag på dem, som skola hem för att fylla nyckelpositionerna i jordbruket. Då måste vi begära att få dessa förteckningar och så snart dessa kommit in från länen, mångfaldigas de i en stor mängd och skickas ut till truppförbandscheferna med order från högkvarteret, att alla blockledare ovillkorligen skola hemförlovas utan vidare. Traktorförare och vissa andra skola i största möjliga utsträckning hemförlovas. Övriga på listan upptagna kunna hemförlovas i den mån, det av militära skäl kan ske. Man kan icke precis plocka ut, så att man på ett förband blir av med alla kulsprutegevärsskyttar och allt granatkastarmanuskap samt andra specialister av olika slag. För övrigt innehåller denna order, att man skall göra det bästa möjliga, för att människorna skola kunna komma hem. Härjämte ha truppförbandscheferna order från överbefälhavaren, att permission intill två veckor för jordbruksarbete skall beviljas i mycket stor utsträckning.

Det gäller tiotusentals människor, som på den vägen skulle kunna bli befriade. Det saknas alltså icke god vilja från de militära myndigheternas sida att här komma till ett resultat. När vi emellertid få in dessa förteckningar, finna vi, att de upptaga endast de inkallades namn och värnpliktsnummer. Men var finns han? Finns han på det regementet eller det regementet? Finns han i den pluton eller i den pluton eller finns han i söder eller i norr? Detta ha kristidsnämnderna icke talat om för oss, och följaktligen måste man göra efterforskningar, och man gör säkerligen allt vad man kan göra för att så snart som möjligt kunna få tag på alla dem, så att de kunna hemförlovas till fromma för jordbruket. Jag hoppas verkligen, att detta skall bli gjort, allt efter som man i kristidsnämnderna får kunskap om att förbanden måste veta mer än värnpliktsnummer och namn för att snabbt kunna få tag på dem, som skola hemförlovas.

Jag vill alltså understryka, att man från militärt håll gör vad man kan göra för att tillmötesgå jordbrukarnas önskemål. Jag vet, att det finns praktiska svårigheter, som alla försöka att övervinna. Den goda viljan saknas icke, och det är otvivelaktigt, att man härvidlag gör vad man kan göra. Man måste ha klart för sig, att det är *en* sak att bevilja uppskov åt inkallade till militärtjänstgöring, innan inkallelse skett, men det är *en annan* sak att bevilja uppskov, sedan förbanden äro satta på fältfot. Då är det icke lika en-

Svar på fråga. (Forts.)

kelt att lösa problemet, men, som sagt, allt skall göras som kan göras i detta avseende.

Jag måste till slut fortfarande vidhålla, att i det nuvarande utrikespolitiska läget är det viktigaste, att det finns i vårt land en krigsmakt, som står beredd att med största möjliga styrka slå tillbaka angrepp utan någon tidsutdräkt. Detta är det absolut viktigaste. Den uppgiften måste gå före till och med folkförsörjningen, hur viktig den än måste anses vara. Jag tror mig kunna säga, att både beredskapen och folkförsörjningen äro oändligt mycket viktigare än de enskildas besvärligheter. Vi måste alla hjälpas åt för att få folket att förstå, att läget är sådant, att man måste tåla en del och får försöka hjälpa sig fram så gott man kan. Alla måste göra sitt, för att det skall bli största möjliga styrka i vårt land i denna ytterligt svåra situation.

Herr Carlström: Herr talman! Jag vill mycket ogärna lägga mig i en diskussion i en »enkel fråga», som det här gäller, men saken är i det här fallet så viktig och man har i bygderna kanhända så svårt att förstå de reella synpunkter, som framförts av herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, att det vore angeläget, att just ett sådant anförande som det sist hållna publicerades mera allmänt, så att de bredare lagren av jordbruksbefolkningen finga del därav. Jag skulle icke ha upprätt, om jag icke i går fått ett brev hemifrån från en person, som *icke* är jordbrukare. Jag skall läsa upp det brevet till den kraft och verkan, det hava kan. Han skriver nämligen bl. a.: »Dagligen har jag sista tiden haft besök av folk utifrån bygderna, som äro rent förtvivlade för egen eller andras del huru det skall gå med vårbruket, när i många fall ägarna själva ligga ute och det inte går att få någon kvalificerad arbetskraft som kan träda till. Jag vet ju mer än väl att jag inte behöver tala om detta för Dig, ty Du känner väl saken lika bra som jag, men om det kan något nytta så vill jag låta veta vad jag hört och dagligen får bevittna. Man kan väl fråga om det icke är en beredskap för det svenska folket att ställa det så att vårsådden kan fullgöras, ty hur skall det bli om detta försummas. Men det tyckes dock inte bekymra arméledningen eller dem som bestämma över inkallelserna. Saken är nog den att här måste göras något och det snart, så att våra lantbrukare få permission åtminstone några veckor medan vårsådden äger run. Jag håller före att detta är den absolut nödvändigaste beredskapen för landet för de närmaste veckorna. Går det inte att inom riksdagen uppbirga den nödvändiga påtryckningen på vederbörande för att ordna detta?»

Detta är brevet innehåll, och det vittnar om huru man där ute ser på dessa ting. Om en jordbrukare, som ensam arbetar på sin gård, blir inkallad och det icke finns någon möjlighet att få en ersättare i hans ställe, förstår man, att situationen är förtvivlad. Trots det att jag också vill gå in för vad herr försvarsministern sagt vara det viktigaste, nämligen att se till att beredskapen uppehålls, undrar jag, om man ändå icke skulle kunna utan att eftersätta något väsentligt i detta avseende ge vissa av dessa inkallade — åtminstone småbrukare — möjlighet att de närmaste fjorton dagarna få komma hem och sköta vårsådden. Det är en mycket allvarlig sak, som det här gäller, och det måste därför övervägas, huruvida det icke finns någon möjlighet att kunna bättre än som nu sker komma jordbrukarna till hjälp i deras svåra belägenhet.

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Då denna fråga är synnerligen aktuell i dessa dagar för värnpliktiga jordbrukare, kan jag icke underlåta att yttra några ord. Jag får då säga, att hela svenska folket är enigt med herr statsrådet, då han säger, att vi måste ha en slagkraftig krigsmakt, som kan

Svar på fråga. (Forts.)

värna vårt land. Men jag vill ändå fråga, om man icke skulle kunna ordna saken för jordbrukets vidkommande på ett mera lämpligt sätt än hittills varit fallet. Herr statsrådet nämnde, att man måste ha väl övat folk i första linjen, som kan gripa in, och därför föreligga svårigheter. Men vi känna nog alla till, att av dem, som blivit inkallade med full utbildning av samma kategori, fick en hel del fara tillbaka, men av dessa var det ytterst få, som voro jordbrukare, under det att industriens män fingo det bättre ställt i det avseendet. Hos de militära myndigheterna finns alltså en alltför liten förståelse för jordbrukets krav. Detta är därför en sak, som bör rättas till, och jag hoppas, att när nu herr statsrådet lovat göra allt vad göras kan, man bör se till att jordbrukets berättigade intressen i det hänseendet beaktas.

Då han nämnde, att vederbörande fått order att hempermittera blockledare, är detta ett tal, som förvånar mig. Dessa blockledare skola nämligen utses bland sådana personer, som egentligen icke skolat inkallas. Dessa blockledare finnas därför på orten, och den appellen till myndigheterna att hempermittera dem är därför icke så mycket värd. Emellertid hoppas jag, att herr statsrådet förstår jordbrukarnas synpunkter och ger de militära myndigheterna en påstötning att göra allt vad göras kan för att just i dessa tider tillgodose jordbrukets krav på arbetskraft.

Herr Fast: Herr talman! Jag begärde ordet för att rikta kammarledamöternas uppmärksamhet på att den nu förda debatten innebär ett ganska kraftigt missbruk av frågeinstitutet. Det är sant, att härvidlag icke uppställts några bindande regler, som kunnat omöjliggöra en debatt av denna beskaffenhet, och jag vill fästa uppmärksamheten på att herr talmannen är ganska försvarslös, då det gäller att upprätthålla grunderna för detta frågeinstitut. Detta vilar på förtroende kammarledamöterna emellan — ett förtroende, som enligt mitt förmenande icke bör missbrukas, om man skall kunna behålla detta frågeinstitut. Den som framställer en fråga bör därför överväga, om frågan är av den beskaffenhet, att man kan ge blott ett enkelt svar på frågan, och om han själv anser sig kunna mycket kort utveckla sina egna synpunkter, vilket i annat fall givetvis måste påkalla andra talares uppträdande. En närmare granskning av den fråga, som framställs, bör således äga rum, så att vad som man verkligen anser behöva utvecklas mera ingående och därför kan bli föremål för debatt, framställs i interpellationens form och icke såsom en fråga. Jag vill också tillägga, att då frågeinstitutet första gången tillämpades gjorde jag ungefär motsvarande påpekande, och jag tror, att nödig begränsning är behövlig, därest vi skola kunna behålla frågeinstitutet, som vi väl alla anse vara värdefullt.

Herr Andersson i Dunker: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag kommer igen med en replik. Jag kan försäkra herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, att jag är lika intresserad som han av att vi upprätthålla en försvarsberedskap, som kan möta alla de krav, som kunna komma att ställas på den. Jag framställde icke heller min fråga för att här få tillfälle att framföra några jeremiader å böndernas vägnar. Jag tycker icke, att tiden lämpar sig för sådant, när våra yrkesbröder i andra länder ha det oändligt mycket svårare än vi ha det. Den av mig framställda frågan föranledes uteslutande av mina och mångas stora bekymmer för att vår livsmedelsförsörjning icke skall bli sådan, som den borde och kunde bli, om för jordbruksdriften nödvändiga permitteringar hade skett i den utsträckning, som jag tror — det vågar jag säga — hade varit möjlig. Jag är mycket tacksam för vad herr statsrådet sade om att man skulle komma att i all möjlig utsträckning

Svar på fråga. (Forts.)

bevilja nödvändiga permissioner, ty det är dock så, att varje dag och varje timme, varmed vårsådden fördröjes, medför fara för att livsmedelsproduktionen försämras.

Herr statsrådet lämnade en upplysning, som jag icke betvivlar utan är övertygad om är riktig, nämligen att de militära befälhavarna ha rätt att lämna intill två veckors permission. Jag kan dock meddela att jag i går talade med en depåchef, som förklarade, att han på måndagen fått besked om att han fick lämna intill sex dagars permission. Här måste alltså föreligga något missstag på något håll. Jag är emellertid som sagt tacksam och hoppas liksom andra talare, att herr statsrådet skall ha sin uppmärksamhet riktad på den utomordentligt stora betydelsen av att jordbruket kan få vårsådden verkställd i den utsträckning, som är nödvändig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Herr Jonsson i Skedsbygd har frågat mig, om jag observerat, att vid vissa smärre sprängämnesupplag ute i landet genom polismyndigheternas försorg anordnats bevakning, dels genom kommandering till sådana platser av inkallade landstormsmän, dels genom överenskommelse om vakttjänst med civila personer, som mot dagarvode utföra denna vakttjänst, och om jag har för avsikt att vidtaga åtgärder, varigenom dessa smärre sprängämnesupplag kunna sammanföras till centrala platser, varigenom en avsevärd besparing av statsmedel kunde åstadkommas, varjämte för jordbruk och skogsbruk nödvändig arbetskraft kunde frigöras.

Till svar härpå vill jag meddela:

De åtgärder för att föranstalta om betryggande bevakning av upplag av dynamit och andra explosiva varor, som av länsstyrelserna vidtagits, ha i viss utsträckning skett efter ett påpekande om behovet av sådan bevakning, som jag gjort i en skrivelse till länsstyrelserna. I den mån militär personal ej kan för ändamålet ställas till förfogande har länsstyrelsen att anställa extra polismän. Från vissa länsstyrelser har under hand ifrågasatts, att för minskning av för bevakningen erforderlig personal ifrågavarande upplag borde till en del sammanföras till större förråd. Medför ett sammanförande inga nämnvärda olägenheter, bör det givetvis äga rum, men det har från producenthåll framhållits, att svårigheter kunna uppstå för många viktiga arbetens bedrivande, om upplagen av sprängämnen icke äro förlagda i arbetsplatsernas närhet. Jag har därför i skrivelse till länsstyrelserna betonat angelägenheten av att tillse, att genom sprängämnesförrådens sammanförande icke större olägenheter uppstode för samhällsviktig verksamhet, samt att i förväg samråd med vederbörande militära och civila myndigheter bör äga rum.

Härpå yttrade:

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! Jag ber först att få framföra mitt tack till herr statsrådet för det svar, som han lämnat på min fråga. Av svaret framgår, att vissa åtgärder redan äro vidtagna för att sammanföra smärre sprängämnesförråd till större lager. Det förhåller sig nämligen så ute i bygderna, att man litet var i kommunerna har skaffat sig sprängämnesupplag. I regel är det ortens handlande, som sköter försäljningen. När jag var hemma för åtta dagar sedan, observerade jag, att det vid ett sådant spräng-

Svar på fråga. (Forts.)

ämnesupplag satt några personer på vakt. Jag gjorde mig underrättad om att hela upplaget innehöll ungefär 100 kilo, och att man för närvarande knappast räknade med någon avsättning. De föregående talarna ha ju tillräckligt belyst hur svårt det är för jordbruket att erhålla arbetskraft, och när jordbrukarna få se, hur arbetskraften åtminstone ur deras synpunkt användes på ett fullständigt negativt sätt, uppstår det en smula förvåning. Ett annat upplag innehöll också endast ett hundratal kilo, och i nuvarande situation anser man knappast, att någon försäljning kan komma till stånd, enär de arbeten, som annars bruka pågå och som erfordra sprängämnen, äro nedlagda. Där har man ordnat bevakning med landstormsmän, som sitta och njuta i solskenet och ha det ganska skönt, under det att de lika väl eller rättare sagt mycket hellre borde sysselsättas i jordbruket.

Jag skulle därför vilja hemställa till herr statsrådet, att han verkligen, om det behövs, ytterligare granskar denna sak. Jag tror, att det finns stora möjligheter att vidtaga ytterligare indragning och sammanföring av sprängämnesförråd till större förråd.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag hoppas, att herr Jonsson i Skedsbygd icke tar illa upp, om jag säger, att det är mycket enklare att skriva till länsstyrelsen och påpeka, att dessa små förråd borde sammanföras, samt tala om var de finnas, än att ställa frågor här i riksdagen. Det går ju precis lika bra, eftersom det är länsstyrelsen, som skall sköta om saken och redan har fått anmaning från departementet att vidtaga sådana åtgärder.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 9.

Svar på fråga. Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Herr Janson i Frändesta har till mig riktat den frågan, om jag med hänsyn till det förestående vårbruket och folkförsörjningen i dess helhet anser det vara en välbetänkt åtgärd, att oljebolagen indragit kreditgivningen till jordbrukarna vid leverans av motorfotogen och motorbrännolja.

Med anledning härav får jag till en början meddela, att oljebolagen enligt vad jag inhämtat i mitten av april månad i samband med statsbeslaget å oljor överenskommit att fordra kontant betalning av alla kunder och för alla produkter. Undantag härifrån gäller endast för vissa statliga och kommunala myndigheter och institutioner. Orsaken till denna åtgärd har uppgivits vara, bland annat, att oljebolagen sett sig nödsakade att under den numera begränsade försäljningen stärka sin likviditet.

Från statsmakternas sida ha de krisreglerande åtgärderna — i vad avser detaljhandeln — tagit sikte på ransonering och priskontroll. I båda dessa hänseenden ha också åtgärder vidtagits, och någon prisförhöjning på oljeprodukter har icke skett sedan i december månad. Däremot ha åtgärder från statsmakternas sida icke vidtagits för att reglera betalningsförhållandena mellan säljare och köpare av förnödenheter.

Ehuru jag skulle finna det mycket beklagligt, om oljebolagens beslut skulle vålla landets jordbrukare svårigheter i nuvarande läge, anser jag mig icke för närvarande kunna avgiva något annat svar än det som innefattas i den nu i korthet lämnade redogörelsen.

Svar på fråga. (Forts.)

Vidare yttrade

Herr **Janson** i Frändesta: Herr talman! Jag skall be att få tacka herr statsrådet för hans svar på min fråga. Anledningen till att jag framställde frågan var en skrivelse, som oljebolagen skickat ut i mitten av april, där de med hänvisning till statsbeslaget på olja skrevo följande om betalningskon-
ditionerna:

»I samband med detta statsbeslag hava samtliga oljebolag inom landet sett sig av nuvarande förhållanden nödsakade att ändra sina betalningsvillkor för *samtliga varor* därhän, att från och med dags dato kommer försäljning till återförsäljare och konsumenter att äga rum endast mot kontant likvid vid varans avlämnande eller avhämtande.

När vi således hädanefter expediera Edra order med vår egen bil, sker detta under förutsättning att likvid i jämna pengar erlägges till vår chaufför mot av oss kvitterad försäljningsnota. Om Ni själva avhämta varan, utlämnas densamma mot kontant likvid. Försändelser per järnväg eller båt komma att avsändas mot efterkrav. Om Ni önska insända likvid för beställda varor per post i förväg, torde sådan likvid insändas till den av våra depåer, varifrån varan skall expedieras.»

Det är ju väl känt, att jordbrukarna under de senaste åren genom en hel rad omständigheter ha tvingats att utvidga sin kredittagning. Svårigheterna att få likvida medel ha sannerligen icke minskats, sedan kriget utbröt, utan snarare accentuerats. Man kan i detta sammanhang också tänka på vad jordbrukarna få acceptera från statsmakternas sida vid rekvisition exempelvis av hästar. Man får därvid ett belopp av högst 1,000 kronor, även om hästens värde är mångdubbelt större, och dessutom har jag mig bekant, att man i flera fall har fått vänta på dessa pengar från staten avsevärt lång tid.

Herr statsrådet säger i sitt svar, att statsmakterna ha gått in för ransoneering och priskontroll men däremot hittills icke velat ingripa i betalningsförhållandena. Jag måste säga, att detta dock innebär en något formalistisk syn på saken. Man kan väl icke komma ifrån, att betalningsförhållandena intimt sammanhånga med priserna, och man måste väl ändå förutsätta, att de prisreglerande organen vid godkännande av pris exempelvis från oljebolagens sida också böra taga hänsyn till hur krediten är ordnad. Man kan icke komma ifrån, att en sådan åtgärd, som oljebolagen vidtagit, innebär en viss fördyring så till vida, att oljebolagen på förbrukarna övervältra en del av sina kostnader exempelvis för räntor.

Det står ju i dessa dagar klart för envar i detta land vilken betydelse det har, att jordbruket hålles i gång i största möjliga utsträckning. Åtgärder ha också vidtagits på olika sätt för att försöka upprätthålla driften. Det är ju då beklagligt, att från oljebolagens sida vidtagas åtgärder, som allvarligt försvåra användandet av våra mellan 15,000 och 20,000 traktorer. Hur skall jordbrukaren i en handvändning kunna skaffa fram dessa pengar? Den frågan ställer man i dessa dagar från jordbrukarhåll. Jag hoppas mot den bakgrunden, att herr statsrådet i alla fall i fortsättningen försöker rätta till dessa missförhållanden. Det är för folkförsörjningen av största betydelse, att denna fråga icke längre skjutes åt sidan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som på begäran erhö^ll ordet, yttrade: Herr talman! Herr Osberg har med kammarens till-^linterpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

stånd interPELLerat mig, huruvida jag hade för avsikt att taga initiativ till att igångsätta fortsatt utbyggnad av inomskärsfarleden Strömstad—Göteborg, del Sannäsfjorden—Isvikskilen, och att låta utföra arbetet som statligt beredskapsarbete.

Redan i februari 1935 avgav väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förslag i detta ärende. Förslaget innehöll 3 olika alternativ jämte ett förslag till vägbrytare för att skydda den mest utsatta delen av farleden, utanför den s. k. Tjurpannan. Kostnaderna för de olika alternativen voro: alternativ I 3,387,000 kronor, alternativ II 3,185,000 kronor och alternativ III 5,930,000 kronor. Styrelsen förordade alternativ II och därjämte vägbrytaren, som överslagsvis beräknades kosta 3,000,000 kronor.

Enligt vad jag under hand inhämtat från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle kostnaderna för alternativ II numera kunna beräknas till 4,135,000 kronor.

Otvivelaktigt skulle ett utförande av arbetsföretaget i fråga medföra betydande fördelar för sjöfarten i norra Bohuslän. Så stora äro emellertid icke dessa fördelar, att de i och för sig motivera kostnader av den storleksordning, det här är fråga om. Utbyggandet kan endast ifrågasättas av arbetslöshetspolitiska skäl. Jag vill med anledning härav lämna en redogörelse för arbetslöshetssituationen i Bohuslän.

Vid april månads utgång i år utgjorde antalet arbetslösa i Bohuslän enligt preliminära beräkningar cirka 950, något mindre än föregående år.

Arbetsstyrkan inom gatstensindustrin i Bohuslän uppgick den 1 januari i år till c:a 1,750 gatstenshuggare och c:a 250 dagsverkare eller sammanlagt c:a 2,000 man. Exportsvårigheterna ha emellertid nödvändiggjort en successiv minskning av antalet anställda vid gatstensindustrin. Det antal arbetare, som sålunda sedan årets början avgått eller inom närmaste tiden beräknas avgå, utgör c:a 650. Emellertid torde ytterligare inskränkning i stentillverkningen komma att vidtagas under våren. Den 1 juli 1940 beräknas inom gatstensindustrin vara sysselsatta 1,100 personer, d. v. s. 900 mindre än vid årsskiftet.

De nu anförda siffrorna antyda förekomsten av ett läge, som måste te sig bekymmersamt för många, som tidigare varit sysselsatta inom stenindustrin. Jag har också ansett det vara angeläget att i tid låta utarbeta ett program, syftande till att möta såväl den kvardröjande arbetslösheten i Bohuslän som den nu genom stenbeställningarnas minskning framkallade ökningen av arbetslösheten. Vid detta programs uppgörande har såväl jag som arbetsmarknadskommissionen och länsstyrelsen sökt kontakt med representanter för stenindustrin, de anställda inom denna industri och vederbörande kommuner. Man har emellertid måst taga hänsyn icke bara till förhållandena inom Bohuslän utan även till läget på arbetsmarknaden i landet i sin helhet. På åtskilliga håll har som bekant en viss brist på arbetskraft framträtt. Man har därför måst undersöka, huruvida icke en del av de arbetslösa i Bohuslän kunnat överflyttas till sådana områden, där sysselsättningsmöjligheter föreläga.

I första hand bör den yngre arbetskraften kunna flyttas. För att underlätta detta ha särskilda s. k. beredskapskurser inrättats vid verkstadsskolorna i Mölndal och Uddevalla. De yngre arbetslösa skola till ett antal av 75 under varje kurs vid vardera skolan erhålla 4 månaders utbildning i verkstadsarbete. I syfte att öka arbetstillgången för annars arbetslösa har regeringen medgivit, att vid den med statsunderstöd uppförda gasmaskfabriken i Brastad skulle få användas manlig arbetskraft i större utsträckning än tidigare. Vidare har försök gjorts i viss utsträckning att vidtaga en omskolning av arbetare till skogsarbetare. Jag vill även erinra om de möjligheter, som arbetsförmedlingen efter

Svar på interpellation. (Forts.)

riksdagens beslut föregående år äger, att bidraga till kostnaderna för arbetslösa, som vilja och kunna å andra orter skaffa sig sysselsättning.

I programmet för arbetslöshetens bekämpande i Bohuslän har emellertid också ingått igångsättande av vissa arbeten. En del av dessa arbeten har icke varit förlagda till Bohuslän utan utgöres av befästringarbeten inom Norrland, där arbetsuppgifter, som enligt min mening varit speciellt lämpade för nu ifrågakvarande arbetargrupper, erbjudit sig. För att underlätta för arbetslösa från Bohuslän att taga anställning vid dessa befästringarbeten ha betydande sociala förmåner tillerkänts vederbörande utöver de i gällande kollektivavtal fastställda lönerna. De arbetslösa, som erhållit sysselsättning vid ifrågakvarande arbeten, ha förutom utrustning med lämpliga arbetskläder åtnjutit dels den öppna marknadens lön jämte fria resor till och från arbetet och dels ett familjetillägg per dag av en krona till hustru och 40 öre till varje barn under 16 år. Familjetillägget har utbetalats till familjen i hemorten. Enligt vad jag inhämtat, voro den 3 maj 1940 630 personer sysselsatta med dessa i arbetslöshetskommissionens regi bedrivna befästringarbeten, varav 398 från Bohuslän. Under sommaren kan emellertid en betydande ökning av detta antal ske i den mån det befinner lämpligt, att vissa för försvarets räkning behövliga arbeten i denna del av landet reserveras för arbetslösa.

Det kommer emellertid alltid att finnas en betydande grupp av personer — tidigare sysselsatt inom stenindustrien — som icke lämpar sig för överflyttning till andra delar av landet eller till skogsarbete och dylikt. I första hand åsyftar jag äldre personer. För dessas sysselsättande är det nödvändigt att ha tillgång till allmänna arbeten inom Bohuslän eller i Bohusläns omedelbara närhet. Kungl. Maj:t har också under de senaste månaderna beslutat beredskapsarbeten i Bohuslän till ganska betydande belopp. Sålunda ha återstående del av vägen Nordby—Svinesund samt vägarna Evja—Orreberg och Cederslund—Saltkällan till en sammanlagd kostnad av 1,263,000 kronor beslutats. Vidare har Brastads stationssamhälle fått vatten- och avloppsledning för en kostnad av 123,000 kronor och bidrag har beviljats till en fiskehamnsanläggning vid Hasselösund för en kostnad av 153,000 kronor. Sammanlagt ha arbeten igångsatts för en kostnad av 1,539,000 kronor, och statsbidraget härför utgör 1,277,700 kronor. Statsbidrag har vidare lämnats till ytterligare utbyggnad av Torslanda flygfält för en kostnad av 910,000 kronor, varvid föreskrivits, att arbetslösa i största möjliga utsträckning skulle tagas från kommuner i Göteborgs och Bohus län. Det bidrag härtill, som utgår ur beredskapsanslaget, utgör 240,000 kronor. Tillstånd har under året lämnats att igångsätta de tidigare beslutade men icke påbörjade vatten- och avloppsledningarna i och till Hunnebostrand, Hovenäset och Smögen. Dessutom pågå statliga och statskommunala reservarbeten inom länet eller i länets omedelbara närhet. Sammanfattningsvis kan sägas, att från Bohuslän vid statliga och statskommunala reservarbeten voro den 1 april i år sysselsatta 197 personer, vid beredskapsarbeten inklusive flygfältet vid Torslanda 306 personer samt vid befästringarbetena i Norrland 120 personer. Såvitt nu kan bedömas kommer den 1 juli i år vid reservarbeten inom länet eller i dess omedelbara närhet att kunna sysselsättas 595 bohuslänningar, vid beredskapsarbeten 790 samt vid befästringarbetena i Norrland 400. Nästan alla dessa siffror kunna, om så visar sig nödvändigt, ökas. Jag vill dessutom framhålla, att ansökningar ligga inne om beredskapsarbeten till betydande belopp från olika kommuner och vägdistrikt inom länet. Om det visar sig nödvändigt att anvisa medel för igångsättande av ytterligare arbeten, kommer jag som hittills att rådgöra med länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län för att få till stånd ett bedömande, av vilka arbeten som ur länets synpunkt te sig såsom mest angelägna.

Svar på interpellation. (Forts.)

Det program, för vilket jag här redogjort, är i hög grad elastiskt och möjliggör mötandet av en ganska bekymmersam arbetslöshetssituation i Bohuslän. I detta program ingår emellertid icke för närvarande Isvikskilskanalen. Anledning härtill är i första hand den, att det nuvarande labila läget på arbetsmarknaden påkallar stor varsamhet. Att på lång sikt binda arbetskraft vid beredskapsarbeten av så omfattande art som det nu ifrågavarande torde knappast vara lämpligt i en situation, då visserligen betydande arbetslöshet råder på vissa håll, men då också arbetsbrist förekommer på viktiga områden av näringslivet.

Arbetet med Isvikskilskanalen bör stå som reserv att tillgripas, då arbetslöshetsläget undergått en mera väsentlig försämring. I varje fall bör det ej påbörjas förrän arbetet å Malö strömmar blivit slutfört, såvida icke helt nya skäl låta det framstå som synnerligen önskvärt, att kanalen kommer till stånd.

Härefter anförde:

Herr Osberg: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det givna svaret. Det är ju på det sättet, att de flesta av dem, som interpellera ett statsråd, icke bli nöjda med svaret, och jag måste erkänna, att jag icke heller är det på långa vägar. Jag har icke framfört min interpellation av egoistiska skäl och jag skall icke förneka, att det har gjorts ofantligt mycket från det allmännas sida för att hjälpa de arbetslösa i Bohuslän. Det känna vi alla till och äro tacksamma för.

Jag skall nu icke gå in på den långa redogörelse, som herr statsrådet varit vänlig nog att lämna, utan skall endast framföra vissa synpunkter av mera så att säga allmän karaktär. Bohuslän har ju varit en av de för arbetslöshet mest utsatta delarna av hela riket, vilket beror på granitindustriens ogynnsamma läge. För närvarande är det ju endast statens understöd, som möjliggör stenhuggning.

Herr statsrådet har här talat om den mångfald av vägar, som ha blivit byggda eller äro under byggnad och planerade att byggas. Av en sådan redogörelse kan man lätt få den uppfattningen, att detta är till fyllest och uppfyller all rättfärdighet. Herr statsrådet har ju varit i Bohuslän så många gånger på så kallade arbetslöshetsmöten, att statsrådet lika väl som jag känner till, hurudant läget egentligen är. Man kan beräkna, att de arbetslösa under fyra månader av året äro urståndsatta att utföra något vägarbete. I undantagsfall kan det förekomma bergskärningar, som skola utföras, och då kan det bli något arbete, men under den gångna vintern har det varit över fyra månader, då vederbörande icke kunnat ägna sig åt de arbeten, som herr statsrådet här räknade upp. Vi, som bo där nere, känna till i vilken misär familjerna komma, när männen icke ha någon arbetsförtjänst. Under fyra månader har det utbetalts kontant arbetslöshetsunderstöd till omkring 275 personer. Om nu dessa arbetslösa kunde ha fått arbete av sådan beskaffenhet, att det kunde utföras även vintertid, skulle de bli över sig lyckliga, men det är detta, som man icke har kunnat få, varför kommunerna och statsmakterna ha fått träda till med kontantunderstöd. På vintern kan man icke arbeta på vägarna, därför att marken är tjälad och snöbelagd, och de arbetslösa få därför gå där och försöka draga sig fram på alla möjliga sätt.

Nu förhåller det sig på det sättet, att ehuru man får ett ganska högt statsbidrag till väganläggningar, bli vägdistrikten så skuldbelastade, att bankerna för närvarande börja sätta i fråga, om de längre skola lämna ut lån. För en vecka sedan hade vi en vägstämman i det distrikt, som jag tillhör. Vederbörande hade gjort framställning till den bank, med vilken man har sina affärer, om ett lån på 200,000 kronor, men banken sade nej. Man har sedan under-

Svar på interpellation. (Forts.)

handlat och kommit till det resultatet, att om det gällde att slutföra ett pågående arbete, skulle man kanhända av nåder få låna, men däremot skulle man icke kunna få lån till nya vägföretag, till vilka distrikten skola bidra med 20 procent.

Under dessa förhållanden ha vi riktat vår uppmärksamhet på det företag, som beröres i interpellationen, vilket ju skulle bekostas helt av statsmedel. Jag vill säga icke blott till herr statsrådet utan även till kammarens ledamöter, att detta arbete bör icke ses enbart ur Bohusläns synpunkt, ty det gäller här något, som skulle kunna kallas för rikets sjöleder och har också be-tecknats såsom ett dylikt arbete. Frågan har icke heller uppkommit till följd av rådande arbetslöshet. Det är sextio år sedan man från sjöfartshåll gjorde rätt så starka framstötter om att få denna kanal byggd. Statsutskottet har också varit där nere vid ett par tillfällen och sagt, att det skulle vara ett mycket lämpligt arbete. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ansett det vara ett utmärkt vinterarbete på grund av schaktens djup.

Herr statsrådet sade, att detta arbete har så stort omfång, att det är ganska riskabelt att inlåta sig på det just nu. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhåller emellertid, att det är ett alldeles utmärkt utjämningsarbete, som kan sysselsätta t. ex. 50 eller 400 man och som när som helst kan regleras till antalet. I så fall kan det ju icke vara något farligt engagemang. Det gäller mest manuellt arbete. Vi kunna tänka oss, att dessa 275 arbetsföra människor, som i vintras gått och uppburit kontantunderstöd, i stället skulle ha kunnat utföra schaktningsarbete för denna kanal. Det är nämligen rätt stora bankar, som måste schaktas bort.

Herr statsrådet säger, att kostnaden blivit höjd från förut beräknade 3,185,000 kronor till 4,135,000 kronor. Det innebär naturligtvis endast en preliminär beräkning. Man har ökat upp siffrorna i den gamla beräkningen med vissa procent. Här bör lämpligen omnämnas att Sotenkanalen byggdes för inemot 1,000,000 kr. billigare än kostnadsberäkningen. Det förefaller mig anmärkningsvärt, att det här skulle bli en förhöjning av 20 procent. När det gäller vägarbeten, är höjningen vida mindre, och här gäller det ju ett arbete, som kan räknas jämförbart med vägarbete. Jag vädjar till herr statsrådet att om möjligt vidtaga de förberedelser som äro nödvändiga t. ex. jordlösen m. m. för att sådana omständigheter icke skola lägga hinder i vägen för arbetet, om det nu skulle bli en bekymmersam tid fram emot hösten, så att arbetet skulle behöva sättas i gång. Det är väl vattendomstolen som skall ordna med marklösen. Jag tror, att det endast är en eller högst två jordägare som det gäller, varför saken lätt bör kunna ordnas.

Jag vill fästa herr statsrådets uppmärksamhet på att de flesta av familjeförsörjarna inom det ifrågavarande området ha egnahemslägenheter, och de häfta i skuld till egnahemsstyrelsen med omkring 3 miljoner kronor. Det blir därför ingen lätt sak att avfolka området. Jag är ense med herr statsrådet, att den yngre arbetskraften bör kunna förflyttas. Det är ingen som motsätter sig detta. Men det är de människor, som ha sina hem inom området och som kommit upp till en ålder av 50—60 år som jag ömmar för. De skulle gott kunna utföra ett sådant här arbete och därigenom förtjäna till uppehållet icke bara för sig själva utan även för sina familjer. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har ju sagt, att arbetet kan utföras i etapper, varför det lätt går att ordna så, att arbetet hålles i gång endast under perioder av arbetslöshet. Det är ju icke nödvändigt, att arbetet göres färdigt på två eller tre år, utan det kan gott tänjas ut. Men för varje spadtag som tages blir någonting gjort, och så kan arbetet bli färdigt så småningom. Om nyttan och nödvändigheten av arbetet råder ju ingen som helst tvekan.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vi ha nu i Bohuslän även fiskarbefolkningen, som för närvarande icke kan utöva sin näring. Vidare förhåller det sig ju så, att en stor del av befolkningen har haft biförtjänster på badgästpubliken under somrarna. Men under nuvarande förhållanden lär det väl knappast vara några badgäster, som våga sig ut till västkusten. Jag tror, att fram emot hösten kommer situationen att bli sådan, att herr statsrådet blir tacksam, om han har något arbete att sätta i händerna på folket.

Vad som är mest nedstämmande i herr statsrådets svar är herr statsrådets yttrande, att »om det visar sig nödvändigt att anvisa medel för igångsättande av ytterligare arbeten, kommer jag som hittills att rådgöra med länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län för att få till stånd ett bedömande, av vilka arbeten som ur länets synpunkt te sig såsom mest angelägna». Länsstyrelsen blir i detta fall landshövdingen, och han har fått för sig, att det icke är nödvändigt att bygga denna kanal. Han pläderade för denna uppfattning under riksdagsresan förra året. Det är klart, att landshövdingen har rätt att ha sin uppfattning. Men jag tycker att hans ståndpunkt är ganska anmärkningsvärd, då han eljest brukar understödja nyttiga företag. Jag minns hur det var då Sotenkanalen skulle byggas. Då var det också olika uppfattningar. Men dåvarande landshövdingen von Sydow arbetade ivrigt för den delens utbyggande. Nu är det väl ingen som icke uppskattar Sotenkanalen. Den är icke bara till nytta för dem som äro hänvisade till att färdas på vattnet utan den har överhuvud taget blivit till stort gagn för orten.

Vad som i någon mån skulle kunna ersätta den förlust som drabbat norra Bohuslän genom att stenindustrien nedlagts vore en utökad turistström. Kan man nu få denna inomskärsled, skulle detta säkerligen medverka till att öka strömmen av semesterfirare under sommaren.

Jag vill vidare påpeka, att om de pengar som åtgått till utbetalande av kontantunderstöd sedan förra världskrigets början använts till här ifrågasatta inomskärslarled, skulle denna säkerligen för länge sedan ha varit färdig. Det har betalats ut oerhörda summor i kontantunderstöd, trots att de arbetslösa icke velat hellre än att få någonting att göra. Felet har varit att systemet har varit alldeles för stelt. Det har icke funnits den nödvändiga anpassningsförmågan i de svåra situationerna.

Om nu herr statsrådet går till landshövding Jacobson, säger han: det är inte så kinkigt, vi kan ta någonting annat. Jag har emellertid påpekat, att de vägarbeten som man utfört fortskridit i alldeles för hastigt tempo. Kommunerna ha blivit så skuldbelastade, att de nu icke kunna få låna mer pengar av bankerna. Man har även satt i gång ett annat arbete, som icke haft på långt när den betydelse som Isvikskilskanalen, nämligen Svinesundsbron. Det var vissa krafter som lyckades få till stånd detta företag, vilket emellertid av kända skäl nu har nedlagts.

Jag skall icke resonera mer om den här saken nu. Men jag vädjar än en gång till herr statsrådets goda vilja. Vill herr statsrådet sätta i gång detta arbete, har statsrådet det allra kraftigaste stöd i länet. Så fort det varit ett möte, har det framhållits, att detta arbete vore mycket lämpligt både för stenindustriens folk och framför allt för sjöfartens vidkommande. Herr statsrådet har för övrigt redan ett alldeles tillräckligt stöd i det beslut som riksdagen fattat i frågan. Riksdagen har ju bifallit statsutskottets hemställan om att arbetet skall få utföras när så finnes lämpligt. Herr statsrådet säger i sitt svar: »Arbetet med Isvikskilskanalen bör stå som reserv att tillgripas, då arbetslöshetsläget undergått en mera väsentlig försämring. I varje fall bör det ej påbörjas förrän arbetet å Malö strömmar blivit slutfört.» Det sista uttalandet kan ju ha något berättigande. Men om det på hösten blir ett

Svar på interpellation. (Forts.)

par tusen arbetslösa, det må vara stenhuggare eller fiskare eller andra kategorier, är ju detta ett arbete som kan påbörjas utan att det behövs någon särskilt kvalificerad arbetsledning. När det gäller förarbeten räcker det med vanliga schaktmästare. Jag hoppas som sagt, att herr statsrådet skall göra allt som behövs för att få i gång detta arbete.

Jag hade tänkt att i dag resonera även om en annan mycket väsentlig sak. Men jag har blivit ombedd att icke gå in på denna, och jag skall lojalt foga mig däri. Det gällde ett förslag av mycket stor betydelse, som herr statsrådet enligt vad jag erfarit tagit del av och som måhända, om det kommit till herr statsrådets kännedom något tidigare, skulle ha medfört att hans svar blivit annorlunda formulerat.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill fästa herr Osbergs och kammarens uppmärksamhet på att jag ju i första hand har att bedöma detta ärende som ett arbetslöshetsärende. Jag har icke att bedöma det ur en mängd andra synpunkter. Om det skall gå åt minst 3 miljoner, i verkligheten upp till 7 miljoner kronor, för vågbrytare och kanal, måste ju detta betyda, att en mängd andra arbeten icke kunna komma till stånd. Det kan väl icke vara bohuslänningarnas mening, att vi skola kunna bevilja upp till 7 miljoner kronor till detta arbete samtidigt som vi bevilja anslag till alla de andra arbetena som planerats. Man står inför ett val. Herr Osberg har sin mening, och länsstyrelsen — eller landshövdingen, som herr Osberg säger — har en annan mening om vilka arbeten som skola hava företräde. Men nu har herr Osberg frågat om den här saken så många gånger, att jag måste fråga: varför väcker icke herr Osberg en motion i riksdagen? Herr Osberg kan ju genom en motion försöka övertyga riksdagen om att detta arbete bör utföras oavsett hurudan arbetslöshetssituationen är. Passa på när nästa statsverksproposition kommer och begär de pengar som behövas, så att riksdagen får ta ståndpunkt till frågan. Riksdagen har ju sagt en gång, att när det passar kan man ta pengar till ändamålet av arbetslöshetsmedlen. Men det förhåller sig ju så, att arbetslöshetsmedlen äro i viss mån begränsade, och följaktligen måste vissa arbeten vila tills vidare. Det är en sak, som icke kan hjälpas. Och att Isvikskanalen icke kan ur arbetslöshetssynpunkt komma i främsta rummet, det är fortfarande, liksom det hela tiden varit, min uppfattning. Jag delar följaktligen den av länsstyrelsen i länet intagna ståndpunkten. Men när det nu icke går att få mitt och länsstyrelsens stöd, varför då icke gå direkt till riksdagen och begära särskilt anslag och därvid åberopa icke arbetslöshetsskäl utan de andra eventuella skäl som kunna åberopas, särskilt då de skäl som ha avseende å sjöfarten?

Herr Osberg: Herr talman! Jag har, herr statsråd, aldrig tänkt mig att det skulle bli någon vågbrytare. Det var ju ett annat alternativ, som föreslagits av myndigheterna, och därför kan jag ej förstå var statsrådet får de 7 miljonerna från.

Herr statsrådet säger, att han aldrig sett denna fråga annat än ur arbetslöshetssynpunkt. Jag vill framhålla, att det förhåller sig precis på samma sätt med mig, liksom även med statsutskottet och riksdagen. Men många länsbor ha åberopat, att exempelvis Svinesundsbron icke på långt när har den betydelse för länet som Isvikskanalen skulle ha. Men Svinesundsbrobygget gick att genomdriva, därför att vissa personer gick i bräsch för det samma. Det har även åberopats, att man icke kan hålla på att bygga vägar hur länge som helst, ty vägdistrikten bli till slut ekonomiskt strandsatta.

Svar på interpellation. (Forts.)

Isvikskanalen skulle ju klaras med statsmedel och skulle alltså icke belasta kommunerna. Vidare har åberopats att under fyra månader av året går det icke att hålla på med vägarbeten, och under den perioden kunde man syssla med det här arbetet. Det är ju inga orimliga krav som jag ställer.

Herr statsrådet säger nu, att jag skall väcka en motion i riksdagen. Ja, vi ha ju motionerat i saken, och riksdagen har svarat, att den lägger i regeringens hand att avgöra saken. Herr statsrådet kan alltså göra som han vill. Men vill icke herr statsrådet vara med om saken, blir det väl ingen annan råd än att länets representanter vid en kommande riksdag få motionera i frågan. Jag klandrar icke någon, utan var och en får som sagt ha sin uppfattning. Men uppfattningen i norra Bohuslän är den, att skall man kunna klara upp förhållandena, måste vi få goda kommunikationer, icke minst i fråga om sjötrafiken.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill med anledning av det sista anförandet endast påpeka, att riksdagen fattat särskilt beslut rörande Svinesundsbron. Jag menar, att det skulle kunna gå till på samma sätt med Isvikskanalen. Det är alltså icke på grund av ett i socialdepartementet fattat beslut om att anslå så och så mycket pengar av arbetslöshetsmedel, som Svinesundsbron skulle komma till stånd, utan på grund av ett alldeles särskilt beslut av riksdagen.

Herr Mårtensson: Herr talman! Jag har lyssnat till herr statsrådets svar å herr Osbergs interpellation, och jag fann svaret ganska tillfredsställande, men jag kan ändå icke underlåta att göra ett par påpekanden i anledning av detsamma.

Herr statsrådet säger, att fördelar skulle vinnas genom detta kanalarbete men att fördelarna inte äro så stora, att de uppväga de omfattande kostnader som arbetets utförande skulle medföra, utan frågan måste därför ses ur arbetslöshetssynpunkt och arbetet utföras när arbetslösheten har nått en stor omfattning inom länet. Detta är i stort sett ett ganska riktigt omdöme av detta kanalarbete. Men kanhända har statsrådet dock något litet underskattat betydelsen av arbetet i fråga. Här finns en stor grupp av näringsidkare inom norra Bohuslän, för vilka det skulle ha en oerhört stor betydelse, om arbetet med Isvikskanalen kom till utförande, nämligen de mindre fraktskepparna. Det förefaller som herr statsrådet i någon mån bortsett ifrån kanalens betydelse för just den mindre fraktfarten.

Sedan nämnde statsrådet i slutet av sitt anförande, att Isvikskanalen bör stå som en reserv för de arbetslösa och endast komma till utförande, när arbetslöshetsläget försvåras, och i varje fall icke, förrän Malökanalen var färdig. Jag fattade herr statsrådets svar på detta sätt. Nu kan det ju bli möjligt, att arbetslöshetsläget under den närmaste tiden i ganska stor utsträckning försvåras, och om detta blir fallet, skulle jag vilja vädja till herr statsrådet att sätta igång detta arbete, även om Malökanalen icke vid detta tillfälle skulle vara fullt färdig.

Vad sedan beträffar herr Osbergs anförande här och hans tal om att länsstyrelsen eller landshövdingen, som han sade, satte sig emot detta arbete, så anser jag det vara på sin plats att meddela, att detta dock icke är förhållandet utan att länsstyrelsen och icke minst landshövdingen ha gått in för att Isvikskanalen bör komma till stånd. Men landshövdingen vill icke sätta den i främsta planet av de nödvändiga arbetena. Om det emellertid visar sig, att de arbeten som äro mera nödvändiga, en del vägarbeten o. dyl., icke kunna absorbera den arbetskraft som blir arbetslös inom länet, då bör byggandet av

Svar på interpellation. (Forts.)

Isvikskanalen sätts igång. Jag kan icke finna annat än, att denna länsstyrelsens ståndpunkt är ganska förnuftig.

Vidare sade herr Osberg något om, att om man hade satt igång nyttiga och erforderliga arbeten i stället för att utbetala arbetslöshetsunderstöd till de arbetslösa, då skulle såväl Isvikskanalen som en del andra angelägna arbeten redan varit utförda. Ja, detta är nog en sanning med ganska stor modifikation. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att det icke går att sätta alla som råka ut för arbetslöshet till kanalarbete och därmed jämförliga arbeten, utan detta måste nog ske med ganska stor urskillning och det måste vidtagas en ganska kraftig gallring av arbetslöshetsklientelet. Det går icke att sätta skräddare, skomakare och en del andra yrkesarbetare till ett dylikt arbete, och det går icke heller att sätta en del arbetslösa, som kommit upp i alltför hög ålder, till att utföra ett sådant kanalarbete. Det är dock just för dessa grupper, som kontantunderstödsverksamheten varit och även för framtiden kommer att bli av mycket stor betydelse.

Jag kan icke finna annat, än att herr Osberg förenklar problemet på ett alltför kraftigt sätt, när han säger, att här icke behövs någon kvalificerad arbetsledning utan att det räcker med en schaktmästare. Jag ber om överseende, om jag skulle ha missuppfattat herr Osberg. Vi få väl ändå icke förenkla problemen på ett sådant sätt, att vi säga, att det räcker med att ha en schaktmästare i ledningen för ett kanalarbete, som kanske kommer att draga en kostnad av 6 eller 7 miljoner kronor. Det får nog vara betydligt bättre sakkunskap, om detta arbete skall kunna utföras på ett tillfredsställande sätt och hållas inom rimlig kostnadsram.

Herr Osberg påstod även, att Isvikskanalen var till betydligt större fördel för länet, än vad Svinesundsbron var. Jag vill icke gå in på något resonemang med herr Osberg, när han förenklar problemen på ett sådant sätt. Det förhåller sig väl ändå så, att Svinesundsbron är icke blott ett länsintresse utan även ett riksintresse, och riksintressena få nog i flesta fall gå före länsintressena.

Det var, herr talman, endast dessa små anmärkningar jag ville göra. Jag vill sluta med att göra en ytterligare hemställan till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, att, om arbetslösheten kommer att ökas i oroväckande grad därnere i Bohuslän, han då tar initiativ till att snarast möjligt sätta igång med detta kanalarbete.

Häruti instämde herr *Karlsson* i Munkedal.

Herr Osberg: Herr talman! Jag vill säga, att jag tycker, att herr Mårtensson icke hade behövt taga i så häftigt. Jag tror, att vi ha samma uppfattning om situationen. När han säger, att det icke går att sätta en vanlig schaktmästare att leda arbetet, kan jag berättä för herr Mårtensson, om det intresserar honom, att jag besökte major Stenberg i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och han sade, att det kunde sättas igång förberedande arbeten med bortschaktning av tryckbankarna och att det endast behövdes schaktmästare för att övervaka detta arbete. Det var emellertid icke meningen, att det skulle fortgå på det sättet hela tiden.

Vad Svinesundsbron beträffar, så sade herr Mårtensson, att det var ett riksintresse, och det har ju spelats ut som ett sådant. Men herr Mårtensson vet ju lika väl som jag, att det finns fast mark att gå fram på sex kilometer österut, och det vore väl inte så farligt att sätta in en färja, som man gjort på många andra ställen. Jag tror inte, att vi skola kivas härom, herr Mårtensson. Vi äro nog på precis samma bog. Herr Mårtensson väldjade ju lik-

Svar på interpellation. (Forts.)

som jag till statsrådet att taga hänsyn till de i detta fall föreliggande förhållandena.

Herr Mårtensson tog illa upp, att jag sade, att landshövdingen inte var pigg på denna kanal. Hur därmed förhåller sig, känner Mårtensson till lika väl som jag. Skulle vi vänta på att alla vägar äro byggda, blir det icke någon kanal byggd.

Jag nämnde, att kommunerna kanske icke kunna få låna några pengar mera. Kanske herr Mårtensson kan lösa problemet, hur vi då skola gå tillväga i fortsättningen. I vårt distrikt ha vi en skuld på 2.2 miljoner kronor och förut nämnda bank har sagt nej till ytterligare lån. Den saken är inte så enkel att ordna.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 11.

Svar på interpellation.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Henriksson berört vissa förhållanden, som huvudsakligen angå det enskilda luftskyddets personalorganisation och i anknytning därtill till mig riktat följande frågor:

1) Är statsrådet beredd att snarast framlägga förslag om sådan plikt till utbildning och tjänstgöring inom det enskilda luftskyddet, att för vederbörande bindande krigstjänstgöringsfunktioner kunna fastställas redan under fredstid?

2) Är statsrådet vidare beredd att i övrigt snarast låta utreda hela frågan om det enskilda luftskyddets effektivitet och vidtaga åtgärder att råda bot på förekommande svagheter och missförhållanden?

Enligt gällande bestämmelser inträder som bekant skyldighet att fullgöra luftskyddstjänst först vid luftskyddstillstånd. Dessförinnan sker sålunda utbildning för luftskyddstjänst allenast efter frivilligt åtagande. Man har utgått ifrån, att frivilligheten skulle hava ett betydande värde, emedan det förutsatte hos den som anmälde sig till luftskyddstjänst ett markerat personligt intresse för med tjänsten förenade uppgifter. Enligt en i början av sistlidne april gjord beräkning hade dittills omkring 220,800 personer erhållit utbildning inom det enskilda luftskyddet. Det resultat, som uppnåtts, måste alltså betraktas som ganska gott. Ur organisatorisk synpunkt har dock en påtaglig ojämnhet i utbildningen kunnat konstateras.

Interpellantens uttalande, »att det som blivit möjligt att åstadkomma icke kan betecknas såsom en under luftskyddstillstånd funktionsduglig organisation», innehåller väl någon överdrift. Men det äger, som jag framhållit i proposition nr 207 med förslag till förordning om grunderna för avlöning av luftskyddspersonalen, å andra sidan sin riktighet, att frivilligsystemet är förenat med ej oväsentliga nackdelar. En av dessa nackdelar har av interpellanten berörts genom påpekandet, att större planmässighet vore erforderlig i fråga om rekryteringen till civilbefolkningens olika beredskapstjänster. Utan att i detalj ingå på de faktorer, som i övrigt kunna anses tala till förmån för en tvångsmässig utbildning för luftskyddstjänst, vill jag allenast göra det allmänna uttalandet, att det förefaller sannolikt, att genom ett dylikt tvångsförfarande beredskapen i fråga om luftskyddets personalorganisation skulle komma att bli överlägsen, vad som kan uppnås vid frivillig utbildning.

Frågan huruvida tjänsteplikt för luftskyddets behov bör kunna åläggas utan att luftskyddstillstånd är rådande synes mig därför vara förtjänt att närmare övervägas. I det just nu rådande läget har emellertid denna fråga i någon mån förlorat i aktualitet. Kungl. Maj:t har nämligen förordnat, att från och

Svar på interpellation. (Forts.)

med den 10 april 1940 klockan 12 middagen luftskyddstillstånd så till vida skall råda, att upprättade planer för luftskyddet skola verkställas, i vad de avse organiserande av luftskyddstjänst, omfattande luftskyddets ledning, ordnings-, brand-, röjnings-, räddnings-, reparations-, gasskydds- och sjukvårdstjänst samt observations- och rapporttjänst, därvid utbildning och övning av luftskyddspersonal ofördröjligen skall påbörjas. Det är uppenbart, att de erfarenheter, som under det rådande luftskyddstillståndet göras på hithörande område, äro av stort värde för bedömandet av huruvida luftskyddstjänsteplikt bör införas, jämväl då luftskyddstillstånd ej råder. Det synes mig därför lämpligt, att innan eventuella åtgärder i det syfte, som avses med interpellantens första fråga vidtagas, avvakta dessa erfarenheter.

Även det i interpellantens andra fråga berörda spørsmålet om det enskilda luftskyddets effektivitet torde böra bedömas med ledning av de erfarenheter, som det rådande luftskyddstillståndet giva luftskyddsmyndigheterna. Först sedan dessa inkommit med redogörelse för sina iakttagelser i nu berörda hänseenden, är jag beredd att till definitiv prövning upptaga frågan om vilka åtgärder, som kunna vara påkallade för att höja det enskilda luftskyddets effektivitet.

Härpå yttrade:

Herr Henriksson: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret på min interpellation. Redan tidigare har ju herr statsrådet i viss mån lämnat ett svar i handling, vilket är än mera värdefullt.

Det var den 2 april jag erhöi kammarens tillstånd att framställa denna interpellation. Vid den tidpunkten, då den finsk-ryska konflikten var bilagd, föreföll det, som om vi här i Norden skulle få ett visst andrum, vilket kunde möjliggöra diskussion och prövning av en fråga av denna beskaffenhet, utan att man därigenom onödigtvis väckte någon oro hos allmänheten. Men det andrummet blev inte långt. Redan den 9 april inträffade åter allvarliga krigshändelser i vårt omedelbara grannskap. Den 10 april förordnade Kungl. Maj:t, att partiellt luftskyddstillstånd skulle råda i hela riket. För min del fattade jag denna åtgärd så, att regeringen därmed bland annat ville möjliggöra en omedelbar komplettering av personalbesättningen på olika poster inom det civila luftskyddet. En av de brister, som jag tillätit mig att påpeka i min interpellation, kunde på detta sätt avhjälpas, åtminstone så länge luftskyddstillståndet blir rådande. Åtgärden blev också ett synnerligen behöfligt stöd för de enskilda luftskyddsorganisationernas rekrytering.

Herr statsrådet ansåg, att det låg en överdrift i mitt uttalande om det enskilda luftskyddets funktionsduglighet. En förklaring till denna herr statsrådets uppfattning finner jag däri, att interpellationssvaret synes hänsyfta på både det allmänna och det enskilda luftskyddet. I interpellationen berörde jag dock endast det enskilda luftskyddet, och vad detta beträffar låg det tyvärr ingen överdrift i mitt omdöme. Visserligen kunde åtskilligt av det jag yttrade även ha haft giltighet beträffande det allmänna luftskyddet, men för dettas funktioner fanns det redan då kommunalanställd personal till förfogande. Svårigheterna för det enskilda luftskyddets organisation låg däri, att man icke hade någon hållhake på de personer, som åtagit sig funktioner inom hemskyddet. De kunde låta enrollera sig i annan beredskapstjänst eller till och med avflytta från orten utan att känna någon som helst skyldighet att lämna besked härom till sin luftskydds-förening, så att föreningen efter detta besked skulle kunna komplettera hemskyddsorganisationen. Därför är denna också, som jag påpekat, i stor utsträckning en organisation på papperet, och

Svar på interpellation. (Forts.)

man kan icke vara säker på, att den finns, om något händer. Den siffra som herr statsrådet angav på antalet i hemskyddstjänst utbildade torde i och för sig icke kunna tagas till mätare för hemskyddets effektivitet. Om hemskyddspatrullernas utbildade medlemmar behåga evakuera, innan luftskyddstillstånd förklarats, då blir det ej stor effekt av deras utbildning. Krigshändelserna i väster kullkastade emellertid nu mångas uppgjorda evakueringsplaner, och då regeringen så snabbt förordnade om partiellt luftskyddstillstånd, så fångade man därmed in dem, som ämnat evakuera, innan de hunnit planera för sig på annat håll.

Jag noterar emellertid med tillfredsställelse, att herr statsrådet förklarat sig beredd att pröva frågan om att tjänsteplikt för luftskyddets behov skall gälla, även då luftskyddstillstånd icke är rådande. Det är en beredskapsåtgärd av största vikt. Varje person, som åtagit sig en funktion inom luftskyddet, bör ha skyldighet att skaffa sig härför erforderlig utbildning. Han bör vidare erhålla en av myndigheterna utfärdad mobiliseringsplacering. Detta behöver inte innebära, att han fjättras, men det bör innebära skyldighet för honom eller henne att begära befrielse från uppdraget, då så kan vara motiverat. På detta sätt kan hemskyddsorganisationen omedelbart kompletteras och hållas i funktionsdugligt skick.

Jag noterar också med tillfredsställelse, att herr statsrådet ämnar vidtaga åtgärder för att skapa större planmässighet vid rekryteringen till civilbefolkningens olika beredskapstjänster. Den konkurrens som hittills varit rådande mellan olika beredskapsorganisationer har varit synnerligen olämplig och ägnad att skapa förvirring. I ett nutida krig måste hela folket deltaga i försvarsarbetet — män och kvinnor, unga och gamla. Detta nödvändiggör en planmässig mobiliseringsorganisation över hela linjen, så att var och en kommer på den post, där han eller hon kan göra bästa nyttan.

Vad beträffar det enskilda luftskyddets effektivitet i övrigt, så kan jag visserligen förstå, att statsrådet vill inhämta rapporter från luftskyddsmyndigheterna om de erfarenheter, som under det rådande luftskyddstillståndet kan erhållas. Men då jag förmodar, att luftskyddscheferna i första hand måste ägna sin uppmärksamhet åt det allmänna luftskyddet, tror jag det vore nyttigt, om vissa rapporter även införskaffades från de på fältet arbetande krafterna inom det enskilda luftskyddet. Jag vet, att man på åtskilliga håll gjort värdefulla erfarenheter både i positiv och negativ riktning. I det nu rådande tidsläget bör man inte vänta med reformer på punkter, där svagheter redan visat sig. Det finns flera för effektiviteten betydelsefulla spørsmål, som snarast böra prövas. Jag har berört en del i interpellationen, t. ex. luftskyddsföreningarnas ekonomi, materialfrågan, organiserandet av smärre hjälpbrandkårer, frågan om vattenreserver o. s. v.

Då det av interpellationssvaret och av de åtgärder som redan vidtagits framgår, att herr statsrådet haft förståelse för mina i interpellationen framförda synpunkter, så vill jag — samtidigt som jag uttrycker min tacksamhet härför — uttala den förhoppningen, att det fortsättningsvis göres allt vad göras kan för att åstadkomma bästa organisation och största effektivitet inom denna för civilbefolkningen och hemmafronten så utomordentligt viktiga försvarsgren.

Herr Mosesson: Herr talman! Ett icke ringa antal värnpliktiga, som på grund av samvetsbetänkligheter blivit befriade från vapentjänst, ha anmält sig till att deltaga i de frivilliga luftskyddskurser som varit anordnade här i Stockholm under hela denna vinter. Jag skulle be att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få frambära den förhoppningen, att när den

Svar på interpellation. (Forts.)

utredning, som han nyss sade sig ha för avsikt att vid lämpligt tillfälle sätta i gång, skall verkställas, han också ville taga under övervägande, om det icke här kunde bli en lämplig form av arbete för det klientel som jag här berört. De ha ju förklarat, att de önska sättas in i ett samhällsnyttigt arbete och att de vilja bära lika stora risker som några andra. Jag skulle vilja hemställa, huruvida det icke vore lämpligt, att de komme i åtanke vid utarbetandet av ifrågavarande planer.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 180, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

nr 181, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; och

nr 241, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 13.

Föredrogs var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen, nr 234, angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande vissa markfrågor i Stockholm m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 235, med förslag till lag om tillägg till 3 § epidemilagen den 19 juni 1919 (nr 443); samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 236, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.; och

nr 237, angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre be-
medlade, barnrika familjer m. m.

§ 14.

Föredrogs var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 262 av herr *Hedlund* i Östersund; och

nr 263 av herr *Andersson* i Lindome m. fl.; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 264 av herr *Johansson* i Öckerö m. fl.

§ 15.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Ang. förslag om ändring av 55 § civila avlöningsreglementet. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om ändring av 55 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m.

I propositionen nr 144 hade Kungl. Maj:ten, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 8 mars 1940, föreslagit riksdagen, bland annat, att godkänna följande

*Förslag
till*

kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8).¹

Häri genom förordnas, att 55 § 9 och 10 mom. samt 66 § 2 mom. civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 skola hava ändrad lydelse på sätt nedan angives:

55 §.

9 mom. Högre lärarinneseminariet, de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna, småskoleseminarierna, läroanstalterna för blinda, vårdanstalten för blinda med komplicerat lyte, läroanstalterna för dövstumma samt de tekniska läroverken.

Ersättning
vid vikariat
i vissa fall.

14. Har lärare — — — bestämda grunder.

Under förordnande att såsom vikarie bestrida befattning såsom ledamot av skolöverstyrelsen äger lärare, som icke under vikariatet åtnjuter vikariatslön, uppbära särskild ersättning med 6 kronor för dag.

Under sådant vikariat å folkskol- eller nomadskolinspektörsbefattning, som meddelats av skolöverstyrelsen, äger lärare uppbära särskild ersättning med 5 kronor för dag.

10 mom. Folkskolinspektionen.

1. Nomadskolinspektören äger — — — — — vidkännas tjänstledighetsavdrag.

Ersättning
vid vikariat
å ledamots-
befattning i
skolöversty-
relsen.

2. Under förordnande att såsom vikarie bestrida befattning såsom ledamot av skolöverstyrelsen äger folkskol- eller nomadskolinspektör, som icke under vikariatet åtnjuter vikariatslön, uppbära särskild ersättning med 6 kronor för dag.

66 §.

2 mom. Tjänsteman, å vilken — — — reglementet, nämligen:
under 2 *avd.*: 2 kap. 13 § 2 mom., 3 kap. 22—27 §§ — — — 5 mom. 2 punkten; samt
under 3 *avd.*: — — — — —

Denna kungörelse träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Då utskottet tidigare i utlåtandet nr 113 behandlat förevarande kungörelseförslag, i vad det avsåge 66 §, hade för utskottet allenast återstått att här till prövning upptaga de föreslagna ändringarna i 55 §.

¹ Senaste lydelse, se 1939: 272.

Ang. förslag om ändring av 55 § civila avlöningsreglementet. (Forts.)

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte godkänna det vid propositionen fogade förslaget till kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet, såvitt detsamma avsåge 55 §.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Nilsson* i Landeryd, *von Heland*, *Anderson* i Arboga, *Gränebo*, *Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Prästbol, *Andersson* i Södergård, *Aqvist* och *Hansson* i Rubbestad, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att det vid propositionen fogade förslaget till kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet icke måtte av riksdagen godkännas, såvitt detsamma avsåge 55 §; och

2) av herr *Råstock*, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 144 i den del som är behandlad i det nu föredragna statsutskottsutlåtandet innefattar en viss förändring i det civila avlöningsreglementet. Ett antal ledamöter av statsutskottet, bland dem jag, ha icke ansett sig kunna biträda Kungl. Maj:ts förevarande förslag utan ha yrkat avslag på detsamma. Frågan rör ju två olika delar av avlöningsreglementet, nämligen dels frågan om vikariatsersättning och dels frågan om traktamentsersättning, vilka båda frågor här äro sammanvävda. Dessutom förekommer i Kungl. Maj:ts förslag en hemställan, som såväl av utskottet som av reservanterna ha godtagits, nämligen att man skulle vid utbetalningar, gjorda i strid mot gällande bestämmelser eller i avsaknad av dylika, låta bero.

Vad först rör frågan om vikariatsersättning vill jag erinra kammarens ledamöter om att dessa ersättningar äro reglerade i avlöningsreglementet på det sätt, att för varje lönegrad finnes i avlöningsreglementet infört ett jämförelsetal uttryckt i kronor, och därest innehavare av en ordinarie befattning tjänstgör på en högre befattning får han som vikariatsersättning ett belopp som motsvarar skillnaden mellan dessa båda i avlöningsreglementet angivna krontal. Det för ju med sig, för att nu anföra ett exempel, att en befattningshavare i 27:e lönegraden, som uppehåller en befattning i 30:e lönegraden, erhåller såsom vikariatsersättning 1 krona 95 öre om dagen. Nu har i de handlingar som här återopats anförts, att för en lektor som uppehåller befattning som undervisningsråd är en dylik vikariatsersättning på 1:95 för låg, varför Kungl. Maj:t föreslår ett tillägg till avlöningsreglementet av det innehållet, att vikariatsersättningen i detta fall skall fastställas till 6 kronor om dagen. För min del måste jag säga, att jag anser, att detta innebär ett fullständigt sönderbrytande av avlöningsreglementets grunder för bestämmande av vikariatsersättning. Kanske är 1:95 för låg ersättning för en lektor, som uppehåller en befattning i 30:e lönegraden, men då är det naturligtvis också för låg ersättning för en förste sekreterare i 27:e lönegraden, som uppehåller en byråchefsbefattning. Jag har den uppfattningen, att skall Kungl. Maj:ts förslag i detta fall bifallas, måste det föra med sig som konsekvens, att man får ändra vikariatsbestämmelserna även i andra delar av reglementet. Då reglementet är fastställt så pass sent, att det trätt i kraft först från och med 1 juli 1939, tycker jag, att det är något tidigt att i detta avseende genomföra ändringar. Det är därför jag för min del icke anser mig kunna biträda Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Frågan rör emellertid även traktamentsersättningsbestämmelserna. Kungl. Maj:ts förslag, sådant det antydes i propositionen, innebär, att ett vikarieran-

Ang. förslag om ändring av 55 § civila avlöningsreglementet. (Forts.)
de undervisningsråd, som är stationerad på annan ort, skall erhålla icke allenast 6 kronor, varom jag nyss talat, i vikariatsersättning utan en ersättning som skall uppgå till 18 kronor. Man får då säga, att 12 kronor av dessa 18 skola vara traktamentsersättning, en ersättning alltså för tjänstgöring på annan ort än där vederbörande är stationerad, och 6 kronor den egentliga vikariatsersättningen. Även beträffande den detalj som gäller traktamentsersättning finnas bestämmelser utfärdade av Kungl. Maj:t i anslutning till avlöningsreglementet, och grunderna härför äro fastställda så, att därest vikariatet, tjänstgöringen på främmande ort, uppgår till allenast 15 dygn, så erhålles en traktamentsersättning till samma belopp som fastställts i allmänna resereglementet. Uppgår däremot tjänstgöringen på den främmande orten till mer än 15 dygn, sker då en nedsättning till hälften av det i allmänna resereglementet fastställda beloppet, därest den tjänstgörande är familjeförsörjare, men till lägre belopp, om vederbörande icke är familjeförsörjare. För att nu anföra ett exempel kan jag nämna, att en tjänsteman i 30:e lönegraden som uppehåller en befattning å annan ort än stationeringsorten erhåller under de 15 första dagarna 22 kronor om dagen och från och med den sextonde dagen, därest han är familjeförsörjare, 11 kronor men, om han icke är familjeförsörjare, 7:40 per dygn. Men bestämmelserna i detta avseende innehålla även en föreskrift, att därest på förhand kan beräknas, att tjänstgöringen på den främmande orten skall uppgå till mer än 30 dagar, skall ersättningen redan från början utgå med det lägre beloppet.

Här föreslås, att vikarierande undervisningsråd skall erhålla dessa 18 kronor oavsett tidens längd. Det är sålunda fullständigt avvikande från de grunder, som gälla för övriga statens befattningshavare.

Jag för min del anser, att båda dessa förslag äro av den art, att de stå i direkt strid mot vad man väl fortfarande avser skola vara gällande för övriga statens befattningshavare. Jag anser, att i varje fall samma bestämmelser böra vara gällande.

Detta är således, herr talman, de motiv, som ha gjort, att jag för min del ej har kunnat biträda Kungl. Maj:ts förslag om införande av nya bestämmelser i avlöningsreglementet i det fall, som nu är i fråga, d. v. s. beträffande vikarierande undervisningsråd samt vikarierande folkskolinspektörer och nomadskolinspektörer.

Nu har man emellertid anfört, att det är nödvändigt att genomföra dessa reformer därför, att det är svårt eller kanske omöjligt att få dugliga vikarier till de befattningar, som det här är fråga om. Jag för min del kan ej heller godkänna en dylik motivering, detta därför att den förutsättning, som gäller för dem, som lyda under det allmänna avlöningsreglementet, är ju, att de äro *skyldiga* att under en tid av högst tre månader fullgöra tjänstgöring på högre befattning i verket. I statsutskottet var det en representant för undervisningsväsendet, som ville för sin del bestrida, att denna bestämmelse hade tillämpning på undervisningsväsendet. Jag för min del kan icke finna, att denne hade rätt i sin uppfattning. Avlöningsreglementet är enligt mitt förmenande klart. Det säger: »Tjänsteman är vidare skyldig att under sammanlagt högst tre månader av ett och samma kalenderår såsom vikarie bestrida befattning inom högre lönegrad i det verk han tillhör.»

Det är just detta sista man anfört, att skolöverstyrelsen är egentligen icke ett verk, som en lektor vid ett allmänt läroverk tillhör. Jag för min del anser emellertid, att det är att framställa förhållandena oriktigt att driva denna argumentering. Då tycker jag, att därest det är någon tvekan i detta avseende, är det lämpligare att man preciserar skyldigheten att tjänstgöra som vikarie på

Ang. förslag om ändring av 55 § civila avlöningsreglementet. (Forts.)
högre befattning än att man på omvägen av högre ersättning söker lösa detta problem.

Beträffande rektorer finns för övrigt en klar bestämmelse i avlöningsreglementet, som säger: »Rektor är, om han därtill förordnas, pliktig att under högst tre månader av ett och samma kalenderår mot särskild ersättning, som av Kungl. Maj:t bestämmes, såsom vikarie bestrida ledamotsbefattning i skolöverstyrelsen.» Där har man sålunda löst frågan om skyldigheten. Jag förmenar, att avlöningsreglementets 3 § också löst den för andra befattningshavare vid skolväsendet.

Sedan, herr talman, kanske jag skulle säga ett par ord också beträffande det förhållandet att man här, trots att några bestämmelser icke varit gällande, utbetalat högre ersättning än den enligt avlöningsreglementet grundade för tiden efter den 1 juli 1939. Kungl. Maj:t har ju i det avseendet föreslagit, såsom jag förut antydde, att man skulle med hänsyn till föreliggande omständigheter låta vid de gjorda utbetalningarna bero. Det har statsutskottets majoritet och även minoritet godtagit. Personligen måste jag dock bekänna, att det är en självövertvinnelse, när jag gått med på detta, ur den synpunkten, att ett dylikt förhållande skulle säkerligen icke alls hava förekommit inom något annat av statens administrativa områden. Och hade det förekommit, kan man vara alldeles säker på, att det blivit revisionsanmärkning med åläggande för vederbörande att återbära beloppet. Det hade sålunda varit den praktiska gången av ärendet.

Men jag har ju förstått, att mentaliteten inom det här förvaltningsområdet är något annorlunda än den, som jag är van vid att möta i min dagliga gärning. Fördenskull har jag för min del också kunnat godtaga detta.

Det oaktat, herr talman, anser jag mig icke kunna biträda det förslag till ändringar i avlöningsreglementet, som föreligger. Jag tillåter mig alltså, med åberopande av vad jag nu anfört, yrka avslag på Kungl. Maj:ts förslag, således i enlighet med den reservation, som vid utskottets utlåtande avgivits av herr Nilsson i Landeryd m. fl.

I detta anförande instämde herrarna *Andersson* i Södergård och *Hansson* i Rubbestad.

Herr *Jonsson* i Eskilstuna: Herr talman! Jag kan försäkra kammaren, att jag skall icke besvära den många minuter med mitt inlägg i det här ärendet. I praktiken gäller det här väl i första hand frågan om att på förmånliga villkor skaffa vikarier på ledamotsbefattningarna i skolöverstyrelsen från Stockholm, alltså från den ort, där skolöverstyrelsen är belägen. Man kan säga, att det är enkelt att följa avlöningsreglementet här som annorstädes, d. v. s. att handla rakt på sak, rätlinjigt och utan att förvilla sig på några sidospår i något som helst avseende. Men livet är nu icke alla gånger så enkelt och rätlinjigt. Ibland måste man göra undantag, ibland måste man gå ifrån en regel, som man eljest anser sig kunna följa, därför att praktiska skäl och livets egna omständigheter anvisa ett frångående. I detta fall synes det mig vara förhållandet.

Praktiska skäl tala för ett avsteg från avlöningsreglementet, när det är fråga om vikarier på ledamotsbefattningar i skolöverstyrelsen. Det räcker med att hänvisa till det enkla fallet, att man anser sig böra anmoda en lektor i Stockholm att vikariera under sommarferierna på en undervisningsrådsbefattning. Enligt avlöningsreglementet, som reservanterna nu vilja följa, får han 1 krona 95 öre om dagen därför. Man kan säga, att han är skyldig att träda in, han får finna sig i det. Han förlorar ju ingenting på saken utan

Ang. förslag om ändring av 55 § civila avlöningsreglementet. (Forts.)
förtjänar tvärtom 1 krona 95 öre om dagen för att han gör det. Jag delar den uppfattningen, att han är skyldig att göra det. Jag har sålunda icke den uppfattning, mot vilken den föregående ärade talaren polemiserade och som kommit till uttryck från en ledamot av statsutskottet. Men jag tycker, att det är litet obilligt begärt, att man skall vänta sig ett intresserat, plikttroget och nitiskt arbete av en person, som man ålägger att vistas i Stockholm under sommarferierna, då han eljest kanske skulle vilja vara ledig, för en ersättning av 1 krona 95 öre eller, om det gäller en adjunkt, 4 kronor 35 öre per dag — det är litet mera, för all del.

Efter mitt sätt att se är detta icke en rimlig ersättning för det obehag, som minskningen av ferierna medför för den, som på det sättet vikarierar.

Det som gjorts, att jag har ansett mig kunna gå med på Kungl. Maj:ts förslag, är att jag tycker att det är lämpligt och praktiskt. Det tar hänsyn till skolöverstyrelsens intressen framför allt. Det är det för mig avgörande.

Jag tycker, uppriktigt sagt, och med all respekt för min ärade vän herr Eriksson i Stockholm, att ett benhårt fasthållande vid avlöningsreglementet även i detta fall påminner om ett utslag av en riksdagens byråkrati. En sådan byråkrati är sannerligen icke bättre, när den kommer till uttryck, än varje annan.

Jag tillåter mig, herr talman, att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Jansson* i Falun.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag skall endast be att få besvara en punkt, nämligen den sista punkten i herr Erikssons i Stockholm anförande. Han sade, att det var med en viss självövertvinnelse som han velat instämma i den kungl. propositionens förslag att låta bero vid de utbetalningar, som skett i skolöverstyrelsen enligt hittills gällande bestämmelser.

Jag vill då fästa hans uppmärksamhet på det förhållandet, att redan före den 1 juli 1939 hade vi en grupp tjänstemän, som lydte under det civila avlöningsreglementet ända sedan, om jag icke minnes orätt, år 1921, nämligen folkskolinspektörerna. Dessa ha likväl vid vikariat i skolöverstyrelsen avlönats icke efter det civila avlöningsreglementets vikariatsbestämmelser utan efter de särskilda bestämmelser, som fastställts i ett särskilt kungl. brev. Det är alltså förklaringen till att skolöverstyrelsen ansåg, att det icke inträffat någon ny situation åtminstone beträffande denna grupp, som redan tidigare tillhört det civila avlöningsreglementet och alltså varit underkastad, formellt sett, detta reglementes vikariatsbestämmelser, men likväl avlönats på grund av ett särskilt Kungl. Maj:ts bestämmande.

Jag har velat som förklaring i anledning av herr Erikssons anförande framföra detta. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Jag instämde i herr Erikssons i Stockholm anförande och hade icke ämnat yttra mig. Men jag måste ändå gentemot ett uttalande av herr Holmdahl säga, att vi känna mycket väl till, att folkskolinspektörerna förut hade en särskild ersättning. Men det har förut, innan det nya avlöningsreglementet kom till, på många områden varit så, att det gällt särbestämmelser för vissa grupper. Det är detta, som varit det olyckliga i hela det föregående avlöningsreglementet och vållat stora besvärligheter, bland annat att det varit så förfärligt svårt att hitta i detta avlöningsreglemente. Det är en av de stora fördelarna med det nya avlöningsreglementet, att man fått bort alla dessa särbestämmelser, så att var och en kan mycket lätt hitta i detsamma.

Ang. förslag om ändring av 55 § civila avlöningsreglementet. (Forts.)

Just detta är en grundorsak till att vi reservanter gått emot Kungl. Maj:t. Vi vilja ej, att man återigen skall börja införa särbestämmelser och sönder-splittra ett så nyligen fastställt avlöningsreglemente. Börja vi med denna lilla grupp, som kanske betyder ganska litet ekonomiskt sett, kunna vi vara förvissade om, såsom herr Eriksson i Stockholm också nämnde, att andra tjänstemän icke kunna finna sig i att komma på andra vilkor än just dessa, som vikariera som undervisningsråd.

Herr Jonsson i Eskilstuna nämnde, att han funnit orättvist, att en lektor i Stockholm skulle vara skyldig att vikariera för 1 krona 95 öre om dagen om sommaren. Då vill jag säga, att det är icke bara dessa, som få finna sig i detta, utan också alla andra, som betagas möjligheterna att fara ut på semester och som få vikariera för sådana, som ha en högre löneställning.

Därför tror jag, att just dessa konsekvenser av detta nya system böra avskräcka oss från att gå in på denna nya linje. Jag för min del anser ej heller, att det är några vidare talande skäl för att man behöver gå in för särbestämmelser. Det är inga ömmande omständigheter. Om vi taga t. ex. en lektor i Göteborg, som får vikariera i Stockholm, har han, om han tjänstgör 300 dagar per år — det göra egentligen alla arbetstagare som finnas — för varje dag en ersättning av 43 kronor. Han får 1 krona 95 öre i vikariatersättning, då han tjänstgör, och vidare 11 kronor per dag, om han är gift och vikariatet överstiger 15 dagar. Han kommer sålunda upp till en avlöning av 56 kronor per dag. Det föreligger inga ömmande omständigheter, som göra, att man skall sträcka sig över detta.

Saken har icke någon stor ekonomisk betydelse i fråga om denna lilla grupp. Men med hänsyn till konsekvenserna skall man akta sig för att slå in på några nya bestämmelser, som bryta sönder avlöningsreglementet, så att detta återigen splittras.

Ur dessa synpunkter, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Eftersom jag framlagt propositionen skall jag be att få säga några ord.

Jag kan försäkra herrar Hansson i Rubbestad och Eriksson i Stockholm, att inom finansdepartementet äro vi mycket ovilliga att göra avsteg från avlöningsreglementet och dess allmänna tillämpning. Jag tror, att vi vid åtskilliga tillfällen visat, att vi anse, att det skall finnas mycket starka skäl för att vi skola införa några särbestämmelser.

Men vi ha vid övervägandet av denna sak funnit, att man icke kan komma ifrån, att lärarna befinna sig i en särställning. Jag skall icke opponera mig, om det säges från åtskilliga håll, att det är därför att de ha ett förmånligare läge än många andra genom sina långa ferier. Men därav följer, att man icke utan vidare kan tillämpa samma regler. Jag har flera gånger varit på olika linje med en av de sista talarna, generaldirektör Holmdahl, just när det gällt lärarnas ställning. Men jag får bekänna, att man, som förhållandena äro, icke kan undgå att draga slutsatsen, att man får skapa förmåner, som äro tillräckliga för att skolöverstyrelsen skall kunna få de nödiga och lämpliga krafterna. Jag kan mycket väl tänka mig, att formellt skulle man kunna gå den vägen, som heter att ålägga dem skyldighet. Det förekommer på andra håll. Men innan man tillgriper en tvångskommendering, förefaller det, att det vore skäl att överväga konsekvenserna. Om denna tvångskommendering verkligen från statsfinansiell synpunkt skulle erbjuda några fördelar, kunde det vara ett argument. Men det gör den praktiskt taget icke. Jag tror, att man får säga, att det enda argument, som kan anföras, är när man säger:

Ang. förslag om ändring av 55 § civila avlöningsreglementet. (Forts.)
För hur många andra grupper kan man tänka sig att särbestämmelser skola kunna införas?

Om man bedömer varje sak för sig kan, tror jag, det visa sig, att lika väl som i medicinalstyrelsen, där man fått göra detta, därför att det varit mycket svårt att få folk att taga sådan tjänstgöring, måste man göra på samma sätt här. Det har visat sig så svårt att få folk att taga denna tjänstgöring, att vi icke kunna undgå att göra betingelserna något förmånligare. Vid de överväganden, som gjorts, ha vi vägt de olika sidorna mot varandra. Det har gjort, att vi trots vår förkärlek för det enhetliga reglementet inom finansdepartementet funnit oss kunna gå med på dessa undantagsbestämmelser. Jag tror, att det argumentet är så starkt, att det även bör föranleda riksdagen och denna kammare att följa statsutskottets majoritet.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag ville bara gentemot vad herr statsrådet sist yttrade om att man gått med på denna linje beträffande medicinalråden framhålla, att både provinsialläkare och veterinärer utom fast lön ha inkomst av praktik med rätt att taga betalt efter en viss taxa. Ofta torde större delen av deras inkomster härleda sig ifrån praktik. Att man måst gå med på att skänka dem en viss särställning, när de uppehålla vikariat som medicinalråd, är självklart, och bestämmelser härom ha också intagits i avlöningsreglementet. Helt annorlunda förhåller det sig med de tjänstemän, som vikariera såsom undervisningsråd. De ha ju sin fasta lön, och därutöver böra de icke erhålla mer än vanlig vikariatsersättning.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Nilsson i Landeryd m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Eriksson i Stockholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 134, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Nilsson i Landeryd m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den av herr Nilsson i Landeryd m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 17.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 8 mars 1940 dagtecknad proposition, nr 101, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
kommunikationsärenden för samma dag, framlagt förslag angående statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft tre inom riksdagens kamrar väckta motioner.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 65 och II: 111 ej måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen, med bifall till föreliggande proposition nr 101 och med avslag å motionen II: 230, måtte

a) besluta, att Göteborg—Borås, Borås—Alvesta, Varberg—Borås, Borås—Herrljunga, Uddevalla—Vänersborg—Herrljunga och Uddevalla—Lelångens järnvägar måtte på avtalade villkor förvärvas av staten och införlivas med statens järnvägar;

b) för budgetåret 1940/41 såsom kapitalinvestering i statens affärsverksfonder under rubrik Statens järnvägar anvisa

1) till statsförvärv av Göteborg—Borås och Borås—Alvesta järnvägar ett reservationsanslag av 11,537,000 kronor;

2) till statsförvärv av Varberg—Borås och Borås—Herrljunga järnvägar ett reservationsanslag av 7,241,000 kronor;

3) till statsförvärv av Uddevalla—Vänersborg—Herrljunga och Uddevalla—Lelångens järnvägar ett reservationsanslag av 1,053,000 kronor.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *J. B. Johansson* i Fredrikslund, *Sundberg, Magnusson* i Skövde och *Staxäng*, vilka ansett att utskottet bort hemställa:

I. att riksdagen i anledning av motionerna I: 65 och II: 111 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att vid nu inträdda förhållanden med det fortsatta förstatligandet av de enskilda järnvägarna borde tillsvidare anstå, där så utan olägenhet kunde ske, samt att i de fall, statsinlösen skedde, största återhållsamhet borde iakttagas från statens järnvägars sida i fråga om ytterligare kapitalinvesteringar i samband med statsdriftens utvidgande;

II. — — —;

2) av herr *Nilsson* i Landeryd, vilken ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! I den föreliggande propositionen, som förmodligen av vederbörande statsråd framlagts mera å dragande kall och ämbetets vägnar än på grund av en kraftig övertygelse om nödvändigheten att nu genomföra förstatligande av det enskilda järnvägsnätet, spåras en viss tveksamhet gentemot det framlagda förslaget om statsförvärv. Emellertid hade ju en överenskommelse träffats, att tidigare fattade beslut skulle respekteras av den nya regeringen. Vissa preliminära avtal ha träffats om förvärv av järnvägar och dessa avtal ha fullföljts genom framläggande av ifrågavarande proposition. Utskottsmajoriteten har emellertid icke delat den tveksamhet och ådagalagt den försiktighet, som beträffande detta spörsmål åtminstone i viss mån kommit till uttryck i propositionen, utan framgår med mera frejdigt mod och gör på sid. 4 ett uttalande, som närmast synes vara avsett att påskynda förstatligandet av järnvägsnätet. Utskottet säger: »Den starka förändring i det allmänna tidsläget, som tvivelsutan sedan dess inträffat, torde så långt ifrån motivera uppskov att densamma i stället kommer järnvägsnätets förening i statens hand att framstå som

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
än mer angelägen.» Därmed syftar man tydligen på de ur många synpunkter vanskliga förhållanden, som till följd av oron och kriget ute i världen inträtt för trafikväsendet, men man förbiser i detta sammanhang, att Kungl. Maj:t tack vare förefintliga fullmaktslagar har möjligheter att träffa förfoganden beträffande trafikväsendet.

När riksgäldsfullmäktige skulle avgiva yttranden i frågan om järnvägsnätets förstatligande, förefunnos inom fullmäktige delade meningar. Tre reservanter uttalade sina betänkligheter och påpekade bl. a., att följderna av förstatligandet för statsverket skulle bliva ökad upplåning och ökade utgifter. Nu vill man emellertid göra gällande, att förstatligandet av järnvägarna icke skulle medföra några sådana vanskligheter, och man åberopar till stöd för denna uppfattning särskilt den omständigheten, att aktieägarna vid järnvägsinlösningen skulle erhålla likvid i form av obligationer med 10 års löptid. Man förmenar, att detta arrangemang icke skulle medföra någon ansträngning för statsverkets ekonomi under dessa tio år. Kommer dag, kommer råd, tänker man tydligen. Under dessa 10 år hoppas man tydligen, att tiderna skola ljusna, och att statens betalningsförmåga efter tioårsperiodens slut skall vara god. Räknar man med, att statsinlösandet kommer att fortgå under ytterligare 5 år, så skulle betalningen, om den ordnas på samma sätt, som här avses, komma att erläggas efter 10 à 15 år. Utan att se alltför pessimistiskt på statens framtida betalningsförmåga kan man dock med ganska stor säkerhet förutse, att med den upplåning, som pågår, och den upplåning, som förestår för absolut ofrånkomliga ändamål, så kommer statens ekonomi med all sannolikhet att om 10 à 15 år vara i hög grad ansträngd. Det skall då säkerligen komma att falla sig ganska olägligt för staten att behöva inlösa en mängd järnvägsobligationer. Detta är icke någon svartmålning av förhållandena. När man betraktat obligationerna som fastlåsta under 10 års tid och utgått ifrån, att de under denna tid icke skulle belasta länemarknaden, så har man alldeles förbisett det sakförhållandet, att obligationer äro säljbara papper. Kommer en försäljning till stånd i större utsträckning, komma obligationerna att redan före utgången av tioårsperioden tynga länemarknaden och försämra möjligheterna för den upplåning, som staten nödvändigtvis måste söka åvägbringa. Jag har till leda hört den invändning, som brukar framställas i detta sammanhang och som säkert kommer att framställas även under denna debatt, helst som det tycks vara den enda invändning, man har att komma med, och som lyder: Det är ju i regel kommuner och andra stora sammanslutningar, som äga järnvägsaktier. Om kommunerna i stället för sina aktier få 3 %-obligationer, så komma kommunerna icke att sälja obligationerna till underpris, utan de komma att behålla dem. — I förbigående sagt, är det icke alls säkert, att de oinlösta järnvägarna komma att nöja sig med 3 %, som nu föreslås. I stället för aktier, som i många fall icke äro säljbara för något pris, får man 3 %-obligationer, som visserligen äro ouppsägbara under 10 år men som i alla fall äro säljbara till underkurs, låt oss säga en kurs av 60, 70 à 75 %. Kommunernas möjligheter att upptaga lån komma säkerligen under en ganska lång tid att bliva starkt beskurna av Kungl. Maj:t. Under sådana förhållanden ligger det mycket nära till hands att antaga, att kommunerna, för att skaffa likvida medel för löpande eller framtida utgifter, komma att sälja sina obligationer och sålunda i motsvarande mån komma att belasta kapitalmarknaden och därigenom försvåra den upplåning, som staten företager. Vidare bör man komma ihåg, att det här är fråga om icke bara en inlösnings enligt föreliggande kontrakt genom överlämnande av obligationer utan därjämte även om mycket betydande direkta utgifter för statsverket. De järnvägar, som skola övertagas, måste försättas i sådant skick — detta är ju för-

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)

utsett — att de bliva någorlunda likvärdiga med statens järnvägar och motsvara de krav, som allmänheten har vant sig att ställa på järnvägar, som drivas i statlig regi. Helt visst kommer detta att medföra stora utgifter för statsverket. Det blir visserligen »indirekta» utgifter, eftersom utgifterna naturligtvis komma att bestridas av järnvägsmedel, men pengarna skola i alla fall betalas, och betalningen kommer att medföra en extra ansträngning av statsverkets ekonomi.

Nu ha emellertid reservanterna inför de fakta, att preliminära kontrakt redan tecknats med vederbörande järnvägsförvaltningar och att förvaltningarna inriktat sig på, att dessa preliminära kontrakt komma att godkännas av riksdagen, ansett sig icke böra motsätta sig ett fullföljande av redan ingångna avtal, men reservanterna ha ansett återhållsamhet i fråga om framtida förvärv av järnvägar böra iakttagas. Detta är innebörden i det särskilda förslag till motivering, som reservanterna här framlagt. Vi ha godtagit utskottets kläm och vi ha sålunda godtagit Kungl. Maj:ts proposition i denna del, men vi ha i stället för utskottets motivering, som närmast innehåller en uppmaning till forcering av förstatligandet, lagt fram förslag till en motivering, vari framhålles angelägenheten av att iakttaga större återhållsamhet därvidlag.

Jag ber, herr talman, att få yrka, att utskottets motivering måtte få utgå och ersättas av den motivering, som innefattas i den vid utskottets utlåtande av herr J. B. Johansson i Fredrikslund m fl. fogade reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog härefter ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Aqvist:** Herr talman! Det råder ingen meningsskiljaktighet mellan utskottet och reservanterna om, att ifrågavarande järnvägar skola förstatligas. Vad som föranlett den reservation, som avgivits av herrar J. B. Johansson i Fredrikslund, Sundberg, Magnusson i Skövde och Staxäng, är frågan om fortsatt förstatligande av de enskilda järnvägarna. Reservationen är ganska försämligt skriven, och ett bifall till densamma skulle för fullföljandet av arbetet med förstatligande av de enskilda järnvägarna vara ytterst farligt. I reservationen föreslås nämligen, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att vid nu inträdda förhållanden med det fortsatta förstatligandet av de enskilda järnvägarna bör tills vidare anstå, där så utan olägenhet kan ske, samt att, i de fall statsinlösen sker, största återhållsamhet bör iakttagas från statens järnvägars sida i fråga om ytterligare kapitalinvesteringar i samband med statsdriftens utvidgande. Här har en del av reservanterna från 1939 års lagtima riksdag lagt in en liten sprängbomb i avsikt att skjuta sönder riksdagsbeslutet av 1939. I stället för att låta anstå med de enskilda järnvägarnas förstatligande borde man redan genomfört förstatligandet. I varje fall finns anledning att fortsätta med förstatligandet i det tempo, som järnvägsstyrelsen föreslagit och planlägger. Ett uppskov nu skulle betyda ett uppskov på mycket lång tid. Läget är väl i verkligheten sådant, att järnvägar och vagnar måste utnyttjas till det yttersta, och detta kan för närvarande icke ske. Statens järnvägar har stor vagnbrist, under det att vissa enskilda järnvägar lära ha överflöd på godsvagnar. Det är en beredskapsåtgärd i närvarande krisläge, en beredskapsåtgärd av första ordningen, att se till, att vårt lands transportsystem är i bästa form. Om förstatligandet uppsköttes, skulle de uppgjorda inlösningsplanerna komma att bli för gamla, och ofördelaktigare nya inlösningsplaner finge läggas upp. Det skulle dessutom ta lång tid och kräva mycket arbete.

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
Järnvägsstyrelsen säger ju, att den tid, som har gått, varit en förfallets tid för de enskilda järnvägarna. Sedan 25 år tillbaka har icke skaffats många lok eller vagnar. Undantag härifrån får göras för Bergslagsbanan och Halmstad—Nässjö järnväg samt möjligen några flera järnvägar. Så gammal och otidsenlig, som de enskilda järnvägarnas materiel till större delen är, så skulle ett inställande nu på obestämd tid av förnyelsen medföra betänkligheter följer än en liknande åtgärd skulle fått för ett par årtionden sedan. Särskilt gäller detta godsvagnar. Från ansvarigt håll inom järnvägsstyrelsen framhålles vidare, att beträffande frågan om förstатligande, betraktad från allmän transportsynpunkt, kan man utan tvekan göra gällande, att behovet av en sådan rationalisering av järnvägsväsendet, som enhetliggörandet syftar till, numera framträder väsentligt starkare än då 1939 års riksdag fattade sitt beslut. Det synes icke heller ha framkommit något skäl för antagande, att nuvarande tid skulle vara mindre lämpad för fortsatt arbete med förverkligandet av 1939 års riksdagsbeslut. Fastmera har på sistone den erfarenheten gjorts, att jämväl vid de största och mera bärkraftiga enskilda banorna ett påtagligt intresse förefinnes att med bortseende ifrån nuvarande krisförhållanden söka bedriva och slutföra förhandlingar om statsförvärv. Jag tror icke, att man behöver uppmana järnvägsstyrelsen att visa återhållsamhet och att icke avsluta köp, som kunna vara för staten oförmånliga, och jag tror icke heller, att man i de fall, då statsinlösen sker, behöver uppmana till återhållsamhet i fråga om nyinvestering i samband med statsdriftens utvidgande.

Man kan vara förvissad om, att järnvägsstyrelsen i fortsättningen liksom hittills, när det gäller att övertaga järnvägar, kommer att i hög grad anlägga rena affärssynpunkter. Någon åstundan från järnvägsstyrelsens sida att övertaga icke bärkraftiga banor har sannerligen icke kommit till synes och icke heller någon åstundan att betala för höga pris. Enligt mitt förmenande är det dock lika viktigt för trafikens effektiva ordnande, att även sådana mindre bärkraftiga banor övertagas. Även bland de banor, som nu föreslås till inlösen, finnas sådana, som icke äro ekonomiskt bärande. I det sammanhanget vill jag säga, att av de nu till inlösen föreslagna banorna är Göteborg—Borås-banan, vilken är elektrifierad, den mest bärkraftiga. Den har enl. uppgifter, även när konjunkturerna voro som sämst, delat ut 5 %, med undantag av år 1934, då utdelningen var 4 %. Banvallen är av mycket god beskaffenhet, och man kan köra med tunga lok med en hastighet av 90 kilometer i timmen. Även en hel del andra omständigheter visa, att nämnda bana skötes väl. Järnvägsstyrelsens uttalande, att styrelsen alltid sökt att se frågorna från det allmännas synpunkt, finns det ingen anledning att betvivla riktigheten av. Jag vill i det sammanhanget erinra om, att vid ett allmänt förstатligande skulle enligt tidigare gjorda beräkningar inbesparas omkring 2,000 man i personal. Det skulle ju ha sin stora betydelse att kunna frigöra onödig personal och insätta den i för landet nödvändiga arbeten. Andra fördelar av förstатligandet äro, att man kan erhålla en likformig taxa och att godset kan transporteras kortare väg. Det är en verkligt samhällsekonomisk vinst. Enligt tidigare beräkningar skulle införandet av en likformig taxa komma att för järnvägarna medföra minskade inkomster. Nu får man väl icke räkna med minskade inkomster längre, ty det ser ut som om järnvägsstyrelsen hade för avsikt att höja taxorna över hela linjen. Järnvägsstyrelsen uppger, att den kommer väl överens med de övertagna järnvägarnas personal. Järnvägsstyrelsen har också samarbetat med statliga personalorganisationer och med personalen vid de järnvägar, som skola övertagas.

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)

Beträffande betalningen hava betänkligheter anförts av reservanterna. Sådana betänkligheter ha dock icke, såvitt jag vet, anförts av kommunikationsministern. Jag finner det emellertid lämpligt att påpeka, att järnvägsstyrelsen gjort upp finansieringen på ett klokt och för staten förmånligt sätt. Betalningen skall sålunda utgå i form av obligationer, som icke skola inlösas förrän efter tio år, och mera kan man icke begära i den delen.

Detta är vad jag velat säga om den reservation, som jag här har omnämnt. Det finnes ju också en annan reservation, men den torde jag icke behöva yttra mig om, såvida det icke kommer att yrkas bifall till densamma.

Jag ber, herr talman, att med de ord jag här tillåtit mig anföras, få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Det finns ingen anledning att taga upp en ny diskussion beträffande principfrågan om statsinlösen av de enskilda järnvägarna. När den siste ärade talaren ägnade en så stor del av sitt anförande åt den frågan, som ju icke har någon aktualitet, förmodar jag, att det berodde på, att han ansåg, att de argument, som han till äventyrs skulle kunna anföras mot den reservation mot vilken han riktade sig, voro så svaga, att han icke ville alltför mycket blotta dem.

När emellertid herr Åqvist talade om, att det här är fråga om en beredskapsåtgärd av första ordningen, som egentligen borde varit vidtagen långt tidigare, och att ett bifall till reservationen skulle medföra ett uppskov på längre sikt, vill jag fråga, om han verkligen vill vidhålla detta gentemot den uppfattning, som chefen för kommunikationsdepartementet uttalat. Det skulle också vara av stort värde och av intresse att här få höra ordföranden och chefen för statens transportkommission — han är ju medlem i denna kammare — yttra sig om de påståenden, som gjorts av herr Åqvist.

Att det här skulle vara fråga om en beredskapsåtgärd, och att frågan just nu bör behandlas som en sådan, förefaller mig vara ett utomordentligt svagt argument. Nu gick ju herr Åqvist hastigt över till principfrågan, och där plöjde han med 1939 års kalvar. Jag tycker icke — det säger jag ännu en gång — att det finns anledning att taga upp denna sak igen. Riksdagen har fattat principbeslut i frågan. Vi voro visserligen flera i denna kammare, som voro emot beslutet, men när nu principbeslutet fattats böja vi oss därför och strida inte längre om principen. Vi äro på det klara med, att det svenska enskilda järnvägsväsendet kommer att under en följd av år förstatligas.

Frågan är då, om nuvarande tidpunkt är lämplig för forcering av en inlösen av de enskilda järnvägarna. Är tidpunkten nu lämplig för att sätta i kraft det i följd fattade principbeslutet? Anser man icke, att någon hänsyn skall tagas till de förändrade förhållanden, som inträtt under det gångna året. Jo, säger herr Åqvist, men dessa förhållanden peka snarast i den riktningen, att nu borde det hela vara gjort. Så är emellertid icke fallet. Han kan icke komma och säga, att vi nu i ett slag böra inlösa alla de enskilda järnvägarna. Det är uteslutet. Då borde han mera klart och tydligt taga ståndpunkt till frågan: kan man allvarligt bestrida, att allvarliga ekonomiska olägenheter äro förknippade med en statsinlösen under nuvarande förhållanden. Vill han fullständigt bortse från de ekonomiska skälen, som ju föranlett motioner och reservationer? Kan han bestrida att denna statsinlösen under nuvarande förhållanden ofördelaktigt skulle komma att påverka kapitalmarknaden? Den saken har statsutskottets majoritet med mycket lätt hand gått förbi. Den avfärdas precis som de invändningar, som framställdes i följd, då det hette att invändningarna voro av mindre betydelse. Huvudsaken är dock, att man fortast möjligt bör förstatliga de enskilda järnvägarna. Vilka olägenheter

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
som det ur ekonomiska synpunkter kan medföra, är en fråga av underordnad betydelse. Huvudsaken är att det hela blir gjort. Denna ståndpunkt ha vi icke kunnat acceptera. Inför det läge, vari landet nu befinner sig, ha vi ännu mindre skäl att göra det än i fjol. Alla skäl tala för, att man här bör gå fram med den största försiktighet. Som jag redan antytt har även kommunikationsministern den synpunkten enligt vad han själv har erkänt. Han har i propositionen uttalat: »Vid övervägandet av de möjligheter, som det nuvarande läget innesluter, finner jag mig emellertid böra framhålla, att tidigare gjorda uttalanden rörande den tidsfrist, inom vilken järnvägsväsendets enhetliggörande borde genomföras, icke böra betraktas i sådan grad bindande, att statsförvärven av enskilda järnvägar icke få ske i en långsammare takt, därest så ur allmänna synpunkter skulle befinnas fördelaktigare.»

Nu har statsutskottets majoritet helt enkelt underkänt detta, och herr Åqvist har ytterligare understrukit detta underkännande genom sitt anförande. Mot detta ställa reservanternas sina synpunkter, som helt sammanfalla med kommunikationsministerns synpunkter och ytterligare understryka dessa. Dessa synpunkter hänföra sig väsentligen till den förändrade situation, som inträtt på kapitalmarknaden. Om staten i fortsättningen under de kommande åren skall inlösa de enskilda järnvägarna i den takt, statsutskottet förordnat, skulle det medföra ytterst allvarliga påfrestningar för den svenska kapitalmarknaden och penningväsendet, så allvarliga, att jag bestämt bestrider, att de fördelar, som här ställts i utsikt, kunna vara ägnade att upphäva de därmed förenade nackdelarna.

Jag tror, att många av de argument, som man här anført och som skulle tala för forcerad inlösen, äro helt gripna ur luften. De fördelar herr Åqvist talade om, kunna vinnas inom nuvarande ram genom en mera förnuftig utveckling av samarbetet mellan statens järnvägar och de enskilda järnvägarna. Jag tror icke, att man under de senaste månaderna skall kunna påvisa omständigheter, som tala för, att man under nuvarande läge icke skulle kunna åstadkomma sådant samarbete.

Det behöver icke sägas mycket mera här. Jag kan ansluta mig till vad herr förste vice talmannen anförde. Jag har med detta endast velat understryka vad han sagt. Men när herr Åqvist som skäl för sin ståndpunkt anförde, att det finns ett påtagligt intresse för statsinlösen för närvarande bland de större bärkraftigare enskilda järnvägsföretagen, måste jag däremot inlägga en gensaga. Jag förstår mycket väl, att efter det beslut, som fattades i fjol, en hel del av de enskilda järnvägarnas förvaltningar resonera så, att nu är ju saken i alla fall klar; förr eller senare skola vi inlösas. Då kan det finnas skäl, som tala för, att man i det läget bör slå till så fort som möjligt, och därför äro vi ingalunda ovilliga att ingå i förhandlingar med statens järnvägar. Men detta är inte ett skäl för den ståndpunkt, som herr Åqvist företräder. Det är en opportunitetsståndpunkt, som dessa företagare intaga inför det faktum, som tillskapades i fjol genom principbeslutet om inköp av de enskilda järnvägarna. Man kan väl icke i denna deras ståndpunkt inlägga den betydelse, som herr Åqvist tyckes vilja inlägga däri, att man på enskilt järnvägshåll har en annan inställning än i fjol till kravet på statsinlösen av de enskilda järnvägarna.

Herr Åqvist förebrådde statens järnvägar för att man där i många fall anlade alltför affärsmässiga synpunkter på dessa problem. Skall en industriman, en man som i denna riksdag skall framstå såsom representant för industrien, förebrå statsverket för att anlägga affärsmässiga synpunkter på driften? Jag vädjar till kammarens ledamöter, om icke detta är en parodi. Men detta karakteriserar i någon mån innebörden av herr Åqvists argument.

Vad beträffar läget i statsutskottet, så är ju det karakteriserat därigenom,

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
att utskottsmajoriteten velat betona nödvändigheten av en forcering av inlösen av de enskilda järnvägarna, under det att reservanterna i anslutning till kommunikationsministerns uttalande rekommenderat ett försiktigare framgångsätt härvidlag. Jag kan icke förstå annat, än att den av J. B. Johansson i Fredrikslund avgivna reservationen borde kunna samla majoritet i kammaren. Den överensstämmer nog bäst med vad flertalet människor — jag tänker då även på dem, som vilja se litet grand på de ekonomiska synpunkterna — i grund och botten tänka. Jag skulle kanske för min del önskat ett kraftigare uttalande från reservanternas sida, men i nuvarande läge vill jag ansluta mig till den reservation, som avgivits av J. B. Johansson i Fredrikslund m. fl. och jag ber härmed, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr **Åqvist**, som för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Med anledning av den siste ärade talarens erinringar rörande de olika punkterna i mitt anförande ber jag att beträffande olägenheterna med det nuvarande systemet och mitt uttalande, att det här är fråga om en beredskapsåtgärd av största betydelse under nuvarande förhållanden, få erinra om vad departementschefen själv säger på sid. 42 i propositionen: »De olägenheter, som vid olika tillfällen påvisats vara förknippade med den nuvarande splitteringen av järnvägsnätet, ha under det nu rådande krisläget i vissa fall gjort sig särskilt kännbara. På grund av samtrafiksreglerna äro nämligen transporterna hänvisade till teoretiskt bestämda viavägar, vilket i stor utsträckning hindrar transporternas utförande på snabbaste, billigaste och trafiktekniskt riktigaste sätt. Erfarenheterna ha visat, att uppdelningen å ett stort antal förvaltningar lägger hinder i vägen för ett rationellt utnyttjande av förefintliga godsvagnar, och att svårigheter förefinnas att utnyttja överskott å godsvagnar inom trafikförvaltning för att fylla bristen inom en annan. De försvarade transportförhållandena ha dessutom påkallat vidtagande av extraordinära åtgärder med avseende å vissa hamnar å västkusten i syfte att förebygga anhopning av fartyg och gods framför allt i Göteborgs hamn.» Jag tror icke, att jag behöver göra något tillägg till vad kommunikationsministern här har uttalat. Det har säkerligen tillräckligt bestyrkts av svenska tidningspressen hur oerhört svårt det har varit att i rätt tid transportera fram gods på järnvägarna ävensom vilka svårigheter som förelegat när det gäller att förfoga över godsvagnar. Statsrådet har ju själv bestyrkt detta, och det torde väl räcka till på den punkten.

Vidare yttrade:

Herr **Nilson** i Eskilstuna: Herr talman! Här har icke framställts något avslagsyrkande, och det kommer väl ej heller att framställas något sådant, men frågan torde ändå vara värd att ventileras ett ögonblick.

Vi torde vara överens om, att regeringens och riksdagens principiella inställning till denna fråga om de enskilda järnvägarnas förstatligande onekligen är den enda riktiga. Erfarenheterna ha hittills i stort sett bekräftat detta, vilket ock kan exemplifieras, om så skulle behövas. Sedan riksdagen förra året relativt enhälligt beslöt om en fem-årsplan ifråga om överförandet av samtliga enskilda järnvägar till statens ägo, ha förhållandena katastrofalt förändrats. Landets ekonomiska resurser måste till det yttersta inriktas på våra försvarsanstalter, och all tänkbar och möjlig sparsamhet måste iakttas på alla områden, utom när det gäller stärkandet av vår värnkraft. Vi ha under innevarande riksdag med vemod måst finna oss i kraftiga nedskärningar på områden, där vi icke skulle önskat se sådana, bl. a. på vår kulturbudget. Att då i denna tid giva sig i kast med vidlyftiga ekonomiska transaktioner,

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
 som icke äro av nöden, kan icke anses välbetänkt. Statsutskottet synes icke ha ägnat denna sida av saken tillbörlig uppmärksamhet. Jag vet, att detta mäktiga utskott icke tar lätt på frågorna. Men det synes mig, att man tagit något för lätt på denna frågas ekonomiska konsekvenser. Utskottets hittillsvarande talesman har icke heller lyckats bringa önskvärd klarhet. Man talar om bundna lån på ett stort belopp och om 150 miljoner kronor på 10 år, om obligationer o. s. v. Men det finns väl någon enda här, som icke förstår, att dessa belopp i denna onda tid komma att trycka ner våra finanser. Vissa enskilda järnvägar torde utom inlösningskostnaderna också komma att draga avsevärda kostnader, som öka statens ekonomiska engagement. Under normala tider, under ekonomiska expansionstider, äro här föreslagna mått och steg naturliga, men vi leva icke nu, herr talman, i sådana tider, utan i en tid, som bjuder oss att vara — där det är möjligt — ekonomiskt avvaktande.

Utskottet söker stimulera beslutsamheten genom att erinra om kommunikationssvårigheterna under åren för det förra världskriget och talar om att då framträdde »tydligt svagheten av det svenska järnvägsväsendets redan då såsom otidsenlig ansedda splittring på en mångfald skilda bansystem, i stor utsträckning ekonomiskt svaga och mindre rationellt skötta». Ja, det är sant, men äro vi inte väl sent ute för att i dagens läge kunna reparera denna skada? Är det tänkbart, att vi i denna onormala tid kunna utvinna det av utskottet här önskade resultatet?

Man har sagt, och det har återopats av en utskottsrepresentant, att gods-
 vagnsbeståndet är alltför rikligt vid vissa enskilda järnvägar och skulle kunna utnyttjas effektivare, om det kom i statens ägo. Men vi ha en lag numera, som för många verkar som den stora tillgången, men för andra ter sig skrämmande. Jag åsyftar förfoganderättslagen. Giver icke den regeringen och järnvägsstyrelsen möjlighet att i mån av behov taga outnyttjad vagnspark i anspråk. När principbeslutet fattades i fjol, fanns det icke ringa betänkligheter däremot även ute i landet. I dagens läge har denna betänksamhet övergått till verklig oro med tanke på konsekvenserna och vår mer än någonsin ovissa ekonomiska framtid. Riksdagen bör ju icke besluta fram och tillbaka, och att rucka på beslut kan leda till reträtt. Det har talats om riksdagsbyråkrati och dylikt. Ett beslut bör vara så väl avvägt, att det kan vidhållas. Men ibland händer det att nöd bryter lag. Det finns situationer när andra och framförallt större frågor tarva sin lösning, och i sådana lägen har riksdagen både rätt och plikt att justera tidigare beslut. Så har skett förr och så kommer alltfört att ske.

Det är här icke fråga om ett upphävande av något beslut. Ingen har yrkat därpå. Det är inte fråga om att skjuta sönder riksdagsbeslutet av 1939. Ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition oförändrad innebär, att regeringen har initiativ i denna fråga och kan i framtiden allt efter råd och lägenhet föreslå riksdagen påkallade mått och steg. Man torde också på den kanten ha de största möjligheterna att rätt bedöma läget. Ett bifall till utskottets förslag sätter regeringen i ett tvångsläge och ger en för dagen riskabel vind i deras segel, som ivra på snälltågsfart, när det gäller här berörda område.

Med hänvisning, herr talman, till vad jag anför, ber jag att få yrka bifall till den av herr Nilsson i Landeryd vid utskottets utlåtande fogade reservationen. Det synes mig, som om denna reservation är vidare och tänjbarare och mera i överensstämmelse med propositionen än den reservation, som avgivits av herr J. B. Johansson i Fredrikslund m. fl.

Herr von Seth: Herr talman! Vad utskottets förespråkare yttrat har ganska starkt bemötts av bland andra herr Anderson i Norrköping och nu se-

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
nast av herr Nilson i Eskilstuna. Jag kan dock icke underlåta att påpeka, att i den replik, som herr Åqvist gav, förekom intet nytt argument för de enskilda järnvägarnas förstatligande just nu. Han uppehöll sig endast vid bristen på godsvagnar. Jag skall emellertid icke längre uppehålla mig vid denna sak.

Den siste ärade talaren bragte på tal förfoganderättslagen och transportkommissionens verksamhet och framhöll, att bristen på godsvagnar skulle kunna bemästras på ett avsevärt billigare sätt genom anlåtande av dessa möjligheter än genom statsinlösen av de enskilda järnvägarna. Jag skulle vilja fråga herr Åqvist, hur mycket det skulle kosta, om man nu i ett svep skulle inlösa samtliga enskilda järnvägar för att råda bot på bristen på godsvagnar. Av propositionen framgår det, att det skulle kosta c:a 330 miljoner kronor, varav c:a 150 miljoner kronor skulle betalas i statsobligationer. Vore det då icke billigare att köpa godsvagnarna från de enskilda järnvägar, som för närvarande ha överflöd på sådana, eller med tillhjälp av förfoganderättslagen och andra medel, som transportkommissionen och regeringen ha i sin hand, få till stånd en utjämning på detta område.

Det är en sak, herr talman, som de föregående talarna endast ha snuddat vid, som jag vill beröra litet närmare, och det är den finansiella situationen. Det torde ha stått klart för envar, att de försvarsanstalter och den neutralitetsvakt vi voro tvungna sätta i gång, när världskriget bröt ut den 1 september 1939, skulle komma att sluka stora summor. Jag lastar icke den nuvarande kommunikationsministern för att han, så långt som saken redan framskridit, framlagt denna proposition. Han tillträdde ju sitt departement den 13 december förra året. Men den föregående kommunikationsministern borde, anser jag — även om han representerade den gröna färgen i regeringen — på ett tidigare stadium ha visat en kraftig stoppsignal för att förhindra, att man går för fort fram på detta område. Jag anser, att den föregående regeringen kan lastas för att det icke har vidtagits åtgärder för att stoppa den godkända planen för förstatligandet av de enskilda järnvägarna.

För bara ett par dagar sedan fingo vi höra vår finansminister tala i radio om sparsamhet. Jag hade tillfälle att själv åhöra denna utsändning, men jag måste säga, att hans vanliga flytande dialektik icke var så flytande eller så glänsande, när han rörde sig på ett område, för vilket han i viss mån var främmande. Vi ha nu detta försvarslån på 500 miljoner kronor, som det svenska folket skall teckna. Var och en kan lätt räkna ut, att denna summa med nuvarande kostnader för neutralitetsvakten kommer att vara förbrukad redan vid midsommartid och kanske redan innan riksdagen åtskiljes. Då måste regeringen komma med förslag till nya lån på 500, 600, ja 700 à 800 miljoner kronor. Om nu riksdagen redan ett par dagar efter det att finansminister Wigforss hållit ett tal i radio för sparsamhet skulle anslå ett 20-tal miljoner kronor för något, som åtminstone den åsiktsriktning jag företräder — även den siste ärade talaren har gjort sig till tolk för samma åsikt — icke kan anse oundgängligen nödvändigt, skulle det rimma dåligt med dessa uppmaningar till folket ute i bygderna, att de nu skola spara och teckna obligationer för försvaret.

Herr talman! Jag är mycket starkt betänkt på att yrka rent avslag, men då jag förstår, att det vore liktydigt med ett slag i luften, vill jag inskränka mig till att yrka bifall till herr J. B. Johanssons i Fredrikslund m. fl. reservation.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**: Herr talman! Såväl i utlåtandet som i debatten här ha meningsskiljaktigheter framkommit beträffande den takt, med vilken förstatligandet av de enskilda järn-

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
vägarna i fortsättningen bör bedrivas. Utskottsmajoriteten anser, att ingenting inträffat som nödvändiggör ett annat sätt att gå till väga än som förut-sattes vid fjolårets beslut, under det att herr J. B. Johansson i Fredrikslund och hans medreservanter — om man får tolka deras reservation på det sättet — mena, att man nu skall sätta stopp för ett ytterligare förstatligande. Herr Nilsson i Landeryd företräder en mellanlinje. Han anser visserligen, att programmet bör fullföljas, ehuru han ifrågasätter om icke tidsförhållandena nödvändigöra ett uttänjande av hela proceduren.

Jag har för min del funnit alldeles självklart, att 1939 års riksdagsbeslut om förstatligande av det enskilda järnvägsnätet borde fullföljas, och proposition härom till årets riksdag har lagts fram beträffande de järnvägar, där förslag inom rimlig tid kunde färdigställas och göras till föremål för en framställning i år. Men det har samtidigt i propositionen uttalats, att omständigheter givetvis kunna tillkomma som göra att programmet i dess helhet icke kan genomföras inom den tidrymd som i fjol förutsattes. Jag har svårt att förstå att det kan vara behövt att blåsa upp en så stor strid om själva taktiken för programmets genomförande. Jag ser det så, att det inte kan bli fråga om mer än ett eller annat år utöver de fem, man i fjol satte som tidsram för det hela. Jag hoppas, att kamrarna i dag komma att bifalla propositionen, och om förhållandena bli något så när normala, kommer väl den ena riksdagen efter den andra att få fatta dylika beslut. Därigenom bli ju de enskilda banorna allt färre och färre, och om slutstenen infogas något år förr eller senare, så kan jag från mina utgångspunkter inte anse detta så betydelsefullt. Därför vill jag heller inte tolka statsutskottets uttalande så, att ett vidhållande av femårsprogrammet ovillkorligen skall ske, hända vad som hända vill.

Jag behöver inte närmare gå in på de eventualiteter vi kunna ställas inför. I dag har man här påpekat den ekonomiska situation vi befinna oss i. Vi kunna också råka ut för svårigheter av annat slag, men i den mån det beror på mig, kommer jag att vidhålla ungefär den ståndpunkt jag företräder i propositionen: att den takt i vilken man realiserar programmet får beslutas med hänsyn till rådande omständigheter. Men någon avsikt att stoppa saken eller på något sätt kringgå riksdagsbeslutet av i fjol har icke förelegat från min sida.

Jag vill för övrigt framhålla, att det inte har funnits någon detaljerad plan eller tidtabell rörande den ordning, i vilken de olika järnvägsföretagen skulle inlösas, utan detta har lämnats åt ett bedömande av ändamålsenligheten i de olika fallen. Den synpunkten har man tillämpat hittills och kommer väl också att göra det i fortsättningen.

Jag skall också begagna tillfället att meddela vilka åtgärder som vidtagits från järnvägsstyrelsens sida utöver de transaktioner som omhandlas i de nu föreliggande propositionerna. Inom järnvägsstyrelsen, där en särskild kommission speciellt arbetar med denna sak, ha förberedande åtgärder vidtagits beträffande ett antal järnvägar, och i vissa fall ha underhandlingar inletts med ägarna om villkoren för ett övertagande, liksom beträffande de företag, som i år föreslagits till förstatligande. Det gäller här vissa grupper, som i trafiktekniskt hänseende sammanhåra. En av dessa grupper är fortsättningen på Göteborg—Borås—Alvesta järnväg, nämligen järnvägen Karlskrona—Växjö—Alvesta och de smalspåriga banor som ansluta till denna, Växjö—Åseda—Hultsfred, Växjö—Tingsryd och Östra Värends järnväg. Beträffande dessa bandelar ha förberedelserna förts så långt, att praktiskt taget endast överenskommelse om köpeskillingen återstår. Ett annat komplex, där undersökningarna för statsinlösen påbörjats, är järnvägen Stockholm—Västerås med de bilinjer som trafikeras av detta företag, vidare Stockholm—

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)

Nynäs järnväg samt vissa järnvägar i Skåne, Malmö—Simrishamn och Malmö—Trelleborg—Rydsgård. Frågan om statsinlösen av sistnämnda bana aktualiserades i samband med planerandet av den s. k. Falsterbokanalen, men förhandlingarna strandade, emedan skillnaden mellan vad ägarna ville ha och vad järnvägsstyrelsen ville ge var så stor, att det inte tjänade något till att fortsätta underhandlingarna.

I en av propositionerna omförmäles också, att vissa undersökningar gjorts beträffande ytterligare ett par banor i Kalmar län, Kalmar—Torsås och Ljungbyholm—Karlslunda, vilka i förvaltningshänseende i viss mån sammanfalla med de andra banor i Kalmar län, som i år föreslagits till inköp. Detta är vad som hittills gjorts, och inom järnvägsstyrelsen fullföljer man förberedelserna med de här nämnda banorna. Det sammanlagda värdet av sålunda förberedelsevis undersökta järnvägar belöper sig till mellan 40 och 50 miljoner kronor, en summa som alltså representerar ungefär dubbla värdet av de banor, som i år föreslås till övertagande av staten.

Alla dessa projekterade arbeten kunna slutföras i sådan tid, att proposition i ärendet kan föreläggas nästa års riksdag. Jag vill härtill betona, vad jag redan framhållit, att det får bero på förhållandena då, huruvida hela detta program eller endast delar av detsamma kunna realiseraras. Men det ligger ju i sakens natur, att sedan ett avtal en gång förts så långt, att överenskommelse om köpeskillingen träffats med ägaren, måste förslaget också behandlas av statsmakterna — varom icke förfaller det, men då riskerar man att uppgörelsen en annan gång kan bli oförmånligare.

Frågan om de enskilda järnvägarnas standard har här från flera håll förts på tal, och problemet har också berörts i utskottsmajoritetens uttalande. Jag vill medge, att standarden beträffande de enskilda järnvägarna i många fall är synnerligen låg. I en del fall beror detta givetvis på ekonomisk oförmåga, åtskilliga järnvägsbolag kanske också vänta på förstälighandet och ansä att alla nyinvesteringar böra hållas tillbaka. I en del fall återigen motsvarar säkerligen denna låga standard det verkliga trafikbehovet. Det har uttalats farhågor för att, om dylika mindre trafikdugliga banor komma i statens hand, åtgärder omedelbart skulle vidtagas för att försätta dem i samma skick som är regel vid övriga statens järnvägar. Jag vill då hänvisa till ett uttalande i propositionen, där det framhålles som giltigt för samtliga de nu föreslagna förvärven, »att statens övertagande av enskilda järnvägar icke nödvändigt skall medföra, att banorna i tekniskt avseende bringas upp till samma standard som statens järnvägar. De förefintliga trafikbehoven böra i varje särskilt fall härvidlag vara bestämmande.»

Jag vill understryka detta uttalande, och i den mån jag i fortsättningen har något att säga till om i denna sak, skall jag också göra vad göras kan för att iakttaga vad som sagts. Det kan inte vara rimligt att bandelar som äro så svaga, att deras nedläggande ifrågasatts, bringas upp till en högre standard än den som är betingad av det oundgängliga trafikbehovet. Jag har den bestämda uppfattningen, att man inom järnvägsstyrelsen också har detta klart för sig, och även om åtgärder vidtagits i det förgångna, som inneburit att vissa järnvägar, vilka övertagits av staten, kanske alltför hastigt och alltför grundligt moderniserats, har man nu börjat tillämpa en annan taktik; jag hänvisar i det fallet till uttalanden av revisorerna i statens järnvägar beträffande vissa företag, vilka under de senaste åren införlivats med statsjärnvägarna.

Herr Råstock: Herr talman! Jag vill först konstatera skillnaden mellan den välgörande realism, med vilken statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ansåg sig, naturligtvis med full rätt, kunna behandla denna

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
fråga och de skräckmålningar som här kommit till uttryck, främst i herrar Andersons i Norrköping, von Seths och Nilsons i Eskilstuna anföranden. Herr förste vice talmannen var i det fallet, såvitt jag kunde uppfatta, mycket försiktigare, och det beror sannolikt därpå att han är litet mera realistiskt inställd och inte vill blåsa upp en sak till större dimensioner än den skall ha — den komplimangen anser jag mig kunna kosta på herr förste vice talman-
nen, ty jag vet att den karakteristiken är riktig.

Men så vill jag säga, att jag betraktar det som en skyldighet för mig att vid detta tillfälle i någon mån sprätta upp den förskräckliga ballong, som herrarna sänt upp här beträffande de ofantliga finansieringssvårigheterna. Nu skall ni inte ett ögonblick inbilla er, att jag inte har klart för mig, att vi leva i en hård och svår tid, inte minst för riksgäldskontoret. Men jag vill ha sagt till herr von Seth, som talar om försvarslånet på 500 miljoner kronor, att detta skall betalas igen om fem år — observera det! — *om fem år*. Vad som i dag ifrågasättes är en summa på i runt tal 25 miljoner, som skall betalas *om tio år*. Om vi fullfölja hela programmet, sådant det lades upp i fjol, rör det sig omkring — beroende på hur stora grupper av enskilda järnvägar som skola inlösas — ett belopp på mellan 25 och 50 miljoner om året. Således, först om tio år få vi någon kännning av dessa finansoperationer, enligt utskottets mening, och den håller, det kan jag försäkra er. Om elva år från dags dato blir det fråga om nästa grupp, om tolv, tretton, fjorton och femton år ytterligare grupper. Nog kunna vi vara betjänta med att måla det svart för oss ibland, men att måla så svart, när det gäller en plan, som är lagd på så lång sikt som denna, tycker jag absolut är att gå för långt. Jag hyllar satsen lagom även i detta fall, och därför har jag velat begagna tillfället att göra några kommentarer i frågan. Om herrarna hålla i minnet, att fullföljandet av hela detta program gäller en summa på från 25 upp till 50 miljoner per år, kanske ni vakna till besinning nästa gång vi ha plenum, då ni skola märka att det med ett enda klubbslag beviljas 117 miljoner — som icke skola betalas om elva eller tretton eller femton år, utan skola betalas omedelbart. Jag vill inte på minsta vis säga, att vi inte skola vara med om vad statsutskottet föreslagit i det fallet, jag har bara velat nämna denna siffra, såsom varande ägnad att, som jag hoppas, bibringa vederbörande en riktigare uppfattning om vad det är fråga om och ge det spörsmål vi diskutera rimliga proportioner. Jag begär inte ett dugg annat än att vi skola hålla oss så pass på marken, att vi se skillnaden på siffrorna, respektive 500 miljoner, att betalas igen om fem år, och från 25 upp till 150 miljoner sammanlagt, att betalas efter mellan fem och upp till femton år. Ni böra komma ihåg detta och jämföra den siffra det här gäller med de hundratals miljoner vi dagligdags klubba utan någon nämnvärd debatt. Och ni skola förstå att även om vi ha svårigheter med finansieringen, äro dessa svårigheter i detta fall en obetydlighet jämfört med vad vi få brottas med i andra fall.

Så vill jag säga något om en sak, som ingen mer än herr Äqvist har berört. Han var försiktig som vanligt men påpekade dock att vi inte köpte uteslutande konkursmässiga företag. Han framhöll, att en del av dem hade en god standard och att de också lämnade avkastning. Jag har bara velat antyda detta för att ni skola förstå, att den omständigheten att staten förvärvar enskilda järnvägar inte nödvändigtvis behöver betyda, att staten gör en dålig affär eller att avkastningen blir sämre därför att staten får företaget i sin ägo; det är ett fullkomligt felaktigt resonemang. Det är ju i stället på det sättet — det kan man vittna om från de landsändar, där statens järnvägar övertagit de enskilda järnvägarna — att trafikförhållandena i alla avseenden förbättrats och att inkomsterna för de speciella linjerna i och för sig också

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
förbättrats. Vi skola väl i all rimlighets namn låta fakta tala en liten smula här och inte gå och skrämma upp varandra, att det är så vidlyftiga affärer vi göra, och fråga oss: hur i Herrans namn skola vi klara detta? Detta är kontentan av oppositionens inlägg i dag.

Denna finansoperation medför inga större svårigheter, snarare mindre svårigheter än många andra, ty vi få in pengar i ökad omfattning ifrån företaget i fråga, vilket hjälper till att finansiera ägarens inlösen av lån. De här obligationerna, som enligt mångas mening komma att försälgas omedelbart, komma kommunerna att skynda sig att sälja på grund av att de skulle sitta så trångt, det har man här särskilt tryckt på. Nej, vet ni vad, jag har sysslat med kommunalpolitik i bortåt trettio år, ganska intensivt, och om det är något som kommunalmän på landsbygden äro rädda för att göra sig av med så är det sina tillgångar och fonder i form av obligationer. Att försöka inbilla en menighet, som inte tänkt sig in i detta, att en 3 procents obligation, som för närvarande måste säljas med omkring 20 procents kursförlust, skulle vara så lockande att göra sig av med, att kommunalmän ute på landet skulle slunga ut dessa obligationer i sådana massor, att detta skulle förstöra obligationsmarknaden i övrigt — vet ni vad, mina damer och herrar, den amsagan tror inte jag på. Och jag vet, att Sveriges kommunalmän hantera sina ekonomiska angelägenheter åtskilligt försiktigare än enligt den karakteristik man här från några håll försökt lämna.

För mig har saken tett sig på detta sätt. Utskottsmajoriteten har också försökt ge uttryck åt den uppfattningen, att i den kritiska tid, vi nu leva i, skulle det kanske t. o. m. ha varit riktigt att göra som England, som Frankrike, som Tyskland gjorde under förra världskriget, d. v. s. samla allt på en hand och sedan säga till vederbörande: Tack så mycket, vi skola komma överens om vad ni skola få för de här agremangerna litet senare. Så våldsamt ha vi ändå inte ansett att vi borde gå till väga, men vi anse faktiskt, att det program, som gjordes upp i fjol, är så försiktigt avvägt och så i allas intresse, att det inte finns någon anledning att rucka på det. När jag talar om att programmets genomförande ligger i båda parternas intresse, vill jag meddela, att det inte är så få trafikchefer som låtit detta komma till mina öron, direkt och på omvägar. Det bästa som nu kan ske efter principbeslutet i fjol är att försöka få det realiserat så fort som möjligt för att bringa ordning i det hela. Nu törs inte en enskild järnvägsförvaltning vidta åtgärder, som man annars skulle finna ganska resonabla — sådana bud har jag fått inte alltför få, utan rätt många.

Skälet till att utskottsmajoriteten och jag ställt oss på den ståndpunkt vi intaga är, att den av oss förordade lösningen av frågan är både nyttig och nödvändig, och det är ju sådant som riksdagen skall besluta enligt vår svenska grundlags faktiska innehåll. Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Herr Lithander: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet yttrade, att han ville inte tolka uttalandena så att femårsperioden ovillkorligen skulle vidmakthållas. Men då gör jag mig den frågan: Varför vill då inte herr statsrådet och de, som i utskottet representera regeringen, gå med på ett bifall till herr Johanssons i Fredrikslund m. fl. reservation? Ty den innebär faktiskt, att man inte skall vara bunden utan kunna skjuta på detta till en tidpunkt, då vi ha mindre bekymmer med ekonomin än vad vi för närvarande ha i landet.

Sedan sade herr statsrådet, att han ville inte ha någon tidtabell. Jag tycker det är litet egendomligt, att en kommunikationsminister inte vill ha någon tid-

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
tabell. I den här frågan är det ju synnerligen viktigt att man har det. Jag skulle vilja hemställa till honom att, om han skaffar sig någon, han ville ändra tidtabellen så att han under den tid, då statsverket har ont om pengar och lånemarknaden är ansträngd, tar småbanorna, som kosta jämförelsevis litet, först och de stora banorna, som hittills skötts väl, sist. Det tycker jag skulle vara en klok ordning.

Sedan nämnde herr statsrådet, att underhandlingarna ha fortskridit så långt, att det praktiskt taget endast var köpeskillingen som återstod. Men det är väl i all rimlighet namn inte det som är det avgörande, om förtidsunderhandlingar ha nått en viss ståndpunkt eller inte, utan det är just att köpeskillingen har nått den storlek, att även om det inte blir någon bankrutt, som herr Råstock talade om, det dock är olägligt att genomföra detta nu. I varje fall är det så inom vanlig affärsrörelse, att därför att man kommit överens om ett pris, så är det därmed inte alltid sagt att affär kommer till stånd.

Herr statsrådet fortsatte med att ställa i utsikt propositioner till nästa år. Med tanke på vad som förekommit i år skulle jag vilja säga, att spåren förskräcka — järnvägsspåren i det här fallet. Man häpnar över hur sangviniskt statsutskottet och de som förfäktat dess mening nu uttalat sig för att belasta lånemarknaden med 20 plus 3 miljoner kronor — ja, herr Råstock nämnde i runt tal 25 miljoner. Jag skulle för min del vilja göra gällande, att någon större otjänst åt det lån på 500 miljoner kronor, om vilket nu regeringen vädjar till svenska folket, har icke kunnat göras än den proposition, som nu föreligger om att ytterligare betunga penningmarknaden. Vi äro vana här i riksdagen vid mycket stora summor. Men 25 miljoner, mina herrar, är ingen småsumma i dessa tider, när finansministern letar med ljus och lykta efter alla möjligheter att kunna få budgeten att gå i lås. Jag skulle vilja säga, att jag inte kan förstå hur de riksdagsmän, som i likhet med mig och flera andra ha fått höra en redogörelse för hur ansträngt det finansiella läget i verkligheten är, ett ögonblick kunna tveka angående det votum, som de skola avge i denna fråga, alltså om man vill vara med om att i ett tidigt skede ytterligare belasta statsverket såsom här föreslagits.

Här har varit tal om att förstatligandet skulle lösa trafikproblemen och att man genom den åtgärd, som nu är föreslagen och som skall kosta 20 miljoner kronor, skulle ha möjligheter att lösa trafiksvårigheterna, nämligen att vagnar icke alltid stå till buds och att vagnar ibland få gå i tomgång. Jag kan för kammaren påpeka den omläggning av trafiken, som varit nödvändig på grund av att vår sjöfart inte kunnat gå söder om landet som vanligt utan massor av gods under den tid, då vi ännu kunde få fram något, måste fraktas från ostkustens hamnar på järnväg och med befintlig vagnmateriel till västkusten för att där söka sig ut. Även om ett större antal vagnar stått till förfogande, hade man inte kunnat få ökad transport till västkusthamnarna, ty det vagnantal, som fanns där, kunde inte komma fram eller tillbaka tillräckligt hastigt på grund av brist på utrymme. Det var brist på kajutrymme för båtarna. De kunde inte komma in och lasta och lossa obehindrat. Det är alltså inte fråga om att en vagnbrist skulle kunna avhjälpas genom detta förslag. Stora beställningar ha gjorts alldeles oberoende av sammanslagningar och ökat tillgången på vagnar, men allting tar sin tid.

För övrigt vill jag säga, att med den stora makt, som järnvägsstyrelsen besitter, och med den välvilliga inställning, som de enskilda banorna ha ifråga om att söka göra det bästa möjliga — och de ha gjort det bästa möjliga, inte något har fallerat på den punkten — behöver man sannerligen inte inlösa dem för att komma till ett samarbete och ett gott samarbete med dem.

Herr Råstock sade, att vi kunde gjort som gjordes i England och Frankrike

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
förra kriget. Ja, det skulle jag kunna vara med på. Men där inlöstes inte de enskilda banorna, utan man tog dem i sin hand med samma makt för övrigt, som vi ha här. Här finns möjlighet för regeringen att förfoga över vilken vagnpark den vill. I Frankrike och England tog man ledningen för att genomföra enhetlighet, men man lade inte ut en massa pengar för att lösa in dessa banor, utan man lät dem vara i de förutvarande innehavarnas ägo, och det är det som jag för min del anser vara det riktigaste. I det fallet kan jag instämma med herr Råstock.

Herr Råstock sade, att vi må gärna kosta på herr vice talmannen en komplimang. Det vill jag också. Men jag vill inte i likhet med herr Råstock kosta på de summor, som måste fram för att göra denna inlösen i ett så hastigt tempo som han vill. Jag vill upprepa — det är redan sagt av herr Ivar Anderson och jag tror också av herr förste vice talmannen — att här är det inte fråga om från deras sida, som voro emot inlösen, att uppriva förra årets beslut, utan det är ett på stället vila till dess att landet bättre kan mäktat bära utgiften.

Herr Råstock sade, att de 500 miljonerna behöva inlösas först om fem år, och det är riktigt. Men vi kunna få andra utgifter att täcka, summor utöver dessa 500 miljoner, som det kommer att ställas krav om på skattebetalarna och lånemarknaden i Sverige. Då kan man bättre bedöma vad frågan i verkligheten kommer att röra sig om. Men just därför att vi inte känna dessa siffror, måste man ställa sig tveksam även ifråga om ett belopp av 25 miljoner, som i alla fall tynger penningmarknaden under en tid av både fem och tio år, som det här gäller.

Herr Råstock nämnde, att 170 miljoner kronor ha vi tagit i ett klubbslag. Ja, herr talman, det ha vi gjort, och det är glädjande att svenska folkets representanter gjort det, när det gällt att med krafttag bättra det som fordom brast och försöka att få medel till ett oundgängligt stärkande av försvaret.

Det är emellertid, herr talman, några saker i herr Johanssons i Fredrikslund m. fl. reservation, som jag inte kan gilla. Det står nämligen överst på sidan 9 i betänkandet: »Då emellertid beträffande de nu till inlösen föreslagna järnvägarna förberedelsearbeten av olika slag och preliminära köpeavtal fullbordats och hela ärendets handläggning fortskridit så långt, vill utskottet, om ock med tvekan, icke motsätta sig att Kungl. Maj:ts förslag nu bifalles.» Med vad jag nyss sagt har jag tagit avstånd från denna uppfattning, nämligen att den företagna undersökningen och den siffra, som man därvid kommit till, inte är det väsentliga.

Längre ned står det: »Huru önskvärt ett fortsatt förstatligande av enskilda järnvägar än ur olika synpunkter kan synas . . .» Jag har för min del haft en motsatt uppfattning redan när frågan först behandlades.

Det är alltså vissa delar av motiveringen i denna reservation, som jag inte kan gilla. Men vid det förhållandet, att vi i vår motion, som är väckt i båda kamrarna, ha yrkat, att vid nu inträdda förhållanden förstatligandet av de enskilda järnvägarna bör tills vidare anstå, där så utan olägenhet kan ske, samt att i de fall statsinlösen sker största återhållsamhet bör skattas från statens järnvägars sida i fråga om nyinvesteringar i samband med statsdriftens utvidgande, kan jag, herr talman, sluta med att yrka bifall till den av herr J. B. Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen, enär dess kläm stämmer överens med vad jag för min del både i motionen och nu i detta anförande har sökt giva uttryck åt såsom varande den riktiga uppfattningen i denna fråga.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! I en motion, som jag har väckt, har jag beträffande fyra av de sex järnvägar, om vilka det är fråga, yrkat avslag

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
på förevarande proposition. Beträffande de två övriga föreligger det enligt min uppfattning särskilda förhållanden, som göra att riksdagen bör besluta deras inlösen.

I min motion har jag framhållit de ekonomiska skäl, som ha utvecklats här av flera föregående talare, och jag måste för min del säga, att jag icke anser att utskottet på något sätt har kunnat bemöta den argumentering, som har framförts i motionerna beträffande den ekonomiska sidan av statsinlösen.

Vad man är rädd för är, i korthet sagt, att de statsobligationer, med vilka järnvägarna skola betalas, komma ut i marknaden. Vi motionärer ha sagt, att när tiderna bli svåra kommunerna komma att frestas att kasta ut dessa obligationer på marknaden, och då är marknaden betungad av statsskulder i högre grad än vad fallet vore utan statsinlösen av järnvägarna. Som motargument säger statsutskottet bara, att det torde vara rätt främmande för kommunerna att släppa ut dessa statsobligationer, och herr Råstock stryker under detta med den styrka, som är honom egen. Jag har, säger han, varit kommunalman i många år och vet att kommunerna icke släppa ut sådana saker som obligationerna utan hålla på dem. Men felet med herr Råstocks erfarenhet är, att han inte har varit kommunalman under så ytterligt svåra tider som de, i vilka vi för närvarande befinna oss eller som vi kanske gå till mötes.

Jag hade, herr talman, väntat att utskottet skulle bemöta de ekonomiska synpunkter, som gjorts gällande, därmed att utskottet skulle försökt att binda kommunerna att icke släppa ut obligationerna i marknaden eller förpanta dem. Utskottet borde alltså eventuellt försökt ställa dem under de regler, som gälla beträffande sådan egendom, som lyder under lagen av den 12 juni 1936 angående användning i vissa fall av kommun tillhörig egendom, en lag som stadgar, att när kommun har sålt en sak för stadigvarande bruk, kommunen icke är berättigad att fritt förfoga över köpeskillingen. Men utskottet har inte gjort något sådant, utan utskottet nöjer sig med att bara säga, att det är rätt främmande för kommunerna att avhända sig statsobligationer. Det är ingen argumentering.

I stället har utskottet gått på den linjen, att här är det fråga om en beredskapsåtgärd, och det är egentligen för den sakens skull som jag har begärt ordet, herr talman. Utskottet säger, att redan nu olägenheter uppstått på grund av den nuvarande fördelningen av äganderätten beträffande järnvägsnätet i Sverige. Jag tillåter mig, herr talman, att läsa upp, vad utskottet sagt. Det lyder: »Den utjämning av godsvagnsbeståndet, som påkallats av vagnbristen, har endast ofullständigt kunnat genomföras; medan man på vissa bansträckor måst gå så långt som till trafikens ransonering genom lastningsförbud, hava vissa enskilda förvaltningar i stället haft överskott på vagnar. Banornas uppdelning på olika ägare och gällande föreskrifter om vagnars framdragnings över vissa fastslagna samtrafiksvägar hava också försvårat en särskilt av bränslebristen betingad intensivare utnyttning av de även i övrigt trafikstarkare elektriska banlinjerna.»

När jag läste denna utskottets argumentering, sade jag mig, att den är uppseendeväckande. Den är uppseendeväckande i två hänseenden. För det första är det alldeles tydligt, att utskottet bevisar för mycket, ty om utskottet skall försöka förhindra de missförhållanden, om vilka utskottet talar, räcker det inte med att inlösa några få banor utan då skola alla banorna för 300 miljoner kronor inlösas omedelbart. Det är bara då som man har möjlighet att hindra de här förhållandena.

Det andra, som jag fann uppseendeväckande, var att man inte genast, ögonblickligen, när det visat sig att trafiken inte under nuvarande krigsförhållan-

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)

den följer de naturliga linjerna, ingriper och ställer de enskilda banorna under en förvaltning tillsammans med statsbanorna och därigenom tvingar in trafiken på de elektriska linjerna, så att man inte begagnar kol mera än vad som är ofrånkomligt. Man kan naturligtvis i en krigssituation utan vidare vara med om en samordning av järnvägarna, alldeles som det skedde i England under förra världskriget, utan att det då var fråga om statsinlösen. Kan det ske en sådan samordning och behövs den, bör den i full utsträckning ske genast. Men då bortfaller givetvis, såvitt jag kan finna, också motivet för att på grund av de svårigheter, om vilka utskottet talar, skrida till en statsinlösen just nu av järnvägarna.

Herr talman! Det är inte praktisk politik att nu komma med ett rent avslagsyrkande beträffande de fyra järnvägar, som jag motionerat om. Jag skall avstå från det. Jag skulle kanske i nuvarande läge, då jag inte kan få igenom min egen åskådning, helst velat ha ett beslut utan någon motivering. Jag tycker det är oriktigt att riksdagen i nuvarande stund då allting flyter skall tala om vad den tänker göra t. ex. om två år. Det är inte helt fritt från att den reservation, som står som huvudreservation emot utskottets förslag, går in på den vägen. Men jag skall, herr talman, eftersom den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen står närmast min uppfattning, yrka bifall till den.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Leo: Herr talman! Jag skall be att bara få säga några ord med anledning av de argument, som från flera talare här har framförts och som gå ut på att det har inträtt sådana förändrade förhållanden sedan riksdagen i fjol beslutade i denna fråga, att riksdagen nu bör starkt modifiera sitt beslut från i fjol. De förändrade förhållandena och det inträdda krisläget skulle nämligen medföra, säger man, så allvarliga nackdelar ur statsfinansiell synpunkt vid ett fortsatt statsinlösande av de enskilda järnvägarna, att man nu bör göra halt och uppskjuta ett vidare inlösande till dess andra och bättre tider ha inträtt.

Från flera håll ha här under denna debatt nära nog i skräcklagen ton framhållits dessa allvarliga nackdelar ur statsfinansiell synpunkt, men från intet håll har man närmare ens försökt precisera, vari dessa allvarliga olägenheter skulle bestå. Det är självklart, att jag liksom också väl kammarens övriga ledamöter särskilt uppmärksamt åhört herr Anderson i Norrköping i hopp om att av honom få förklaring till vari de svåra olägenheterna skulle bestå. Men även han underlät att ge någon närmare upplysning därom och nöjde sig med allmänna talesätt, som allesammans gingo ut på att vi befinna oss i sådana finansiella svårigheter att vi inte ha råd med det här. Det skulle komma att allvarligt rubba statens finansiella ställning etc.

Det är nog också mycket svårt att bevisa, att det skulle vara förenat med några större ekonomiska olägenheter att på det sätt utskottet föreslår fullfölja statsinlösen av de enskilda banorna. Denna inlösen skall ju finansieras med lågprocentiga statsobligationer, bundna på tio år. Det är sålunda icke alls frågan om att staten skall gå ut i den öppna lånemarknaden och skaffa kontanta medel för att därmed betala ägarna av de enskilda banorna. Nej, det är visserligen sant, säger man från något håll — jag tror, att herr Holmbäck var inne på den saken i sitt anförande — men man kan befara, att de obligationer staten på detta sätt lämnar som likvid dock senare komma ut i den privata lånemarknaden och därigenom förorsaka svårigheter för staten att

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
där placera andra lån, som det skulle vara önskvärt att lägga upp och som helt säkert också måste läggas upp. Nu är det emellertid så, att de järnvägar, som det kan — eller i varje fall enligt min mening bör — bli frågan om att först och främst inlösa, till sin övervägande del ägas av kommuner. Det är sålunda mellan kommunerna och staten denna transaktion skall ske, ifall inlösen av järnvägarna skall fortsättas. Det är kommunerna, som få statsobligationerna som betalning för sin äganderätt till järnvägarna. Är det någon, som tror, att kommunerna, sedan de fått dessa lågprocentiga statsobligationer, kasta ut dem i den allmänna marknaden? Nej, det är ingen, som ens försökt göra gällande detta. Men, säger man, kommunerna kunna komma i ett sådant nödläge, att de bli tvungna att göra sig av med sina statsobligationer. Låt oss ett ögonblick se efter, om man kan tänka sig på allvar, att det skulle kunna gå på det sättet. Till en början är det väl alldeles klart, att kommunerna icke komma att sälja några obligationer för att täcka sina löpande utgifter. Dessa komma de naturligtvis i fortsättningen liksom hittills att täcka medelst skatter. De skulle då sälja obligationerna — sin kapitaltillgång — för att skaffa sig annan kapitaltillgång, exempelvis för att bygga en skola, ett sjukhus eller dylikt. Om de skola sälja obligationerna för detta ändamål, förutsätter detta, att de handla illojalt mot staten — jag antager nämligen, att de förut försökt få Kungl. Maj:ts tillstånd att låna upp pengar för ändamålet men fått avslag. De skulle sålunda icke nöja sig med detta avslag utan söka skaffa pengar i öppna marknaden med tillhjälp av sina obligationer. Jag har svårt att tro, att de skulle handla så, och i varje fall tror jag icke, att en kommun säljer lågprocentiga obligationer till 80 å 85 %, då de om tio år kunna få 100 % för dem. Hela detta tal om att statens lånemöjligheter i den öppna marknaden skulle komma att allvarligt försvåras genom fortsatt statsinlösen saknar alltså varje reell grund.

Jag skall be att få säga ett par ord om en annan sak också. Man har här som alternativ till statsinlösen satt upp möjligheten för staten att vinna enhetliggörandets fördelar genom att tillämpa förfoganderättslagen, om så skulle behövas, d. v. s. man skulle med tvång rekvirera de enskilda järnvägarna och lägga dem under statsbanornas förvaltning. Min personliga mening är den, att om det finns en annan utväg att nå enhetliggörandets fördelar, skall man använda den och akta sig för att använda förfoganderättslagen. Ty vad skulle det betyda härvidlag? Man tager då en enskild järnväg och garanterar dess ägare en viss inkomst under en tid framåt. Man sköter järnvägen från statens sida, och man kopplar av ägarens privatekonomiska intresse av att den skall skötas ekonomiskt och förnuftigt. Man kan ju heller icke begära, att statsbanorna skola lägga ned så mycket intresse på den enskilda järnvägens skötsel, underhåll etc. under den korta tid staten har den under sin vård. Jag tror, att den vägen skulle bli den allra dyraste för staten, och ur organisatorisk synpunkt är den säkerligen också en ganska dålig väg.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilson i Eskilstuna: Herr talman! Statsutskottets ärade ordförande drog en parallell mellan försvarsmiljonerna och den i detta utskottsbetänkande lanserade finanstransaktionen. Den parallellen är emellertid icke hållbar — jag tänkte replikera herr Råstock omedelbart, men försummade mig. Parallellen kan helt enkelt icke göras, om man tänker ett ögonblick på motiveringen för de olika beloppen. Försvarsmiljonerna äro ofrånkomliga, men de enskilda järnvägarnas förstatligande under en kort tid är icke ofrånkomligt. Det är skillnaden.

Den argumentering, som här förts från utskottsmajoritetens talesmän, på-

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
minner livligt om körsvennens sätt, då han lastade störor på vagnen ända till dess att det arma dragdjuret icke kom ur fläcken.

Herr **Råstock**, som för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! För en gångs skull är jag alldeles överens med herr Nilson i Eskilstuna. Det finns inga som helst jämförelsegrunder, när det gäller försvarsmiljonerna och den transaktion det här är fråga om. Att jag pekade på försvarsmiljonerna i detta sammanhang berodde bara på att herr Nilson förstörde siffrorna till den grad, att han glömde bort allting annat.

Härefter anförde:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! I sitt anförande för en stund sedan förebrådde herr Råstock några talare — och däribland mig — för att icke vara tillräckligt realistiska. När jag hörde herr Råstocks anförande, kunde jag icke underlåta att göra den reflexionen, att han i dag liksom många gånger eljest i denna kammare visserligen uppträder med anspråk på att vara realist medan han i själva verket sitt temperament likmätigt är en fullblodslyriker, även när han talar om ekonomiska ting. Det var ganska litet av realism i hans anförande. Det blommade däremot en ganska yppig lyrik bakom. Det fanns inga svårigheter; här skulle bli utomordentligt lyckliga förhållanden i alla avseenden, om man bara ginge fram på det sätt statsutskottet ville. Så brukar det ofta låta. Ibland går det bra, ibland mindre bra. Jag skall icke tillåta mig att profetera, hur det blir i detta fall. Men jag konstaterar, att herr Råstock tog anmärkningsvärt lätt på detta sannerligen mycket svåra problem.

Herr Leo riktade den förebråelsen mot mig, att jag höll mig till allmänna talesätt och icke närmare exemplifierade de svårigheter jag antydde. På det vill jag svara vad jag också uttryckligen betonade i en kort replik till herr Åqvist, nämligen att jag icke ansåg mig böra gå djupare in i sakfrågan, då den ganska ingående belysts av förste vice talmannen. Jag vill icke upprepa de skäl han anført. Samma skäl och synpunkter ha också anförts i den motion till årets riksdag, som jag underskrivit. Jag tycker icke, att man behöver upprepa vad som på detta sätt sagts vid flera tillfällen, och därför inskränkte jag mig till denna korta hänvisning.

Nu vill jag svara några ord på herr Leos anförande. Han menade liksom herr Råstock, att man överdriver svårigheterna och besvärligheterna med denna transaktion. Det är icke alls meningen, att man skall gå ut på låne marknaden med dessa obligationer, heter det. Detta ha vi hört förut; det har sagts många gånger under den diskussion, som förts om denna finansieringsfråga, att den i själva verket var en helt oskyldig transaktion. Man emitterar lågprocentiga statsobligationer, bundna på tio år, vilka komma att ligga steriliserade i kommunernas kassaskåp utan allt inflytande på kapitalmarknaden. Hur kan man med så stor bestämdhet påstå något sådant? De obligationer, som kommunerna här få, komma i stor utsträckning i utbyte mot aktier i enskilda järnvägsbolag, aktier, som i många fall betraktats såsom mer eller mindre värdelösa. I stället för dessa aktier, som i kommunernas hand icke haft något belåningsvärde, får man nu obligationer, som representera en ren tillgång, vilken kan mobiliseras i händelse av behov. Det är just med tanke på det påtagliga behov kommunerna komma att ställas inför under den närmaste tiden, som jag anser risken så överhängande, att dessa tillgångar komma att mobiliseras och därmed förorsaka en påfrestning på penningmarknaden.

Andra kammarens protokoll 1940. Nr 30.

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)

Herr Råstock säger: »Det är ju bara en bagatell. Det hela rör sig om 25 eller 50 miljoner om året, som skola likvideras, som vi hört, med lågprocentiga obligationer, bundna på tio år. Vad är det att tala om!» Han menar väl, att även om dessa obligationer skulle mot hans förmodan presenteras för inlösen eller förvandlas i reda pengar, vore det i alla fall en ofarlig affär, när det icke gäller större belopp. Jag kan icke förstå det resonemanget. Jag ser icke saken som en affär på 25 eller 50 miljoner utan jag ser den samlade summan av kanske ett par hundra miljoner under ett par år. Det måste utöva inverkan på kapitalmarknaden — det kan ingen bestrida. Då är man tillbaka vid herr Leos påstående, att det hela icke kommer att gå till på det sätt vi tro. Kommunerna komma snällt att ligga på dessa obligationer i den glada tron, att om tio år få de obligationerna inlösta. Icke komma kommunerna att realisera dem till underkurs! Jag befarar emellertid, att det är just vad som kommer att ske i stor utsträckning. Det är för övrigt icke bara kommuner, som det kan vara fråga om i detta sammanhang. En del enskilda äro i samma predikament, och obligationerna äro en tillgång, som de i första hand realisera, om de behöva pengar.

Det är också en annan synpunkt, som här framförts och som jag också hänvisat till tidigare — den understrykes även kraftigt i motionen. Den synpunkten gick herr Leo emellertid alldeles förbi. Det är den, att sedan statsinlösen av de enskilda järnvägsföretagen skett, inträder en ny situation. Trafikanterna komma icke att tillåta, att järnvägarna i fråga drivas på samma sätt som förut. Det inträder en situation, som man kan karakterisera på det sättet, att det ställes statsbaneanspråk på järnvägarna. Det fordras statsbanestandard på dem. Sådant går icke utan kostnader, och det är dessa kostnader, vilka i många fall bli betydliga, som man måste räkna med såsom en belastning av kapitalmarknaden. Det är alltså två risker man härvidlag står inför: risken att obligationerna icke, såsom man gör gällande, komma att steriliseras utan komma att snabbt göras likvida, och risken att det kommer att ställas krav på kapitalinvesteringar i stor utsträckning, vilka komma att framtvunga betydande anslag från statsmakternas sida. Det är mot dessa två risker, som bl. a. reservanterna ha velat göra sina erinringar, och jag kan icke inse, att under debatten här riskernas obefintlighet kunnat påvisas.

När man talar om möjligheten att klara hela denna finansieringsfråga genom lågprocentiga obligationer, bundna på tio år, får man komma ihåg, att förutsättningen för att likviden skall kunna ske i en dylik för säljaren oförmånlig form är, att priset sättes i relation till dessa försämrade betalningsvillkor. Skall man tänka sig denna form för finansiering, kan man icke undgå att beakta, att det blir en återverkan på prissättningen. Man kan icke begära, att de enskilda järnvägsföretagen skola nöja sig med den prissättning, som 1936 års kommitté räknade med, när likviden skall ske under dessa villkor. Bara tanken, att man i en sådan situation skall hålla fast vid 3 %-kravet, är ganska anmärkningsvärd, och jag är övertygad om att de personer, som vid de kommande förhandlingarna skola företråda de enskilda järnvägarna, icke på den punkten bli så lätta att göra med för statsmakternas representanter.

Hur man än ser saken, måste man komma fram till den ståndpunkt, om vilken i detta fall reservanterna ha varit eniga med kommunikationsministern, nämligen att man måste gå fram med större försiktighet än man tidigare tänkt sig. Det gäller att reducera frågan till dess rätta proportioner. Jag ber att ännu en gång få framhålla, att jag för min del respekterar det principbeslut, som fattades av fjolårets riksdag. Jag vill icke, att det skall ri-

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)
vas upp, men jag vill, att man vid tillämpningen skall gå fram med större försiktighet. Därför måste jag starkt reagera mot den ståndpunkt utskottsmajoriteten intagit, när den utan några sakskal, så vitt jag förstår, helt enkelt dekreterat, att alla hänsyn nu skola kastas överbord och att man nu skall gå fram med ökad hastighet i stället för med större försiktighet. Jag hoppas, att denna riksdagsdebatt i alla fall skall ha givit det intrycket hos dem, som i fortsättningen komma att behandla frågan, att utskottsmajoritetens förord för forcerad inlösen icke motsvarar den mening, som är förhärskande inom riksdagen. Jag vet åtminstone — det har uttalats här — att det även hos sådana, som kanske rösta för statsutskottets förslag, finns starka sympatier för den mera betänksamma ståndpunkt, som intagits av reservanterna.

Herr Holmbäck: Herr talman! Herr Leo var inne på både den ekonomiska frågan och frågan om hur man skulle kunna få ett alternativ till statsinlösen. I den ekonomiska frågan yttrade han bl. a., att ingen kommun komme att reflektera på att försälja obligationerna för att få pengar till löpande utgifter, utan att det i så fall skulle bli för skolbyggnader eller dylikt, och något sådant komme icke att ske under de närmaste åren. Jag undrar, om detta är en riktig syn på läget. Det är väl så, att kommunerna komma att överhuvud taget bli utomordentligt betungade under de närmaste åren, och det förefaller mig vara fullt naturligt, att de då reflektera på att använda de medel som äro bundna i obligationerna t. ex. för att skaffa pengar till arbetslöshetshjälp eller andra dylika utgifter.

Herr Leo nämnde, att man i debatten hade såsom ett alternativ till statsinlösen satt upp att under kriget taga järnvägarna enligt förfoganderättslagen, och han varnade för denna väg. Jag vill säga, att i varje fall har icke jag använt ordet förfoganderättslagen. Jag sade något helt annat i mitt anförande. Jag framhöll, att om de nuvarande anordningarna ha sådana konsekvenser, som utskottet har angivit, t. ex. att godsvagnarna gå olämpliga vägar och att man icke kan utnyttja elektrifieringen i full omfattning o. s. v., måste man ändra bestämmelserna genast beträffande alla järnvägarna — alltså även beträffande de enskilda järnvägar, som icke skola inlösas. Detta är naturligtvis något, som verkar betydligt mjukare än en tillämpning av förfoganderättslagen, och det är en väg, som man, så vitt jag kan finna, måste använda under alla omständigheter, om olägenheter av de nuvarande bestämmelserna visa sig.

Herr Leo: Herr talman! Det var mycket intressant att höra av de två sista anförandena, att den enda risk, som ur statsfinansiell synpunkt skulle kunna föreligga vid ett fortsatt inlösningsförfarande, vore den, att de kommuner, som finge statsobligationerna, vore så oförståndiga, att de sålde dem till underpris i allmänna marknaden. Jag har fortfarande den uppfattningen, att kommunerna icke komma att göra detta, och därmed är jag också fullt övertygad om att någon som helt risk ur statsfinansiell synpunkt på grund av dessa affärer icke existerar.

Tillåt mig också att säga, att då herr Anderson i Norrköping nämnde, att det var fråga om sammanlagt ett par hundra miljoner kronor, som på detta sätt skulle emitteras i lågprocentiga obligationer, var denna siffra oerhört överdriven. Det kan icke gärna bli frågan om ens hälften av den, även om samtliga de järnvägar förstatlignas, som det är någon egentlig mening med att förstatligna. Och vad inköpssumman för de förstatlignade järnvägarna beträffar, så är det tillräckligt att hänvisa till att vare sig likviden sker genom lågprocentiga

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.) statsobligationer, högprocentiga statsobligationer eller kontanta pengar, skall alltid värdet bedömas affärsmässigt. Järnvägsvärdet, som staten betalar för, skall alltid framkomma efter en rent affärsmässigt värdering.

Herr Holmbäck: Herr talman! Med anledning av herr Leos anförande skulle jag bara vilja hänvisa till vad statsutskottet anfört på sidan 5 i sitt utlåtande, varav synes framgå, att 150 miljoner skola betalas genom statsobligationer.

Herr Anderson i Norrköping: Herr talman! Med anledning av herr Leos replik ber jag få hänvisa till sidan 5 i statsutskottets utlåtande. Där anges med stöd av 1936 års järnvägskommittés utredning den sammanlagda inlösningskostnaden till cirka 330 miljoner kronor. Jag vill erinra om att denna summa under nuvarande förhållanden är mycket för låg. Beloppet skulle till en del utgöras av bundna lån, och återstoden, som skulle bli omkring 150 miljoner kronor, skulle likvideras i obligationer. Även om min siffra kanske är något i överkant, så är alldeles säkert herr Leos siffra alldeles för låg.

Jag ber även få understryka, att det är icke endast genom försäljning av dessa obligationer, som återverkan på kapitalmarknaden skulle komma att uppstå, utan detta skulle ske i lika hög grad genom belåning av dessa obligationer. Jag tror, att det i första hand är en sådan man har att räkna med.

Herr Leo: Herr talman! Jag har tyvärr icke järnvägskommitténs betänkande till hands, och jag kan icke i detalj erinra mig siffrorna, men ifrån de 150 miljoner, som återstå sedan man dragit ifrån de 180 miljonerna i bundna lån, böra dragas även de belopp, som staten redan har i inteckningar i de enskilda järnvägarna och som uppgå till ansenliga belopp. Dessutom är att märka, att i dessa 330 miljoner kronor ingår ett preliminärt uppskattat värde för samtliga järnvägar, normalspåriga och smalspåriga, och även för sådana järnvägar, som enligt nog så många mening böra läggas ned i stället för att inlösas. Om man hyfsar det hela på detta sätt, tror jag, att man kommer till ungefär hälften av det belopp, som herr Anderson i Norrköping nämnde i sitt förra anförande.

Herr Sundström i Skövde: Det var herr Ivar Andersons beskrivning över hur kommunerna skulle förfara med de obligationer de få som föranledde mig att begära ordet. Jag erinrar om att det numera finns något, som heter lagen om kommunal fondbildning, enligt vilken kommunerna förbjudas att använda obligationer på det sätt, som herr Anderson i Norrköping beskrev. De medel, som en kommun får vid realisation av obligationer, skola numera fonderas och användas allenast för stadigvarande bruk. Detta är tydligt och klart utsagt i lagen om kommunal fondbildning, och det tror jag att varje kommun, som vill sköta sin ekonomi, är mycket angelägen om att iakttaga. Jag är därför förvissad om att någon belåning eller försäljning i syfte att finansiera utdebiteringen eller arbetslöshetshjälp och dylikt icke behöver förekomma.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag var inne på den frågan i mitt första anförande. Jag finner det dock mycket tvivelaktigt, huruvida denna lag i dylika fall kan tillämpas eller icke. Det blir förmodligen rätt så vidlyftiga processer därom.

Herr Råstock: Herr talman! Till herr Holmbäcks sista anförande skulle jag vilja säga, att under sådana förhållanden gör kammaren klokt i att icke följa herr Holmbäck. I tvivelaktiga fall skall man icke handla.

Ang. statsförvärv av Göteborg—Borås med flera järnvägar. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr J. B. Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till den av herr Nilsson i Landeryd avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Anderson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 137, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr J. B. Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 18.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Falkenbergens järnväg;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av Kalmar—Berga, Östra Smålands och Mönsterås järnvägar; och

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införlivande med statens järnvägar av de till de statliga järnvägsbolagen hörande järnvägarna samt Skåne—Smålands järnväg.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och anförde därvid

Herr **Arne**mark: Herr talman! I det utskottsutlåtande, som nyss föredragits, redovisas två motioner, som jag har väckt. Jag skall i nuvarande situation icke komma med något yrkande om bifall till dessa motioner, men jag ber, trots att dessa frågor icke äro av den storleksordning som de vi nyss behandlade, att få säga några ord om åtminstone den ena av dessa motioner.

Denna motion, nr 166, väckte jag tillsammans med herr Staxäng vid riksdagens början. Den avsåg en löneförbättring för stationsmästarna av klass 7 och klass 8 vid postverket. Det är en grupp befattningshavare, som hör till de lågt placerade på löneskalan och som man rättvisligen måste erkänna är illa ställd i löneavseende. Vi föreslogo för dem en lönegradsuppflyttning, som överensstämmer med vad generalpoststyrelsen själv föreslagit. Statsutskottet

Ang. förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m.

Ang. förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk m. m. (Forts.)

erkänner också i sitt utlåtande, att saken förtjänar allt beaktande, men anser, att prövningen måste undanskjutas på grund av tidsläget. Det skälet böjer jag mig också för.

Man måste emellertid beklaga, att dylika lönefrågor under de år som gått behandlats så långsamt som skett, och att de inkopplats i så stora sammanhang, att deras lösning förhindrats, även då saken i och för sig varit alldeles färdigutredd och klar. Att dessa stationsmästare för närvarande icke åtnjuta den lön de rätteligen förtjäna framgår bäst av att generalpoststyrelsen redan år 1935 i skrivelse till Kungl. Maj:t bestämt hävdade, att en uppflyttning av nämnda tjänster var så trängande, att frågan icke längre kunde undanhållas statsmakternas prövning. Det var alltså för hela fem år sedan. Saken hamnade sedan hos 1936 års lönekommitté, som sköt över ärendet till någonting, som hette tjänsteförteckningssakkunniga, vilka i sinom tid kommo till samma uppfattning som generalpoststyrelsen. Men ärendet har därefter hamnat i den stora uppskovssäck, som heter tjänsteförteckningsrevisionen. När den revisionen blir färdig torde väl nu ligga i vida fältet. Att här ifrågavarande befattningshavare — de äro dock icke ensamma om detta — tillskyndats betydande oförrätt genom långsamheten och omständligheten i det statliga lönerегleringsmaskineriet har jag, herr talman, icke kunnat underlåta att framhålla vid detta tillfälle.

Jag har, herr talman, i dagens läge intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 20.

Ang. förslag till lag om meddelande av förordnande att lantarbetstidslagen icke skall äga tillämpning.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om meddelande av förordnande att lantarbetstidslagen den 15 juni 1939 (nr 255) icke skall äga tillämpning.

Genom en den 26 april 1940 dagtecknad proposition, nr 225, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, jämlikt § 87 regeringsformen föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om meddelande av förordnande att lantarbetstidslagen den 15 juni 1939 (nr 225) icke skall äga tillämpning.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Gardell: Herr talman! Första paragrafen i förevarande förslag talar sitt tydliga språk och säger oss, att vid krig eller krigsfara upphävas delvis sociala välfärdslagar. Dessa lagar få alltså vika för krigets hårda men ovillkorligen nödvändiga lag.

Men jag skulle vilja fästa herr socialministerns och riksdagens uppmärksamhet på frågan, om det icke är nödvändigt att taga steget fullt ut och genast bestämma, att arbetstidslagen och semesterlagen i sin helhet icke skola äga tillämpning. Det är icke rimligt att, såsom nu sker i dessa dagar, på många håll uttaga nästan alla och på andra ställen alla arbetsföra män från jordbruket till militärtjänstgöring under själva såningstiden. Att, såsom nu sker, låta den för sådd lämpliga jorden ligga och låta hästarna stå obrukade i stall

Ang. förslag till lag om meddelande av förordnande att lantarbetstidslagen icke skall äga tillämpning. (Forts.)

är detsamma som att med vett och vilja införa hungersnöd i Sverige. Att i dessa dagar bönder och arbetsföreståndare utkallas till militär tjänstgöring såsom ambulanschaufförer m. m., så att jordbruket blir utan kunnigt folk under säningstiden, är icke lyckligt. Att den övriga befolkningen skall få behålla den förkortade arbetstiden orubbad, medan arbetsbördorna i fördubblat mått vräkas över de hemmavarande hustrurna, de gamla och barnen i jordbrukarhemmen, kommer helt visst att straffa sig självt. Icke befordras därav likställighet mellan folkgrupperna.

Visserligen känna sig konsumenterna trygga, så länge det finns reservlager, men under uppenbar krigsfara är därpå icke mycket att bygga. Därför borde det vara statsmakterna angeläget att se till, att jorden blir sådd. Utan sådd kan det icke bli någon skörd. Försvarsministern har mitt gillande därför att han vill försvara riket mot yttre fiender. Men det tillkommer social-, jordbruks- och folkhushållningsministrarna att tillse, att det blir sådant folk, som kan undvaras för produktion av livsmedel, som utkallas till rikets försvar.

I dessa dagar, då lantbrukets utövare drabbas särskilt hårt av inkallelserna till beredskapstjänst, är det glädjande att erfara, att det finns samhällsmedborgare, som förstå sin plikt att offra mera än vad samhället hittills begärt av dem. I Noratrakten blev under föregående vecka en lantbrukare, som i likhet med de flesta andra hade synnerligen svårt att lämna sin gård och förberedelserna för vårbruket, inkallad till beredskapstjänst vid landstormen. En Norabo, urfabrikören Gottfrid Nordahl, som fick kännedom om den inkallades svåra belägenhet, fattade sitt beslut utan längre betänkande och anmälde sig till landstormstjänstgöring i den inkallades ställe, vilket även beviljades. Det bör anmärkas, att Nordahl utträtt ur landstormsåldern.

Arbetsblocket kan dock ej ersätta bonden-arbetsledaren. De främmande veta ej, om det är trädesjorden, som skall besås eller ej. De känna inte till de särskilda maskinerna eller jordens natur, så att de kunna säga, hur djupt sädesarterna skola myllas. Om tvångsuttagna stadsbor också skulle kunna köra hästar, så kanske de sela så, att hästen om få dagar blir oförmögen att användas på längre tid. De kunna ej heller avgöra, om höstsådden tagit skada och behöver sås om.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag har särskilt velat fästa uppmärksamheten på det olämpliga uti att i dessa dagar utkalla sakkunnigt folk från jordbruket och låta andra få gå hemma i tron att arbetet blir skött på detta sätt. Jag kan också tala om, att i min hemtrakt voro bönderna inkallade i september och oktober förra året, just under tiden för höstsådden. De hindrades därvid från att så tillräckligt och sköta höstbruket. Sedan voro de hemma över vintern men gingo och fruktade, att de åter skulle bli utkallade, när vårsådden skulle ske. Förra fredagen blevo de också utkallade. Nu vill jag icke lägga skulden för detta vare sig på försvarsministern eller någon annan. Jag tror, att missförhållandet får tillskrivas organisationen av rullföringsexpeditionerna. Där borde icke finnas enbart militärer, utan där borde även finnas sakkunnigt folk, som kan säga: den och den behöver vara hemma under den och den tiden, och en annan tid behöver en annan kategori folk vara hemma. Om rullföringsexpeditionerna hade kontakt med kommunala myndigheter, skulle dessa olägenheter till stor del kunna undvikas genom ett dylikt samarbete mellan rullföringsområdesexpeditionerna och det praktiska livets män ute i bygderna.

Herr Eriksson i Sandby: Herr talman! Det är icke med någon större glädje som jag i dag medverkar vid genomförandet av den åtgärd, som avses i det

Ang. förslag till lag om meddelande av förordnande att lantarbetstidslagen icke skall äga tillämpning. (Forts.)

föreliggande utskottsutlåtandet. Lantarbetstidslagen är ju en av riksdagens senaste reformer och har ju i sin nyaste utformning knappast hunnit träda helt i tillämpning, men redan nu kräver hänsyn till samhället och dess bästa, att lagen sättes ur funktion. Lantarbetarna, som senast gjorts delaktiga av lagens fördelar, blevo de som först få bringa sitt offer på det gemensamma altaret. Jag vill begagna tillfället påpeka, att det är icke bara en del av sin fritid, som lantarbetarna här få skänka efter, utan dessutom få de även delvis avstå från den ersättning för övertidsarbete, som de avtalsenligt äro berättigade till. Vi förstå emellertid, att det är betingat av nödvändigheten att i största utsträckning söka upprätthålla jordbrukets produktionsförmåga, även om vi äro tämligen övertygade om att effektiviteten av lagen uppenbarligen i många fall måste bli ganska ringa. Det är ju nämligen ganska självklart, att då de vapenföra lantarbetarna inkallas till militärtjänst, återstår ofta ett klientel, vilket av olika skäl icke kan med fördel pressas över en viss gräns. Jag tror därför icke, att det överhuvud råder den stora brist på egentliga jordbruksarbetare, som man velat göra gällande, och som skulle motivera, att lantarbetstidslagens bestämmelser sättas ur kraft.

Det finns emellertid ingen som helst anledning att nu gå in på dessa saker. Jag vill endast använda detta tillfälle för att uttala den förhoppningen, att den samhällsanda och den villighet att bringa kännbara offer, som lantarbetarna här utvisat, också måtte komma att taga sig liknande uttryck från företagens sida. Det skulle, herr talman, ur flera synpunkter vara ytterst skadligt och beklagligt för vårt land, om vi finge bevittna motsatsen. Jag vill även uttala den förhoppningen, att eftergifterna på denna punkt icke skola tagas till intäkt för nya krav och attacker mot andra för arbetarklassen värdefulla reformer.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Larsson* i *Julita* och *Andersson* i *Surahammar*.

Herr Brädefors: Herr talman! När tjänstepliktslagen genomfördes i riksdagen, motiverades den åtminstone till en del med behovet av att skaffa arbetskraft till jordbruket. Det är nu allmänt bekant, att löneförhållandena inom jordbruket icke äro vidare lysande. De locka icke arbetskraft dit, även om det finns arbetslösa inom näringslivet i övrigt. Så förhåller det sig just nu. Det finns arbetslösa av olika kategorier inom landet, men det påstås, att jordbruket saknar arbetskraft. Med hjälp av tjänstepliktslagen har man alltså tvingat eller kommer man att tvinga en del arbetare till jordbruket. Med det nu föreliggande lagförslaget kommer man att än ytterligare försämma situationen för lantarbetarna. Det är sant som det redan sagts, att detta lagförslag gör det möjligt för arbetsgivarna att godtyckligt kunna förlänga arbetstiden snart sagt hur mycket som helst. Förslaget betyder emellertid också försämrade ekonomiska förhållanden för lantarbetarna, då dessa icke kunna få någon övertidsersättning för den arbetstid, varmed den ordinarie arbetstiden förlänges.

Men vidare. Såsom jag ser saken går man här in för en ganska farlig politik med avseende å de sociala reformer, som riksdagen genomfört under årens lopp. För lantarbetarnas del genomfördes arbetstidslagen så sent som förra året. Nu börjar man med att sätta arbetstidslagen ur kraft för lantarbetarnas del, och sedan det väl är gjort kommer man säkerligen att vända sig emot

Ang. förslag till lag om meddelande av förordnande att lantarbetstidslagen icke skall äga tillämpning. (Forts.)

övriga arbetargrupper. Under tiden komma förhållandena på de olika arbetsplatserna att bli rent godtyckliga. Det är därför som jag anser, att man icke är försvarad med att nu gå in för en sådan här lagstiftning, vilken försämrar arbetarnas arbetsförhållanden, och därför ber jag, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag kan mycket väl förstå den känsla av missräkning och oro, som tagit sig uttryck i herr Erikssons i Sandby anförande och nu senast i herr Brädefors' inlägg. En lag, som helt nyligen stiftats och som givit en grupp människor en efterlängtdad förmån, kastar man icke över bord utan att känna en viss oro. Jag tror emellertid, att alla — och sålunda även herr Brädefors — äro fullt medvetna om, att de tider i vilka vi nu leva äro så innormala att man får lov att foga sig i saker och ting, som man annars icke skulle vilja finna sig i. Herr Eriksson i Sandby har också starkt strukit under, att lantarbetarna för sin del inse, att situationen är sådan att de måste göra ett offer för samhället.

Kungl. Maj:ts förslag tycker jag för min del stryker under, att Kungl. Maj:t icke vill gå längre än som är nödvändigt. Kungl. Maj:t säger, att i 19 län har man av omständigheternas makt redan tvingats att ge dispens enligt 10 § 2 mom. Avsikten med det föreliggande förslaget är ju endast att man skall göra det möjligt för Kungl. Maj:t att ge dispens för större områden. Kungl. Maj:t begär emellertid icke denna rätt för längre tid än till och med den 31 oktober i år — sålunda under kortast möjliga tid — och sedan får Kungl. Maj:t se, om någon ytterligare förlängning behövs. Det ligger sålunda, så vitt jag kan förstå, i själva lagförslagets formulering i fråga om ikraftträdandet och giltighetstiden en garanti för att man icke tar ut mer än förhållandena kräva.

Då nu lantarbetarna själva och även landsorganisationen förklarar sig förstå, att sådana här åtgärder äro nödvändiga under nuvarande förhållanden, tror jag icke att jag gör denna arbetargrupp någon orätt, om jag nu yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag såväl därå som på Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 21.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 29 §§ lagen den 11 september 1936 (nr 506) om förenings- och förhandlingsrätt; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 22.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän, dels ock i ämnet väckta motioner; och anförde därvid:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Det är en fråga, som speciellt uppmärksamrats i detta ärende, och det är det undantag, som i den framlagda propositionen gjorts beträffande lärare vid folk- och småskolor samt fortsättningsskolor i förhandlingsrättsavseende.

Ang. förslag till lag om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän.

Ang. förslag till lag om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän.
(Forts.)

Då detta undantag tillkommit på mitt initiativ, skall jag be att få säga ett par korta ord om saken.

Jag har icke på något sätt någon principiell invändning att göra mot att dessa tjänstemän få förhandlingsrätt som andra kommunala tjänstemän. Det finns ingen anledning i och för sig att undantaga dessa lärare från denna rätt. Men när jag granskade detta lagförslag, kom jag till den övertygelsen att det råder så pass speciella förhållanden inom folkskoleväsendet att de motivera en annan uppläggning för dessa lärares del av förhandlingsrättsinstitutet. Enligt det ursprungliga framlagda kommittéförslaget skulle ju åtskilliga frågor av organisatorisk natur bli föremål för förhandlingar mellan skoldistriktet och lärarorganisationerna. Sådana förhandlingar skulle emellertid bli både opraktiska och olämpliga. Jag skall bara som exempel ta det förhållandet att ett skoldistrikt skulle vilja förlänga eller förkorta lästiden. Då skulle ett skoldistrikt vara skyldigt att anmäla detta för lärarorganisationen för förhandling och att förhandla om saken, om organisationen så påkallade. Det hela skulle ju bli en praktiskt sett mycket besvärlig historia med alla dessa tusental skolstyrelser, som det härvidlag kan bli fråga om. Men framför allt ligger saken så till att skolorganisatoriska frågor icke kunna föras in under sådana här förhandlingar. Det är svårt att i skolväsendet med de särskilt komplicerade förhållanden, som där råda, och med dess ständigt uppkommande nya organisationsfrågor kunna föra in ett förhandlingsrättsinstitut, som konstruerats med tanke på helt andra och stabila organisatoriska förhållanden. När jag talade med socialministern insåg han dessa svårigheter, och lärarna ha därför i propositionen undantagits från denna lagstiftning. Detta har emellertid icke skett därför att man tänkt sig, att lärarna alltid skulle vara undantagna från denna lagstiftning, utan bara därför att man skulle få tid på sig att göra en närmare undersökning och utredning om förhandlingsrättens omfattning för deras vidkommande. Detta var det enda syftet. Jag har som sagt ingen anledning att söka komma åt lärarnas förhandlingsrätt. Jag har gammal erfarenhet av organisationsväsendet på det kommunala området, och jag vet, att det ofta är mycket bättre att ha med organisationer att göra än med ett otal enskilda personer, som kanske icke alltid kunna klara upp saker och ting på samma sätt. Det enkla skälet till min hållning var sålunda, att jag ansåg det alldeles nödvändigt att få till stånd en närmare utredning i syfte att få bort sådana frågor, beträffande vilka man icke lämpligen kan föra några förhandlingar.

Även utskottet har erinrat om svårigheterna på detta område, men i stället för propositionens linje har utskottet förordat den lösningen, att dessa lärare redan nu skulle tagas med i lagen, men att Kungl. Maj:t skulle få rätt att beträffande dem föreskriva de begränsningar i förhandlingsrätten, som av särskilda skäl kunna vara erforderliga. Några reservanter ha gått på Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Jag får nu för min del säga, att det är mig skäligt likgiltigt, om man går på den ena eller den andra linjen. Jag tror att vi kunna klara upp saken lika bra, vare sig man tar utskottsmajoritetens eller reservanternas förslag. Bifalles utskottsmajoritetens förslag komma sålunda särskilda bestämmelser att utfärdas av Kungl. Maj:t om begränsad förhandlingsrätt för dessa lärare. Detta är en tekniskt sett ganska komplicerad fråga. Det är svårt i många fall att skilja på organisatoriska frågor och på personalfrågor, o. s. v. Jag har emellertid för avsikt att, om nu riksdagen skulle bifalla utskottsfröslaget, se till att de undantag från förhandlingsrätten, som kunna finnas nödvändiga, från början bli så få som möjligt, så att man får pröva sig fram och se hur det ställer sig i praktiken

Ang. förslag till lag om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän.
(Forts.)

och att först om erfarenheten skulle visa, att det behövs flera undantag, då komplettera bestämmelserna. På det sättet tror jag, att man skulle kunna komma ganska bra till rätta med denna fråga.

Herr Persson i Norrby: Herr talman! Efter departementschefens utförliga redogörelse för detta ärende torde det måhända icke vara nödvändigt att spilla många ord ytterligare på en debatt i frågan. Då jag emellertid anfört en reservation i ärendet till förmån för Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, skall jag be att få säga ett par ord. När jag begärde ordet visste jag icke, att departementschefen som förste talare skulle komma med sin redogörelse.

Jag för min del liksom utskottet har ingenting alls emot att lärarkåren blir inbegripen i denna förhandlingsrätt. Det är emellertid själva sättet på vilket det hela sker, som jag finner vara litet konstigt. Att man skall behöva gå sådana här genvägar, som här i alla fall äro ifrågasatta, kan få den principiella betydelsen, att om det senare kommer motioner med vissa yrkanden, vilka icke äro utredda och som icke kunna klaras upp, så godkänner man bara motionerna men överlåter åt Kungl. Maj:t att bestämma utformningen av det hela. Det kan resas sådana krav senare från samhällsgrupper, som ha större behov i här ifrågavarande avseende än den här samhällsgruppen, som dock är begåvad med förmåner, vilka de flesta andra icke ha.

Jag anser för min del, att utskottet har gått litet för gint och att det varit bättre, om hela denna fråga fått vila något, detta särskilt som frågan icke är utredd, och man icke kan säga vilken omfattning det hela kommer att få. Under sådana förhållanden hade det varit bättre för lärarkåren själv, om man skjutit på frågan och man låtit den få sitt avgörande senare, då vi vetat vad vi beslutat om. Det är som sagt principen för frågans lösning, som jag för min del icke alls finner tilltalande.

Jag har, herr talman, velat anföra detta till protokollet och har intet särskilt yrkande.

Herr Sandström: Herr talman! Efter statsrådet Bagges klagörande anförande, vari han förklarade sig godtaga utskottets förslag, och sedan den ärade reservanten haft ordet, är det tydligt och klart, att reservationen på sätt och vis hänger i luften. Jag tror därför att vi alldeles kunna utesluta vidare debatt i ämnet och låta detta vara detta och utan vidare bifalla utskottets förslag.

Emellertid vill jag gentemot herr Persson i Norrby säga, att den linje, som utskottet här har följt, måste vara en bättre linje än den, som Kungl. Maj:t föreslagit. Utskottet ger ju utan vidare omedelbar förhandlingsrätt åt dessa befattningshavare. Inom utskottet var det också endast en mening därom, att en sådan här förhandlingsrätt skulle ges dessa befattningshavare. Ty varför skulle dessa sättas i ett sämre läge än andra befattningshavare? Den omständigheten att dessa befattningshavare togos med i 1 § i lagen ansågo vi icke utesluta möjligheten av att det kan finnas vissa områden såsom i fråga om skolorganisationer och timplaner och dylikt, där en förhandlingsrätt måhända icke skulle vara så lämplig. Därför valde vi den vägen att vi i lagen i en särskild och ny paragraf gav fullmakt åt Kungl. Maj:t att efter förnyad undersökning helt enkelt bestämma de undantag, som i fråga om denna lärarpersonal skulle kunna behöva ifrågakomma.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. förslag till lag om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän.
(Forts.)

Herr Arnemark: Herr talman! Då jag varit med om att bära fram den ena av de två i denna kammare väckta motionerna i frågan, en motion som gick ut på att lärarna vid folk- och småskolor samt fortsättningsskolor skulle inbegripas i denna lagstiftning, ber jag att få uttala mitt tack till utskottet för att utskottet lämnat sitt bifall praktiskt taget helt och hållet till den hemställan, som vi gjorde i vår motion.

Till den ärade reservanten skulle jag vilja säga — även om det skulle vara överflödigt med vidare polemik i ämnet, då han icke ställt något yrkande — att man dock får lov att beakta, att de sakkunniga, som utarbetat detta lagförslag, utgått ifrån att lärarna också skulle vara med. Icke heller de myndigheter, som yttrat sig i ämnet, ha såvitt jag kan se vänt sig emot att denna grupp skulle tagas med i lagen om den kommunala förhandlingsrätten. Saken måste därför betraktas som färdigutredd.

Jag hyser, herr talman, den förhoppningen — särskilt nu efter ecklesiastikministerns uttalande här — att den inskränkning i förhandlingsrätten, som utskottet skrivit in i 16 §, icke skall behöva komma i fråga annat än i ganska ringa omfattning. Det förhåller sig ju så, att de befattningshavare, som det här gäller, företrädas av gamla stadgade riksorganisationer. Jag skulle knappast tro, att dessa riksorganisationer komma att lägga sig i smärre frågor ute i skoldistrikten. Det tror jag myndigheterna bli tämligen befrjade ifrån. Det är min uppfattning, och jag grundar denna min uppfattning på den erfarenhet, som vi ha gjort i fråga om förhandlingsrättens tillämpning i praktiken på det rent statliga området, alltså beträffande de grupper, som fingo sin förhandlingsrätt genom 1937 års kungörelse. Alla de farhågor, som verkstyrelser och myndigheter åtminstone på sina håll hade inför tillämpningen av den förhandlingsrätten, ha icke besannats i praktiken. Man befarade exempelvis bland annat, att förhandlingsförfarandet skulle komma att betunga och försena handläggningen av ärenden rörande personalens anställnings-, arbets- och avlöningsförhållanden, och man gjorde på sina håll gällande, när man yttrade sig över förslaget till 1937 års förordning, att det skulle komma att erfordras nya tjänster för att icke säga hela kanslier för att sköta alla de förhandlingar, som personalen komme att begära. Ingenting av allt detta har emellertid inträffat.

I praktiken har det sålunda visat sig, att det hela gick av stapeln mycket lindrigare och mycket friktionsfriare vid tillämpningen av de statsanställdas förhandlingsrätt än vad man åtminstone på sina håll väntade och fruktade. Det är också som sagt min bestämda tro, att erfarenheten skall bli lika god, då det gäller tillämpningen av förhandlingsrätten för lärarpersonalen, och att de begränsningar, som Konungen med stöd av § 16 eventuellt kan anse sig behöva företa, icke behöva ges någon mera avsevärd räckvidd.

Herr talman! Med instämmande i utskottets uttalande, att eventuella begränsningar i förhandlingsrätten för ifrågavarande lärarpersonal icke böra göras större än som oundgängligen äro påkallade, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag begärde ordet redan innan herr Sandström hållit sitt anförande, och jag kan därför inskränka mig blott till att säga, att detta utskottsförslag, samtidigt som det inskriver i lagen, att folkskollärare, småskollärare och fortsättningsskollärare få förhandlingsrätt, innebär ett fullständigt tillgodoseende av de synpunkter, Kungl. Maj:t framlagt i propositionen.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 23.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 8 maj 1940.

Till justitiedepartementet hade från länsstyrelsen i Blekinge län den 8 maj 1940 inkommit en den 7 maj 1940 dagtecknad riksdagsmannafullmakt av innehåll, att, sedan landshövdingen Ola Jeppsson blivit utsedd till ledamot av riksdagens andra kammare för Blekinge läns valkrets för en tid av fyra år, räknade från och med den 1 januari 1937, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 87 § lagen om val till riksdagen folkskolläraren Emil Petersson i Karlskrona blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari 1941.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:

C. G. Bruno.

Vid detta protokoll var fogad fullmakt för folkskolläraren Emil Petersson, Karlskrona, att vara ledamot av riksdagens andra kammare för tiden till den 1 januari 1941.

Kammaren, som lade protokollet till handlingarna, förklarade herr Petersson i Karlskrona behörig till riksdagsmannakallets utövande.

Herr talmannen meddelade härefter, att herr Petersson i Karlskrona intagit sin plats i kammaren.

§ 24.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till herr **Holmbäck**, som anförde: Herr talman! Den 22 december 1939 utfärdade Kungl. Maj:t i överensstämmelse med riksdagens beslut förordning om industrisockerskatt. Enligt förordningen utgår industrisockerskatt för socker och sirap, som inom riket användes för yrkesmässig tillverkning av varor till avsalu, med för socker 40 öre och för sirap 32 öre av varans nettovikt. Förordningen utgår från att tillverkare av vara, i vilken socker eller sirap användes, skall inköpa socker och sirap i öppna marknaden, varefter han för varje månad i efterskott genom självdeklaration skall uppgiva vad han under månaden förbrukat i sin rörelse och samtidigt erlagga förekommande skatt. *Interpellation.*

Då förslag till dessa bestämmelser framlades, mötte de opposition. Kritiken tog sikte på det sätt, på vilket uppgift om de särskilda näringsidkarnas förbrukning av socker och sirap skulle erhållas — genom en självdeklaration, vars uppgifter vore svåra att kontrollera — på den kostsamma kontrollapparat, som skatten erfordrade, och på de verkningar, skatten kunde befaras erhålla. Under den tid skatten funnits har denna kritik fortfarande gjort sig gällande. I den del kritiken riktar sig mot att en självdeklaration ligger till grund för skattebeloppens utgörande har bl. a. påståtts, att åtskilliga tusental smärre näringsidkare helt enkelt genom att icke deklarerat torde undandragit sig industrisockerskatt. I fråga om självdeklarationerna har emellertid under senaste tiden läget delvis blivit ett annat; sedan Kungl. Maj:t genom kungörelse av den 9 april 1940 förordnat om reglering av handeln med socker och statens livs-

Interpellation. (Forts.)

medelskommission samma dag utfärdat närmare bestämmelser angående denna reglering, har vunnits medel att kontrollera de kvantiteter socker — alltså icke även sirap —, vilka inköpas av tillverkare av varor för användning som industrisocker. Att skatten fordrar en dyrbar kontrollanordning är emellertid ovedersägligt, och beträffande verkningarna av skatten har kritiken vuxit i styrka. Särskilt ha därvid synpunkter framförts av bageriidkarna, vilka sett priset på det socker och den sirap, de behöva i sin tillverkning, i det närmaste fördubblas. Bageriidkarnas förening har offentligen påstått, att avskedanden måst äga rum samt att vissa mindre företag måst nedläggas. Den gör dessutom gällande, att om näringen icke skall ruineras, ytterligare justeringar uppåt av brödpriserna inom en snar framtid äro nödvändiga. Den fördyring, som därigenom skulle drabba levnadskostnaderna för vissa lager i städerna och tätare bebyggda orter, framstår utan vidare.

Inför de invändningar, som alltså fortfarande riktas mot industrisocker-skatten — vilken vid sin tillkomst på vissa håll ansågs mera som ett provisorium — tillåter jag mig härmed anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande frågor:

1) Ämnar herr statsrådet låta utarbета förslag till skattens ersättande med en allmän avgift å konsumtionen inom landet av socker och sirap?

2) Ämnar herr statsrådet, vid nekande svar på den första frågan, låta utarbета dylikt förslag till skattens ersättande med en allmän avgift i den mån skatten enligt gällande bestämmelser drabbar bagerierna?

Denna anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 25.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar m. m.;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen för budgetåret 1940/41 gjorda framställning om anslag till bidrag till driften av vårdhem för lättskötta sinnessjuka jämte i ämnet väckta motioner;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till barnsjukvården m. m.;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad användning av ett för budgetåret 1937/38 till lån till svenska diakonissällskapet för om- och tillbyggnadsarbeten vid skyddshemmet Sjötorp anvisat anslag;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till nybyggnad för de teoretiska institutionerna m. m. vid karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag under riksstatens åttonde huvudtitel till dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss kronan tillhörig mark i Luleå, m. m.;

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens krisrevision för budgetåret 1940/41; och

nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kostnader för dyrortsgruppering för budgetåret 1940/41; samt

från andra lagutskottet:

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om meddelande av förordnande att lantarbetstidslagen den 15 juni 1939 (nr 255) icke skall äga tillämpning.

§ 26.

Justerades protokollsutdrag.

§ 27.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Näsström</i>	under	6	dagar	fr. o. m.	den	10	maj
» <i>Larsson</i> i Hede	»	5	»	»	»	9	»
» <i>Hammarlund</i>	»	6	»	»	»	9	»
» <i>Karlsson</i> i Granebo	»	6	»	»	»	9	»
» <i>Ohlsson</i> i Kastlösa	»	4	»	»	»	9	»
» <i>Olsson</i> i Gävle	»	4	»	»	»	10	»
» <i>Mårtensson</i>	»	2	»	»	»	10	»
» <i>Berg</i>	»	5	»	»	»	10	»
» <i>Gustafsson</i> i Bogla	»	6	»	»	»	9	»
» <i>Magnusson</i> i Näsviken	»	5	»	»	»	9	»
» <i>Andersson</i> i Vigelsbo	»	5	»	»	»	9	»
» <i>Persson</i> i Undersvik	»	6	»	»	»	9	»
» <i>Andersson</i> i Falkenberg	»	4	»	»	»	10	»
» <i>Gustafson</i> i Dädesjö	»	4	»	»	»	14	»
» <i>Ericson</i> i Boxholm	»	7	»	»	»	14	»
» <i>Nilsson</i> i Göteborg	»	5	»	»	»	10	»
» <i>Lundbom</i>	»	5	»	»	»	10	»
» <i>Andersson</i> i Lindome	»	4	»	»	»	14	»
» <i>Eriksson</i> i Sandby	»	7	»	»	»	9	»
» <i>Jonsson</i> i Haverö	»	5	»	»	»	11	»
» <i>Persson</i> i Tidaholm	»	5	»	»	»	10	»
» <i>Sundström</i> i Skövde	»	5	»	»	»	10	»
» <i>Andersson</i> i Södergård	»	5	»	»	»	14	»
» <i>Larsson</i> i Mörlanda	»	5	»	»	»	14	»
» <i>Karlsson</i> i Munkedal	»	5	»	»	»	14	»
fru <i>Alvén</i>	»	5	»	»	»	14	»
herr <i>Söderdahl</i>	»	4	»	»	»	14	»
» <i>Barnekow</i>	»	6	»	»	»	9	»
» <i>Björling</i>	»	5	»	»	»	10	»
» <i>Pettersson</i> i Dahl	»	6	»	»	»	9	»
» <i>Persson</i> i Vinberg	»	4	»	»	»	14	»
fröken <i>Öberg</i>	»	4	»	»	»	9	»
herr <i>Persson</i> i Grytterud	»	6	»	»	»	14	»
» <i>Nordström</i> i Torsby	»	4	»	»	»	10	»
» <i>Gustavson</i> i Västerås	»	4	»	»	»	10	»
» <i>Eriksson</i> i Toftered	»	2	»	»	»	14	»

	under	8	dagar	fr. o. m.	den	10	maj,
herr <i>Andersson</i> i Prästbol		8				10	maj,
» <i>Jansson</i> i Falun	»	3	»	»	»	9	»
» <i>Lindmark</i>	»	7	»	»	»	11	»
» <i>Malmqvist</i>	»	4	»	»	»	9	»
» <i>Carlström</i>	»	3	»	»	»	9	»
» <i>Hedlund</i> i Häste	»	9	»	»	»	10	»
» <i>Norén</i>	»	4	»	»	»	15	»
» <i>Magnusson</i> i Tumhult	»	3	»	»	»	14	»
» <i>Sjögren</i>	»	2	»	»	»	9	»
» <i>Olovson</i> i Västerås	»	2	»	»	»	8	»
» <i>Andersson</i> i Surahammar	»	4	»	»	»	10	»
» <i>Spångberg</i>	»	4	»	»	»	11	»
» <i>Nordström</i> i Kramfors	»	6	»	»	»	10	»
» <i>Lindholm</i>	»	4	»	»	»	10	»
» <i>Larsson</i> i Östersund	»	4	»	»	»	10	»
» <i>Råstock</i>	»	3	»	»	»	11	»
» <i>Eklund</i>	»	5	»	»	»	10	»
» <i>Lindqvist</i>	»	4	»	»	»	10	»
» <i>Mäler</i>	»	4	»	»	»	11	»
» <i>Gardell</i>	»	7	»	»	»	10	»
» <i>Svedman</i>	»	5	»	»	»	14	»
» <i>Lindén</i>	»	4	»	»	»	10	»
» <i>Brädefors</i>	»	6	»	»	»	9	»
» <i>Lindahl</i>	»	4	»	»	»	10	»
» <i>Andersson</i> i Löbbo	»	4	»	»	»	11	»
» <i>Wolgast</i>	»	4	»	»	»	10	»
» <i>Pettersson</i> i Rosta	»	4	»	»	»	11	»
» <i>Johansson</i> i Djursnäs	»	4	»	»	»	12	»
» <i>Hagberg</i> i Luleå	»	6	»	»	»	9	»
» <i>Hoppe</i>	»	4	»	»	»	10	» och
fru <i>Johansson</i>	»	4	»	»	»	10	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.29 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Fredagen den 10 maj.

Kl. 4 e. m.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talman-
nen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 4 och den 7 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1940 den 8 maj sammanträdde kamrarnas valmän för utseende av en kommitterad för tryckfrihetens vård efter avlidne advokaten Jonas Eliel Löfgren; och befanns efter valets slut därtill hava bivit utsedd kanslern för rikets universitet Bo Östen Undén med 14 röster.

John Björck.

Axel Lindqvist.

N. Gabrielsson.

Artur Ryberg.

Protokollet lades till handlingarna, varjämte beslöts, att riksdagens kansli-
deputerade skulle genom utdrag av kammarens protokoll underrättas om detta
val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna avgiva förslag till förord-
nade för den valde.

§ 3.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 243, angå-
ende avlöning av viss krigspolispersonal.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande å kammarens bord vilande proposition-
er, och hänvisades därvid

till bankoutsiktet propositionen, nr 180, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassa-reserv;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 181, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

till statsutskottet propositionerna:

nr 238, angående anslag till statlig lagerhållning m. m.; och

nr 240, angående anslagsmedel till frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1940/41;

till bankoutsiktet propositionen, nr 241, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.; samt

Andra kammarens protokoll 1940. Nr 30.

till jordbruksutskottet propositionen, nr 242, angående uppskov med amor-
teringar å lån från fiskerilånefonden.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Holmbäck* vid kammarens nästföregående samman-
träde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till
herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående ersättande av
industrisockerskatten med en allmän avgift å konsumtionen inom landet av soc-
ker och sirap; och blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner om svenskt initiativ till en allmän
fredskonferens m. m.;

nr 2, i anledning av väckt motion om ett neutralt världsspråk;

nr 3, i anledning av väckt motion om nationaliteternas självbestämmingsrätt;

nr 4, i anledning av väckt motion om ett nordiskt eller skandinaviskt freds-
förbund;

nr 5, i anledning av väckt motion om nonaggressionsavtal mellan Sverige
eventuellt Norge med Sovjet-Ryssland, Tyskland, England och Frankrike;

nr 6, i anledning av väckt motion angående de svenska malmfyndigheterna;
och

nr 7, i anledning av väckta motioner angående uppsägande av Sveriges med-
lemskap i Nationernas förbund;

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 15, i anledning av väckta motioner om åtgärder till effektivisering av
statsrevisorernas verksamhet; och

nr 16, med förslag till ändrad lydelse av § 51 regeringsformen och § 34 riks-
dagsordningen;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställning å
civilanställningsstat under budgetåret 1940/41 för visst fast anställt manskap
vid försvarsväsendet;

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för för-
re reservofficersaspiranten Å. O. Lidholm från viss ersättningsskyldighet;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande av vis-
sa haverikostnader;

nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till flot-
tans ersättningsbyggnad m. m. och till modernisering av Karlskrona örlogs-
varv jämte en i ämnet väckt motion;

nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa
kraftledningingar m. m. för militära behov;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till an-
skaffning av två kortvågssändare för radiotelegrafi;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan för eg-
nahemslån vid statens järnvägar och statens vattenfallsverk;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till an-
ordnande av skyddsrum i statens järnvägar tillhöriga fastigheter;

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till av-
löningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till bidrag till avlöning åt vissa på indragningsstat hos landsting uppförda dövstumlärare;

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss delpost i den för länsstyrelserna fastställda avlöningsstaten för budgetåret 1939/40;

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arkivfotografering av vissa handlingar; och

nr 154, om anvisande av de i regeringsformen 63 § föreskrivna kreditivsummorna;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 21, i anledning av väckta motioner angående tullen å vissa slag av frukt;

nr 22, i anledning av väckta motioner angående importreglering för bloms-terlökar och liknande växter m. m.;

nr 23, i anledning av väckt motion angående genomförande av en importreglering för frukt- och trädgårdsprodukter; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnskatt för budgetåret 1940/41 jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 30, angående avskrivning av osäker fordran vid riksbankens avdelningskontor i Malmö;

nr 31, i anledning av väckt motion angående resande av ett nationalmonument framför riksdagshuset; och

nr 32, angående användande av riksbankens vinst för år 1939;

första lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. samt 9 kap. 7 § och 10 kap. 14 § strafflagen m. m.;

andra lagutskottets memorial, nr 26, angående ersättning åt hovrättsrådet T. L. Munck af Rosenschöld, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 39, i anledning av väckta motioner angående lån till silosanläggningar för beredande av ensilagefoder;

nr 40, i anledning av väckta motioner om sänkning av järnvägsfrakterna för färsk sill och fisk över linjen Trelleborg—Sassnitz;

nr 41, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för jakt efter sjöfågel å vissa vatten och områden; och

nr 43, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion, I: 33, om vidtagande av skyndsamma åtgärder i syfte att underlätta för vanföra personer att vinna arbetsanställning; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts memorial, nr 3, i anledning av kammarens remiss av den av herr Andersson i Malmö m. fl. väckta motionen, nr 197, angående stödjande av bostadsbyggnadsverksamheten å landet.

§ 7.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 6, angående Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar i fråga om utgifterna för budgetåret 1940/41 under riksstatsens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte nuvudtiteln gjorda framställning om anslag till Socialstyrelsen: Avlöningar till personal för verksamheten i allmänhet; och

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående förordning om familjebidrag åt värnpliktiga under tjänstgöring i fredstid (fredsfamiljebidragsförordning) ävensom angående anslag till familjebidrag åt värnpliktiga;

från bankoutskottet:

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild ersättning i vissa fall för skada till följd av olycksfall vid flygning; samt

från andra lagutskottet:

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 och 29 §§ lagen den 11 september 1936 (nr 506) om förenings- och förhandlingsrätt; och

nr 226, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förhandlingsrätt för kommunala tjänstemän, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Lundell</i>	under	5 dagar	fr. o. m. den	10 maj,
» <i>Rosander</i>	»	4 »	» »	15 »
» <i>Svensson</i>	»	4 »	» »	11 »
» <i>Andersson</i> i Dunker	»	4 »	» »	11 »
» <i>Casenberg</i>	»	3 »	» »	14 »
» <i>Westman</i>	»	3 »	» »	12 »
» <i>Hallagård</i>	»	3 »	» »	12 »
» <i>Eriksson</i> i Frägsta	»	5 »	» »	14 »
» <i>Hansson</i> i Rubbestad	»	5 »	» »	14 »
» <i>Annér</i>	»	5 »	» »	11 »
» <i>Hedlund</i> i Östersund	»	5 »	» »	11 »
» <i>Persson</i> i Falla	»	4 »	» »	11 »
» <i>Gustafson</i> i Vimmerby	»	5 »	» »	11 »
» <i>Pettersson</i> i Hällbacken	»	3 »	» »	11 »
» förste vice talmannen <i>Magnusson</i>	»	4 »	» »	11 »
» <i>Strindlund</i>	»	3 »	» »	11 »
» <i>Jonsson</i> i Eskilstuna	»	4 »	» »	11 »
» <i>Fast</i>	»	3 »	» »	11 »
» <i>Landgren</i>	»	3 »	» »	11 »
» <i>Lundberg</i> (för utrikes resa i statligt uppdrag)	tills vidare		fr. o. m. den	14 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.13 e. m.

In fidem
Sune Norrman.